

GMINA NOWA WIEŚ LĘBORSKA

Położona jest w środkowej części powiatu lęborskiego. Swoim obszarem otacza miasto Lębork i składa się z 18 sołectw, w których znajduje się 37 miejscowości. Obszar gminy to 270 km², który zamieszkuje 12 tysięcy osób.

W gospodarce gminy wiodącą rolę odgrywa rolnictwo. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 16199 ha w tym około 66% stanowią grunty orne. W większości są to tereny o łagodnie pofałdowanej powierzchni umożliwiającej intensywną mechanizację produkcji rolnej. Kompleks najlepszych użytków rolnych położony jest w północno-zachodniej części gminy w okolicy wsi Janowice, Janowiczki, Rozgórze i Krępa Kaszubska. W produkcji rolniczej dominuje uprawa zbóż, ale dynamicznie rozwija się również hodowla bydła mlecznego, a także chów trzody chlewnej.

Gmina, leżąc w obszarze czystym ekologicznie, posiada korzystne warunki do produkcji zdrowej żywności. A doskonałe warunki klimatyczne, nieskażone powietrze, naturalna osłona leśna, czyste wody jezior i rzek i zielone przestrzenie łąk, to atuty gminy, dające wraz z rosnącą liczbą gospodarstw agroturystycznych, duże szanse na rozwój turystyki.

W gminie odbywają się interesujące imprezy sportowe o zasięgu ogólnokrajowym, jak; otwarty bieg przełajowy o Puchar Leśny pamięci Tomasza Hopfera w Obliwicach i mistrzostwa Polski weteranów w maratonie. Przez tereny gminy biegnie trasa Międzynarodowego Maratonu Ekologicznego im. Tomasza Hopfera.

CHOCIELEWKO – mała miejscowość położona nad Łebą, 7 km na zachód od Lęborka, w pobliżu Góry Kaplicznej. Przez stulecia znajdował się tu majątek, należący między innymi do rodu Pirchów. Jego pozostałością jest dawny dwór z narożnymi oficynami, z których jedną rozebrano. We wsi warto także zobaczyć kościółek z lat 1922-26, zbudowany z inspiracji marszałka polnego Augusta von Mackensena, by upamiętnić poległych w I wojnie światowej mieszkańców wsi. Do ciekawych elementów wyposażenia należą: witraże o militarnej treści, polichlorowana empora, organy firmy Gruneberg ze Szczecina oraz szklane mozaiki na zewnętrznej ścianie wieży. W pobliżu na południowy wschód od kościoła, pozostałości średniowiecznego grodziska.

CZARNÓWKO – nieduża osada, usytuowana przy drodze łączącej Lębork z Redkowicami i Główczycami. Podczas badań archeologicznych odkryto tu cmentarzysko kultury pomorskiej z I-IV wieku p.n.e. Wydobyte

eksponaty znajdują się obecnie w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

DARŻEWO – pierwsza wzmianka pisana zawarta jest w dokumencie nadania praw miejskich Słupskowi z 1310 roku. Wieś była lennem rodu Stojentin. Od 1734 roku w wyniku dziedziczenia przejęła je rodzina Podewils. W XIX w. Wieś wróciła w ręce rodziny Stojentin. Ostatnimi do 1945 roku właścicielami Darżewa była rodzina Boninów. W 1935 roku we wsi wybudowano wodociąg.

Obecnie we wsi można obejrzeć bardzo ładny murowany dwór z końca XIX w. Oraz niewielki park, a w nim platany klonoliste, dęby i choinkę kanadyjską. Na pobliskiej Górze Zamkowej wczesnośredniowieczne grodzisko.

DZIECHLINO – jako Sechlin nadane na prawie polskim przez komtura gdańskiego Piotrowi, Wojciechowi i Jakubowi oraz ich potomkom. W liście lennym z 1575 roku jako właściciele wymienieni są: Baltazar, Filip i Tomasz Borscy. W XVII w. Właścicielem był niejaki Tarmen. W 1658 roku podczas hołdu lennego Dziechlino reprezentują Borscy, Piotrosz i Janowicz. W 1756 roku poszczególne części wsi należały do Chośnickich, Domarusó w i Grubych oraz Wejherów. W 1840 roku w Wejherowie sprzedają wieś hrabiemu Aleksandrowi Przebendowskiemu, a w 1871 roku przechodzi w ręce Wojciecha Polla. Ten założył tu tartak i hutę szkła co spowodowało rozwój wsi. Ostatnim właścicielem wsi była Ernest won Dewitz.

GARCZEGORZE – duża osada położona 12 km na północ od Lęborka. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1348 roku, kiedy to komtur gdański Heinrich von Rehtir nadał wsi prawa chełmińskie. W czasach księstwa białogardzkiego (XII w.) Garczegorze prawdopodobnie było wsią fiskalną. W okolicy wsi znaleziono ślady osadnictwa przedhistorycznego. Jedynym zabytkowym obiektem we wsi jest neogotycki kościół budowany w latach 1817-1897 (przez 80 lat).

JANOWICE - najstarsza informacja źródłowa pochodzi z 1354 roku z aktu jej nadania. Właścicielami osady byli długo Janowicze, potem także rodzina Czapskich. Istnieje tu do dziś dworek barokowy zbudowany w XVIII stuleciu przez feldmarszałka Natzmera. Był on jednak wielokrotnie przebudowywany, a ostatnie prace przeprowadzono w latach 60-tych XX wieku. Znajduje się tu także zabytkowy kościół z 1882 roku. W jego wyposażeniu znajdują się XVII- wieczny ołtarz i chrzcielnica.

JANOWICZKI – stara osada wydzielona z Janowic w końcu XIV w. Pierwsza informacja źródłowa pochodzi z 1398 roku. We wsi kilka budowli ryglowych z pierwszej połowy XIX wieku w tym stodoła i zagroda.

KĘBŁOWO NOWOWIEJSKIE – najstarsza wzmianka pochodzi z 1402 roku. Wieś należała wówczas do lęborskiego grodu będąc jego rolniczym zapleczem (podobnie jak Nowa Wieś i Lubowidz). Przywilej ten potwierdził w 1507 roku książę Bogusław X, a w 1685 roku elektor brandenburski. Dopiero w pierwszej połowie XIX wieku chłopci z Kębłowa wyzwoli się od czynszu na rzecz miasta. We wsi nieliczne zabudowania o konstrukcji szachulcowej wypełnionej cegłą (pruski mur) z końca XIX wieku.

KRĘPA KASZUBSKA - leży 11 km na północ od Lęborka, przy trasie do Łeby. Wieś lokowana była przez Krzyżaków na prawie niemieckim w roku 1382, jako własność państwowa. Poza wybudowanym na przełomie XIX i XX wieku budynkiem zajazdu – restauracji, we wsi nie ma zabytków. Około 600 metrów na północ od Krępy znajduje się cmentarz-pomniki ofiar Marszu Śmierci. Mianem tym określono morderczą ewakuację więźniów obozu koncentracyjnego w Stutthofie, przeprowadzoną przez hitlerowców w lutym 1945 roku. Hitlerowcy w obawie przed zbliżającym się frontem, przeprowadzili ewakuację obozu, która pochłonęła 13000 ofiar, znacząc trasę mogiłami w Bożym polu, Godętowie, Łęczycach, Lubowidzu, Gęsi i Krępie. W 1947 roku szczątki na nowo założonym cmentarzu w Krępie, a w roku 1956 odsłonięto tu tablicę pamiątkową. Podobna zbiorowa mogiła znajduje się w Nawczu koło Rozłazina. Pochowano tam 650 bezimiennych ofiar.

LEŚNICE – dawna wieś folwarczna, leżąca 7 km na zachód od Lęborka przy trasie do Słupska. Wzmianka o tej miejscowości pojawia się już w 1320 roku. Podobno zaczątkiem wsi była karczma usytuowana przy Trakcie Słupskim, który przebiegał wzdłuż morenowych wzgórz ograniczających tu od południa bagniska w pradolinie Łeby. Właścicielami Leśnic przez długi czas była rodzina Wejherów. Miejscowy dworek wybudowali oni prawdopodobnie w XVIII wieku. W roku 1847 rozbudował go kolejny właściciel Aleksander Przebendowski. Na przełomie XIX i XX wieku majątek należał do Dewitza, który dokonał dalszych remontów dworu oraz wybudował manierystyczny kościółek i szkołę. Przy skrzyżowaniu szosy lęborskiej z dojazdem do Dziechlina niewielki, zarośnięte chaszczami pagórki kryją resztki dawnej huty szkła. Górujący nad Leśnicami pagór morenowy skraju wysoczyzny nosi nazwę Zbójckiej Góry. W średniowieczu miejsce to cieszyło się szczególnie złą

sławą, gdyż w okolicznych lasach kryły się bandy napadające na kupców podróżujących traktem z Gdańska do Słupska.

LĘDZIECHOWO - najstarsza pisana wzmianka pochodzi z roku 1224 i zawarta jest w poświadczeniu nadania wsi klasztorowi norbertanek z Żukowa. W rękach zakonnic pozostawała do 1369 roku, kiedy nabył ją ród Wejherów. We wsi zachowały się fragmenty klasycystycznego pałacu z drugiej połowy XIX wieku oraz zaniedbany park. Za wsią stoi stary młyn wodny z około 1664 roku o konstrukcji szachulcowej wypełnionej cegłą.

LUBOWIDZ - wieś położona przy północno - zachodnim brzegu jeziora Lubowidzkiego, w odległości 5 km od Lęborka. Pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1437, gdy lokowano ją jako wieś chłopską na prawie polskim. Teren wokół wsi jest bogaty w znaleziska archeologiczne. Odkryto tu ślady człowieka z okresu neolitu (4200-1700 lat p.n.e.0 , pomorskiej (1200-700 lat p.n.e.) oraz wielbarskiej (0-350 rok n.e.); najstarszy eksponat bursztynowy tych ziem zapisany został w literaturze jako kolia z paciorków bursztynowych wykopana w Lubowidzu. Zabytkowy jest wielodrożny układ wsi, neogotycki kościół z 1909 roku oraz resztki tradycyjnego budownictwa ryglowego na przykład dom nr 35.

ŁEBIEN – pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1379, kiedy to wieś otrzymała lokację na prawie chełmińskim i należała do biskupów włocławskich. W roku 1566 Biskup Wolski odsprzedał miejscowość Ernestowi Wejherowi

We wsi warto obejrzeć neogotycki, orientowany kościół zbudowany w roku 1882. wcześniej istniały tu już dwie świątynie – starsza, która runęła na początku XVIII wieku podczas wichury oraz wybudowany na jej miejscu drewniany kościółek z roku 1766. Jego fundatorem był ksiądz Ignacy Lniski, wuj Józefa Wybickiego, pełniący funkcję proboszcza w Lęborku. Na wieży XIX-wiecznego kościoła znajduje się dzwon z roku 1941. we wnętrzu świątyni zwracają szczególną uwagę nowoczesne płaskorzeźby o tematyce biblijnej wykonane przez Artura Wyszecckiego i Tomasza Morka absolwentów PWSSP w 1995 roku z inspiracji proboszcza, księdza Andrzeja Kotlarka.

Na tutejszym cmentarzu warto zwrócić uwagę na nagrobek rosyjskich jeńców z lat 1915-1918. w okresie pierwszej wojny światowej znajdował się tu obóz jeniecki dla żołnierzy rosyjskich.

MAŁOSZYCE – mała wieś leżąca 3 km na południe od Lęborka. W końcu XVIII wieku przebiegała tędy droga pocztowa.

Znajduje się tu przebudowany dwór z roku 1833 oraz interesujący spichlerz i stajnia dla dworskich koni. Dwór stoi w parku z licznymi bardzo starymi bukami. W głębi parku znajduje się kaplica grobowa z roku 1857, zamieniona na kościół filialny. W Małoszycach istnieje najstarszy wodociąg na ziemi lęborskiej wybudowany w 1896 roku.

MOSTY – duża wieś powstała w XIX wieku. Powstała przy trasie Słupsk-Gdańsk, w miejscu przeprawy przez Łebę. Mimo administracyjnej przynależności do Gminy Nowa Wieś Lęborska nieformalnie stanowi przedmieście Lęborka. Mosty nie posiadają zabytków, choć zachowało się tu kilka XIX-wiecznych budynków. Warto zwrócić uwagę na dom przy ulicy Kwiatowej 6 oraz starszy budynek nr 90 z dachem naczółkowo-dymnikowym.

NIEBĘDZINO – stara osada, w której prowadzono wykopaliska poświadczające istnienie osadnictwa i dużego cmentarzyska ludności kultury pomorskiej. Najstarsza wzmianka znajduje się w dokumencie z lat 1335-41 opisującym granice wsi Redkowie. Pierwszymi właścicielami byli Pirchowie, wymieniani w dokumentach aż po 1909 roku. We wsi dwór murowany z 1800 roku, wokół park a w nim liczne buki, dęby, graby, jesiony, wiąz, świerki i jodły.

NOWA WIEŚ LĘBORSKA – wieś gminna usytuowana 3 km na północ od Lęborka. We wczesnym średniowieczu znajdowało się tu kilka osiedli oraz gród. Dość prawdopodobne, że Nowa Wieś w XIII wieku była osadą fiskalną (państwową) księstwa białogardzkiego, przez którą pod koniec XIII wieku wytyczono nowy szlak handlowy z Gdańska do Słupska z ominięciem leżącej na północy Białogardy. W roku 1349, przy lokowaniu Lęborka, komtur gdański Heinrich Rehtir nadał osadzie prawa chełmińskie. Właściwie było to wznowienie znacznie starszego aktu nadania, gdyż nazwy wsi Nyedorf znajduje się już w opisie Redkowic z lat 1335-41. Przez kilkadziesiąt lat nowo lokowany Lębork należał do parafii w Nowej Wsi.

We wsi warto zobaczyć wczesnośredniowieczne grodzisko położone na wzgórzu Grodniek na wschód od wsi, liczne domy i zabudowania o konstrukcji ryglowej (nr 60, 99, 123) oraz klasycystycznych domów z połowy XIX stulecia (nr 46, 48, 56, 64, 88). W centrum wsi znajduje się dawny protestancki neoromański kościół z lat 1845-47. Uwagę turystów zwraca także usytuowany nad brzegiem Kisewy ryglowy budynek starej gospody, mieszczącej dziś bibliotekę.

OBLIWICE – wieś lokowana na prawie niemieckim w 1374r. Cztery lata później komtur gdański Walpold von Bassenheim wystawił dokument

nadający czcigodnemu Vicke cztery z czterdziestu łanów wioski. W dokumencie z roku 1658 wymieniona jako część dóbr królewskich. Sławna od 1893 roku kiedy to znaleziono jedyną na tych terenach urnę domkową. Jej gipsowa replika znajduje w muzeum w Lęborku. W parku dworskim odkryto cmentarzysko ludności kultury pomorskiej z licznymi grobami skrzynkowymi zawierającymi popielice.

POGORSZEWO – nieduża wieś położona 7 km na północ od Lęborka. Pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1340. przez stulecia był to majątek, należący między innymi do Jatzkowów i Pirchów. We wsi zachował się przebudowany XIX – wieczny dwór oraz murowana obora z 1844 roku.

POGORZELICE – jest to duża, przed wojną gminna wieś położona przy trakcie z Gdańska do Słupska, 8 km na zachód od Lęborka. Tu przez stulecia przebiegała granica między ziemią lęborską a ziemią słupską. Pogorzelice były wsią szlachecką należącą do rodziny Grumbkowów. W roku 1426 nabył ją Stojentin. Już w XVI stuleciu znajdowała się tu karczma. Pod koniec XIX wieku wieś znalazła się we władaniu Massowów, którzy prowadzili rozległe interesy w całych północnych Niemczech. Za ich czasów powstała tu fabryka wapna gaszonego oraz nowoczesny hotel. W roku 1912 przy drodze do Bąkowa wzniesiono ewangelicki kościółek. We wsi do dziś zachował się przebudowany dwór oraz bardzo zaniedbany park z licznymi ciekawymi okazami drzew. Interesujące są także dwie, znacznie już przetrzebione, 250 – letnie aleje – lipowa i grabowa. Ponadto w zachodniej części wsi, tuż przy szosie znajduje się zakład ślusarski, który jest przebudowaną XIX – wieczną kuźnią.

REDKOWICE – pierwsza wzmianka pochodzi z lat trzydziestych XIV stulecia. W XVI wieku wieś należała do rodziny Pirchów. Dziś jedyną pozostałością dawnego majątku jest stary i bardzo zniszczony park z pomnikowym dębem. Po wojnie w Redkowicach osiedliły się rodziny kaszubskich partyzantów z TOW *Gryf Pomorski*. Z ich inicjatywy na dziedzińcu szkolnym stanął w roku 1996 obelisk z tablicą poświęconą towarzyszą walki. We wsib warto zwrócić uwagę na budynek starej szkoły z początku XX wieku i niewielki kościółek usytuowany na wzgórzu.

WILKOWO – stara osada istniejąca już przed 1308 r. najprawdopodobniej jako wieś fiskalna Księstwa Białogardzkiego. Pierwsza wzmianka w dokumencie opisującym granice wsi Redkowice z lat 13350 - 41 gdzie wymieniony jest Jakub z Wilkowa. Najstarszy akt nadania pochodzi z roku 1376 i wydany został przez Walpoda von

Bassenheim. W aktach przejęcia ziemi Lęborsko – bytowskiej po zgonie księcia Bogusława XIV w 1637 r. oraz przekazania tych ziem elektorowi brandenburskiemu prawna sytuacja wsi nie uległa zmianie.

We wsi zachowane nieliczne zabudowania szachulcowe z końca XIX w

CHOCIELEWKO

I. HISTORIA

Obecna wieś Chocielewko dawniej podzielona była na dwie części:

- zachodnią – Chocielewo (Chocielewko)
- wschodnią – Witoradz

pierwotna nazwa Chocielewa była bardzo zmienna i wymieniana jako Kodzelaw, Kozelow, Chotzelow, Gutzelow, Chuslau, Koszczelawe i przed rokiem 1945

Chotzlow, natomiast wg Kętrzyńskiego Chocielewo.

Pierwsze zapiski o miejscowości pochodzą z lat 1335-1341 i stanowiły one wówczas dobro przyboczne Redkowic.

Najstarszym rodem szlacheckim był tu Pirchów (Pierzchów), który był właścicielem majątku, prawdopodobnie już od roku 1523. W 1658 roku Pirchowie reprezentowali Chocielewko podczas hołdu Benedykta i

Jerzego Pierzchów. W 1640 roku Jerzy Pierzcha wzniósł tu luterańska kaplicę i wymógł na swoich poddanych uczęszczanie do niej.

Między 1784 a 1794 rokiem pojawili się tu von Breitenbachowie jako współwłaściciele majątku.

Opis Brüggemanna sporządzony w 1784 roku przedstawia Chocielewko jako wieś położoną nad rzeką Łebą posiadającą folwark, 4 chłopów, 5 zagrodników, 1 nauczyciela i 12 domów, a także kaplicę grobową z cmentarzem, gdzie mieszkańcy Chocielewa i Witoradza chowali zmarłych.

W końcu XIII wieku zmarła kapitanowa von Hoym – ostatnia z rodu Breitenbrach, równocześnie zakończyło się panowanie obu rodzin współwłaścicieli Chocielewka.

W 1804 roku jako jedyne go właściciela wymienia się Köhna von Jaskiego, który był szczególnie aktywny w powiecie lęborskim, w tworzeniu Landwehry w 1818 roku. Majątek Chocielewka szacowano wówczas na 14000 talarów. Potomkowie Köhna von Jaskiego utrzymywali tę posiadłość do roku 1836, a następnie sprzedali ją Wilhelmowi Kaiserowi.

Jako ostatnich właścicieli przed rokiem 1911 wymienia się:

- Jana Fryderyka Wilhelma Kaisera,
- W r. 1876 wdowę po nim,
- W r. 1897 Eugenie Kaiser
- Od 1.VIII.1905r. Jerzego von Zitzewitz

W roku 1911 Chocielewko było okręgiem folwarcznym, zaś w roku 1911 dobra te

nabyło Pomorskie Towarzystwo Rolnicze, aby podzielić je na gospodarstwa indywidualne. Wyzwolenie tych ziem nastąpiło 10.III.1945 roku, przez wojska II Frontu Białoruskiego.

Dawny Witoradz był też nazywany krótko (po II wojnie światowej) Chocielewkiem.

Była to stara osada sprzed zaboru krzyżackiego. Na podstawie dokumentu mistrza zakonu Dytryka z Altenburga z około 1335 – 1341 roku można stwierdzić, że mieścił się tu wiecowy ośrodek opola (dawna gmina).

Nazwę tej miejscowości zapisywano różnie: Witoradze, Wythorcze, Withoradze, Witoradze, Witorcze, Witröse, Witoradz. Według W. Kętrzyńskiego nazwa ta powinna brzmieć Witoraz.

Pierwsze wzmianki dotyczące właścicieli Witoradza pochodzą z roku 1658, którymi wówczas byli Pirchowie. W roku 1756 większość Witoradza była w rękach Króla Naczmiara.

Do roku 1778 Witoradz, należał do ziemi lęborsko – bytowskiej, a następnie został przekazany w lenno elektorowi brandenburskiemu Fryderykowi Wilhelmowi.

W roku 1778 ówczesny właściciel Bogusław Fryderyk Breitenbach otrzymał oczynszowany zapis państwowy na założenie fermy mlecznej, zbudowanie młyna, meliorację mórg i mokradeł.

Już od roku 1879 zastanawiano się nad złączeniem Witoradza i Chocielewa w jedną miejscowość. Jednakże nieformalny podział na Chocielewko Górne (Witoradz) i Dolne (Chocielewo), trwa do dziś.

II. ZABYTKI KULTURY

- Pozostałość po dworze szlacheckim z około 1800 roku (obecnie dom nr 51), należący między innymi do Pirchów z dwiema narożnymi oficynami, z których jedną rozebrano po II wojnie światowej. Najstarsza jest część środkowa. Drzwi wejściowe uformowane modą klasycystyczną.
- Wczesnośredniowieczne grodzisko, na którym zbudowano kościół. Ślady grodu zatarte, między innymi okopami z II wojny światowej. Jest ono pokryte drzewostanem cmentarnym.
- Kościół z lat 1922 – 26 zbudowany z inspiracji marszałka polnego Augusta von Mackensena aby upamiętnić poległych w I wojnie światowej mieszkańców wsi. Do ciekawych elementów wyposażenia należą: witraże o militarnej treści, polichromowana empora oraz szklane mozaiki.
- Przy drodze (na polu między Redkowicami a Chocielewkiem) głaz narzutowy z wybitym kursywą gotycką napisem „Bismarck”. Obwód jego wynosi 8,60 m, wysokość nad ziemią 1m, szerokość na osi północ – południe 2m, długość na osi wschód – zachód 3,20m.
- Przy dworku resztki parkowa

III FLORA

Drzewostan w Chocielewku nie został jeszcze do końca zbadany. We wsi spotykamy niewielką ilość pospolitych gatunków drzew takich jak: lipa drobnolistna, kasztanowiec biały, świerk pospolity i sosna pospolita. Na wzgórzu grodziska, wokół kościoła rosną: kasztanowce białe, wierzby iwy, buki pospolite, dęby szypułkowe, jarząby pospolite, czeremcha pospolita, sosny pospolite, żywotnikowce japońskie, cis pospolity, cis pośredni, śliwa tarnina, forsycja europejska, głogi, tawuła bawolina. Oba wspomniane cisy są poważnie uszkodzone cięciami.

Wśród krzewów można spotkać tu dziką różę, śliwę tarninę, tawułę bawoliną, czeremchę pospolitą i forsycję europejską.

IV. Legendy:

Kamień Czarownic pod Chocielewkiem /Naturdenkmäler des Kreises Lauenburg in Pommern/

Na polu, przy drodze z Redkowic do Chocielewka leży głaz narzutowy o długości 3,2 m, szerokości 2 m, wysokości 1 m i obwodzie 8,6 m. W latach międzywojennych wybito na nim gotycką kursywę napis „Bismarck”.

Jako domniemane miejsce spotkań czarownic otrzymał on od mieszkańców miano Kamienia Czarownic.

Jest to jeden z mniej okazałych bloków eratycznych ziemi lęborskiej.

CZARNÓWKO

Osada usytuowana przy północnym brzegu pradoliny Łeby. Najstarszym znanym śladem osadnictwa jest tu wielkie cmentarzysko z okresu cesarstwa rzymskiego.

Brak jest wzmianek w opisie granic Redkowic z około 1335 – 1341 roku, w którym tereny Redkowic i Nowej Wsi około tego miejsca wyznaczała linia określona jakimś drzewem.

Wieś przylega od wschodu do Czarnych Gór nosi nazwę słowiańską pochodzącą od źródłosłowu „czarny”. Nazwa niemiecka Scharnhorst powstała w XIX wieku, po wojnach napoleońskich. Wówczas dzierżawca Sydow wykupił gospodarstwa chłopskie i zagrody chałupnicze, z których utworzył folwark. Mapa topograficzna z roku 1876, przedstawia Czarnówko jako Vorwerk Scharnhorst. Folwark nie funkcjonował zbyt dobrze i został wykupiony dla celów kolonizacji wewnętrznej. W okresie międzywojennym jego ziemie nabyło Pomorskie Towarzystwo Rolnicze.

Czarnówko zostało wyzwolone 10.III.1945 roku i stałe należało do Nowej Wsi Lęborskiej.

Brak tu interesujących obiektów przyrodniczych. Krajobraz ożywia częściowo pokryta lasem skarpa północnego brzegu pradoliny Łeby. Widoczna jest panorama Lęborka.

DARŻEWO

I. HISTORIA

Stara posiadłość szlachecka należąca do roku 1955 do powiatu słupskiego. Stary list lenny Czeszków, Bajanów, Mingenów i Tondesków w Darszkowie z dnia 9.I.1524 roku oraz grodzisko w Darżewie może wskazywać, że nazwa Darżkowo jest zdrobnieniem od Darżewa, stosowanych zwykle dla później powstałych młodszych miejscowości.

Po wyzwoleniu 09.III.1945 roku folwark upaństwowiono.

II. ZABYTKI

- dworek z II połowy XIX wieku i mały lecz interesujący przyrodniczo park.
- Stare domy ryglowe (nr 4, nr 8) wypełniane gliną. Tablice nagrobne zawierały polskie nazwiska.
- Prawdopodobne występowanie grodziska.

III. FLORA

Przy byłym dworku jest niewielki choć cenny park. Występują w nim: platany, dęby błotne, cisy, chojna kanadyjska, leszczyna pospolita, modrzewie europejskie, lipy drobnolistne, kasztanowce białe, brzozy brodawkowate, świerki pospolite, żywotniki zachodnie, klony pospolite, dęby szypułkowe, dąb błotny, trzy dęby czerwone odmiany wielkoowocowe, jesiony wyniosłe, graby pospolite, świerk kłujący, orzech włoski, robinie akacjowe, buk czerwony, kalina koralowa, porzecznica alpejska, bzy lilaki, bzy czarne, tawuła średnia, głogi, jaśmin wonny.

Na zachód od dworku wiedzie grabowa aleja parkowa.

DZIECHLINO

I. HISTORIA

Dawna posiadłość szlachecka, której nazwa powinna brzmieć zapewne Czechlin (ewentualnie Czechlino), od „czecz”, „czech” – puszcza, lasy iglaste. Dostępne źródła pozwalają częściowo prześledzić różne zapisy tej nazwy, z których najczęściej pojawia się: Sechlin, Czechlin, Zechlin i Zechelin.

Dopiero w nowszych czasach przyjęła się pisownia „Dzechlin”. W roku 1893 władze pruskie utworzyły z Dziechlina i Leśnic jednolitą jednostkę komunalną i wówczas przemianowano Dziechlin na Ober Lischnitz (Górne Leśnice). Dopiero po wyzwoleniu powrócono do formy „Dziechlino”.

W roku 1400 wymienieni są 4 posiadacze wsi Zechlin: Miestosz, Pietrasz, Mikusz, Mikusz z Krępkowic. Istniejący list lenny z roku 1601 podaje jako właściciela Macieja Piotrocha oraz dwie osoby o nazwisku Kokosz.

W Matrykule z 1628 roku Dziechlino wzmiankowane jest jako dobro lenne o 9 włókach wraz z owczarnią. Podczas hołdu lennego w roku 1658, składanego elektorowi brandenburskiemu Fryderykowi Wilhelmowi, Dziechlino reprezentują Borscy i Pietrasz. Także wymieniani jako właściciele byli w tymże roku Henryk i Wawrzyniec Janowiczowie.

Z aktu lennego dla Borskiego z 1601 roku wynika, istnienie karczmy, która wraz z ziemią nadana została Borskiemu. Była to tak zwana nowa karczma. W roku 1756 część Dziechlina znajdowała się w rękach Chośnickich, druga Domarusów, trzecia Grubych, czwarte – wraz z Małoszycami – pułkownika Teodora Wejhera.

Według Brüggemanna, w roku 1784 w Dziechlinie była 1 karczma, 1 folwark, 4 zagrodników, ogółem 9 dymów. Całość posiadał wówczas Ernest Ludwik Wejher, do którego należały także Leśnice. Otrzymał on także 15.IV.1778 roku donację państwową na założenie fermy mlecznej i zmeliorowanie podmokłych łąk pod Lęborkiem.

W roku 1804 właścicielem Dziechlina, Leśnic, Gęsi i Skarszewa był Karol Wejher. W tym samym czasie majątek w Dziechlinie i Leśnicach oszacowano łącznie na 24.000 talarów.

W roku 1838 panem na Dziechlinie, Leśnicach i Wicku był dyrektor ziemski Wejher.

W roku 1840 dobra w Dziechlinie i Leśnicach sprzedano hrabiemu Aleksandrowi Przebędowskiemu i w ich rękach pozostały do roku 1871, kiedy to nabył je Wojciech Poll, który tartak parowy i hutę szkła wycinał

cenne Dziechlińskie lasy. Od tej pory liczba mieszkańców zaczęła szybko rosnać. Sama huta szkła dostarczała źródło utrzymania 240 osobom.

W 1910 r. zbudowano tu kaplicę ewangelicką. Wraz z Leśnicami dobra owe tworzyły w tym czasie (1910) okręg folwarczny z 597 mieszkańcami w wójtostwie Leśnice. W 1925r. właścicielem Leśnic i Dziechlina był von Dewitz. Miejscowość ta była szczególnym przykładem złego rozwiązania spraw chłopskich przez obszarników podczas uwłaszczania chłopów. Pozostało tu tylko 4 gospodarstwa zagrodników.

Jeszcze wcześniej, w roku 1873 Wojciech Poll sprzedał Dziechlino i Leśnice Edwardowi Gebelowi z Osieków. W roku 1882 posiadaczem jest Eugeniusz Gebel. W roku 1886 przejściowym właścicielem był hrabia Leopold von der Osten z Janowic, który 332 nabytych hektarów lasu przyłączył do swych włości w Krępkowicach. W roku 1887 Ludwika Gebel stała się właścicielką obu folwarków, które w roku 1906 sprzedała Janowi Zochowi z Lęborka. Ten ostatni zbył je w październiku 1909 roku Ernestowi von Dewitz.

Po wyzwoleniu w roku 1945 owe posiadłości obszarnicze przyjmuje skarb państwa, tworząc państwowe gospodarstwa rolne. W roku 1875 w Dziechlinie mieszkało 118 osób.

GARCZEGORZE

I. HISTORIA

Garczegorze usytuowane jest przy wschodnim skraju wysoczyzny – płyty dyluwialnej. Jego wysokość nad poziomem morza wynosi 70 m.

Teren ten był już od dawna zaludniony. Sprzyjały temu dość urodzajne gleby, oraz usytuowanie przy starym południowym szlaku biegnącym ku morzu. Wieś znana jest z szeregu znalezisk kultury pomorskiej (VII – II w p. n. e), napotykanych na cmentarzysku tej kultury. Wieś znana jest z wielu znalezisk kultury pomorskiej (VII – II w p.n.e.), napotkanych na cmentarzysku tej kultury. Należą do nich: urna twarzowa o wysokości 21 cm, znaleziona w grobie skrzynkowym, a opatrzona naszyjnikami brązowymi, przyozdobionymi spiralnymi przywieszkami – autentycznymi elementami toalety człowieka z około VI w p.n.e. urnę tę, znalezioną przed rokiem 1911 przekazano do muzeum w Szczecinie. Znaleziono tu także kielń mamuta.

Na obecność grodziska w Garczegorzu wskazuje sama nazwa tej wsi, którą w różnych źródłach odnotowano inaczej: Garzegor, Garczegar, Garczeger, Garczregor, Gartzegar, Garzigar, Gartzigar.

Nazwa ta składa się z 2 członów wywodzących się od „gard” – gród i „góra”, zatem jest to Gardcze – „gorze” (grodowa góra).

Grodzisko średniowieczne z pewnością znajdowało się w miejscu starego cmentarza (i nie istniejącego kościoła katolickiego). Istniejące tam zwały głazów są prawdopodobnie pozostałością wałów grodziska. Według W. Kętrzyńskiego nazwa ta miała brzmieć „Garcigórz”, według Kozierowskiego – „Garczegorze”, jak oficjalnie przyjęto po II wojnie światowej.

Od początku swej historii pisanej Garczegorze było chłopską wsią fiskalną i było nią już prawdopodobnie w czasach Księstwa Białogardzkiego w XIII wieku. Ekonomicznemu rozwojowi owej wsi sprzyjały także urodzajniejsze gleby moreny dennej tej części wspomnianej wysoczyzny., gdyż na jej południowych terenach znajdujemy piaszczyste moreny czołowe. Sąsiedztwo łuku pradoliny rzeki Łeby oraz doliny strugi Janowickiej i Pogorszewskiej zapewniały niezbędny obszar łąk i pastwisk dla hodowli bydła. Przydatność gleb dla rolnictwa sprawiła, że lasy ostały się tutaj niemal wyłącznie w rejonie moreny czołowej gór Nowowiejskich 114m n. p. m.

Zagrody wsi skupiały się wokół wygonu, tworząc typową owalnicę. Z czasem także wspólny wygon zabudowano. Ów wygon urządzono na terenie przyległym od zachodu do byłego grodu, późniejszego cmentarza z kościołem.

Najstarszy, znany akt nadania pochodzi z roku 1348 i jest to jeden z najstarszych dokumentów wsi powiatu Lęborskiego. Oczywiście osada Garczegorze powstała dużo wcześniej. Przywilej ten oparty na prawie chełmińskim, nadany przez kontura gdańskiego Henryka Rechtira, formalnie traktuje równorzędnie miejscową ludność polską i niemieckich kolonistów. Dlatego też wyznaczono tu dwóch osadźców – sołtysów, Arnolda i Wicka, z których drugi z pewnością pełnił tę funkcję wobec ludności rodzimej, pierwszy wobec kolonistów.

Obszar Garczegorza określono wówczas na 60 włók (ok. 900 ha), z których co dziesiątą – bez uiszczania danin - otrzymali Arnold i Wicek, którzy zatrzymywali też 1/3 opłat sądowych.

Państwo zakonne zastrzegło sobie prawo prowadzenia karczmy i młyna oraz eksploatacji rud. Chłopów zwolniono przez pierwsze dwa lata od czynszu, później zaś mieli uiszczać zakonowi po 1 marce i 2 kury rocznie, a proboszczowi po korcu żyta i owsa. Miejscowy kościół otrzymał też 4 włóki wolne od opłat.

Rejestr czynszów i służb z roku 1437 podaje, że Garczegorze miało wówczas 50 włók. W roku 1638 podczas przejmowania ziemi lęborskiej i bytowskiej przez Władysława IV, pozostawiono dość dokładny opis Garczegorza, które posiadało nieco lasu, 40 zasiedlonych włók z 10 chłopami, 4 niezasiedlone włóki podzielone pomiędzy tych chłopów, 4

inne nie były użytkowane. Sołtys Harent Szmit dzierżawił 6 włók, kościół zaś posiadał 5 włók.

W roku 1641 kościół odebrano protestantom. Jednak już w roku 1658 protestanckiemu pastorowi oddano 4 włóki, na których zbudowano z czasem nowy zbór. Grunty obu budowli sakralnych sąsiadowały ze sobą. Jeszcze w roku 1940 zauważalne były pozostałości tego układu własnościowego.

Traktaty welawsko-bydgoskie z r.1657 przekazały ziemię lęborsko-bytowską elektorowi brandenburskiemu, Fryderykowi Wilhelmowi, kolejnemu wasalowi królów polskich - na zasadzie lenna dziedzicznego w linii męskiej. W następnym roku sporządzono protokół przejęcia, dający kolejny wgląd w sprawy Garczegorza; zachowało ono charakter chłopskiej wsi fiskalnej (starościńskiej). Pisz się, że mieszkało tu od dawna 12 chłopów, 1 ogrodnik i 1 wolny sołtys, którzy mieli ogółem 6 synów. Zarejestrowano 19 koni, 6 źrebiąt, 9 wołów, 19 krów oraz 93 korce żyta siewnego. W zapasie posiadano 53 korce jęczmienia i 31 korców owsa. Zdłużenie wynosiło 206 talarów. Nazwiska mieszkańców: Katke, Katken, Gravetzki, Borin, Wette, Krus, Kinses, Schmidt, Wick /ogrodnik/.

Kolejne szczegółowe informacje o Garczegorzu uzyskujemy z rejestru ziemi lęborskiej sporządzonego w roku 1712r. Zapis ten powtarza wiadomość o niegdyś istniejących tu 12 chłopach i sołtysie. rzeczywiście było wówczas 10 chłopów, 1 sołtys, 1 arendator /dzierżawca/ i 1 ogrodnik. Obszar wsi określono ponownie na 60 włók.

Charakter fiskalny (królewszczyzna) Garczegorza konsekwentnie potwierdza źródło z r.1763, w którym spisano następujące włości tej wsi: 1 wolnego sołtysa, 11 chłopów (w tym 2 wolnych), 1 zagrodnika, 2 chałupników, tzw. plebanii (gospodarstwo powstałe z dawniejszej prebendy katolickiej) i 1 luterańskiego kaznodziei. Ogółem było 10 dymów /domów mieszkalnych/.

W roku 1781 mieszkało w Garczegorzu 146 osób. W latach 1810-1819 zniesiono w Prusach formalnie zależność osobistą chłopów od feudalnych zwierzchności. W XIX wieku sołtys tej wsi dokupiwszy ziemię 2 innych gospodarstw chłopskich, założył folwark na należących do Garczegorza terenach Janisławca.

Stopniowo poprawiały się warunki komunikacyjne. W roku 1830 utwardzono nawierzchnię drogi Lębork - Łeba, a w latach 1832-1836 - drogi Garczegorze - Ulinia. Zbudowanie drogi do Janowic nastąpiło w latach 1886-1890. Linię kolejową Lębork - Łeba otwarto 1.IX.1902 roku; połączyła ona Garczegorze z linią Gdańsk, Szczecin, zbudowaną w latach 1869-1870. Wreszcie 20.IV.1910 roku uruchomiono kolej Garczegorze - Choczewo, jaka uzyskała przedłużenie do Wejherowa. W roku 1912 Garczegorze było gminą wiejską z 507 mieszkańcami w

wójtostwie Łebień. W tym samym czasie odnotowano tu 2 chłopów pełnorolnych, 7 chłopów posiadających po połowie gospodarstwa pełnorolnego, 3 chałupników i 1 sołtysa. Księga adresowa z roku 1925 wynotowała tu przedstawicieli następujących zawodów: 1 ewangelicki superintendent, 2 nauczycieli, 1 ślusarz, 1 kołodziej, 1 karczmarz /jednocześnie sołtys/, 1 właściciel folwarku (Werner Rabbas) w Janiśławcu. Kościół pod wezwaniem Marii Magdaleny istniał zapewne już na długo przed opanowaniem tej ziemi przez Zakon Krzyżacki (1310r.). Potwierdza to zresztą akt nadania z r.1348. Wieś nie była jednak uważana za zamożną, skoro płaciła niższą dziesięcinę aniżeli Nowa Wieś Lęborska i Białogarda.

Pierwszym znanym duchownym refermowanym był w roku 1562 Daniel Kleck. Kontrreformację wprowadził biskup Łubieński, który oddał w roku 1641 miejscowy budynek kościelny rzymskim katolikom i podporządkował go parafii lęborskiej. Popadłszy w ruinę został odbudowany w r.1770 przez proboszcza Lniskiego, runął wszakże już w roku 1810, w trzy lata po uznaniu tamtejszej gminy katolickiej za wygasłą. Przez dłuższy czas protestanci odbywali swe misteria w szkole (1640-1737). Protestantcki zbór oddano do użytku 11.VII.1740r.. W roku 1817 zbudowano nowy kościół luterański, który zastąpiono nową budowlą w roku 1897.

Wyzwolenie nastąpiło 10.III.1945 roku przez wojska 19 Armii II Frontu Białoruskiego, dowodzonego przez marszałka Konstantego Rokossowskiego.

II. ZABYTKI

- Neogotycki kościół budowany w latach 1817 – 1897 (przez 80 lat).
- Cmentarzysko kultury pomorskiej (VII – II w p.n.e.), badane przez muzeum w Lęborku.
- Grodzisko zapewne w miejscu starego cmentarza. Istnienie grodu sugeruje nazwa; Garcze – górze = Grodowa Góra.
- Kilka XIX – wiecznych budowli ryglowych w tym stodoł wypełnianych gliną.
- Grobowiec cmentarny z późnego baroku.

III. Legendy:

Jeziro Złe

Między Garczegorzem i Łebieniem znajdziemy niewielkie jezioro, zwane Jeziorem Złym. Wedle opowieści ludu, są tu wrota piekieł. Sam Zły o północy jeździ tu kolasą po drogach łączących Garczegorze z

Łebieniem, by wszystkich o tej porze napotkanych uprowadzać do piekielnych otchłani.

Literatura: Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Geräuche un Märchen aus dem östlichen Hinterpommern. Verlag von Joseph Jolowicz. Posen /Poznań/ 1885, s.45

JANISŁAWIEC

I. HISTORIA

Janisławiec należy do najmłodszych miejscowości powiatu lęborskiego. Powstanie tego folwarku, utworzonego przez dotychczasowego sołtysa Garczegorza związane jest z okresem uwolnienia chłopów od pańszczyzny i przyznania nieszlacheckim warstwom społecznym prawa do nabywania i posiadania ziemi. Do roku 1945 Janisławiec nie uzyskał samodzielności komunalnej. Jako osadzie powstałej w czasie zaboru, nadano jej niemieckie miano Johannisthal (pisano też Johannesthal).

Właścicielem tych dóbr był Rabbas, o którym brak bliższych wiadomości. Od r.1905 do r.1913 (co najmniej) był on członkiem miejscowego oddziału zrzeszenia rolniczego. Już w r.1910 istniała tu gorzelnia, której właścicielem także był wspomniany Rabbas.

Rok powstania Janisławca jest trudny do ustalenia. Istniał on jednak już w roku 1876. Posiadłość powstała z zespolenia ziem gospodarstwa sołtysa Garczegorza z dwoma, przezeń nabytymi, innymi gospodarstwami chłopskimi. W r.1925 właścicielem był Werner Rabbas. Po wyzwoleniu (10.III.1945r.) folwark przeszedł na własność skarbu państwa (administracyjnie podporządkowany WPPGR w Pogorszewie). Zabudowania gospodarstwa są malowniczo położone na wzniesieniu, dojazd przez sztuczny las świerkowy. Po zachodniej stronie budynku administracyjno-mieszkalnego znajduje się niewielki ogród, w którym m.in. rosną jodły białe, kasztanowce białe, żywotniki zachodnie.

JANOWICE

I. HISTORIA

z Janowice są miejscowością, której dzieje sięgają czasów władztwa książąt pomorskich (X-XIV w) - należały do Pomorza Gdańskiego. Pierwotna nazwa brzmiała, najprawdopodobniej Janowiec, w każdym razie fonetycznie polskie brzmienie - mimo germanizacji (Gross Jannewitz) - zachowało się aż do wyzwolenia w roku 1945.

W średniowieczu była to polska posiadłość szlachecka, świadcząca, zgodnie z polskim prawem, daninę naturalną. Wspomina się o niej w opisie Redkowic z ok.1335-1341 roku, gdy wymienia się szlachcica Jaśka z Janowic. Wielki mistrz krzyżacki Winrych Kniprode, zapewne odnawiając lenno, nadał tę wieś niewątpliwie dotychczasowym posiadaczom, braciom Jaśkowi i Wirkosławowi na prawach magdeburskich (1.I.1354r.), zamieniając dotychczasową daninę naturalną na czynsz pieniężny.

Podział na Janowice i Janowiczki następuje dopiero w roku 1398, podczas umowy kupna, zawartej przed sądem ziemskim w Lęborku, w której występowali: Jaśko, Leonard i Mikołaj Swinich. W roku 1437 do Janowic należało 30 włók /1 włoka = 16,7 do 17,5 ha/. Prawdopodobnie od nazwy wsi pochodzi nazwisko rodowe dawnych właścicieli (Janowic, Janowicz), którzy byli właścicielami tej posiadłości przez szereg pokoleń. Ich obecność w Janowicach potwierdzają listy lenne z lat 1493-1621. W roku 1523 wymienia się tu Pawła Janowicza i jego brata, w roku 1628 - Jerzego, Ewalda, Fryderyka Janowiczów. W roku 1658 (podczas przekazywania w lenno elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma) Janowice reprezentowane są przez Krystiana, Henryka i Wawrzyńca Janowiczów, panów na Janowicach i Dziechlinie.

Ród Janowiczów utrzymał się tu do końca XVII wieku, później spotyka się jego przedstawicieli na innych dobrach, m.in. w Słajkowie, po czym zanika on w powiecie. Ich następcą jest marszałek polny von Natzmer - także wywodzący się ze starego rodu pomorskiego - który zmarł bezdzietnie w r.1739. Od tej pory Janowice, wraz Janowiczkami, Rozgórzem, połową Pogorszewa i połową Krępkowic, przeszły w posiadanie Czapskich (polskich hrabiów).

W latach 1776 i 1777 spotykamy tu braci lub kuzynów Teodora i Jana Czapskiego, a w r.1784 - potomków - Marcina, Augustyna i Aleksandra. W r.1799 posiadłość przechodzi w ręce hrabiów von der Ostenów, starego rodu zaborczych feudałów niemieckich. Nabył ją w tym

roku Jerzy Wilhelm von der Osten, który zmarł w roku 1811. Po nim dobrami zarządzała owdowiała żona, żyjąca do roku 1855.

Ponieważ pozostałe rodzeństwo zmarło wcześniej, jedynym spadkobiercą stał się Julisz Cezar Adrian von der Osten, żyjący w latach 1808-1878, który od roku 1831 już zarządzał posiadłością. Po jego zgonie, na krótki czas, dobra przejął najstarszy syn Wilhelm, zmarły w roku 1879, kolejno przejął je młodszy brat poprzedniego, Leopold Juliusz Feliks von der Osten, w którego władaniu Janowice pozostawały jeszcze w roku 1911.

1 marca 1892r. cała posiadłość von der Ostenów uzyskała tytuł majoratu. W jego układy wchodziły wówczas: Janowice, Janowiczki, Pogorszewo, Rozgórze, folwark Darzewo i Krępkowice.

Dwór w Janowicach, zbudowany przez marszałka polnego Natzemera, pierwotnie jednokondygnacyjny, był następnie stopniowo powiększany przez Juliusza von der Ostena.

Kościół w Janowicach wzmiankowany jest już w roku 1400, płacił wówczas biskupowi wrocławskiemu pół marki rocznie, należąc do mniejszych systemów parafialnych. W roku 1569 należał on do katolików, lecz wkrótce przejęli go zapewne ewangelicy (na ewangelicyzm przeszli też jego patronowie – Janowiczowie). Przez dłuższy czas był on filią parafii w Garczegorzu, lecz w r.1784 ponownie występuje jako samodzielny kościół macierzysty. W roku 1911 Janowice były okręgiem folwarcznym z 402 mieszkańcami, w wójtostwie Janowice. W okresie międzywojennym nadal należały do von der Ostenów. Wyzwolenie wsi nastąpiło 10.III.1945r. Podczas drugiej wojny światowej przebywali tu dość licznie deportowani na roboty przymusowe Polacy, zatrudnieni w charakterze robotników rolnych, niektórzy z nich do dziś pozostali w powiecie.

W 1975r. w Janowicach mieszkało 310 osób.

ZABYTKI

- Dwór barokowy z XVII wieku przebudowany w połowie XIX wieku, odbudowany w końcu lat 60 – tych XX wieku.
- Około 20 – hektarowy park, podmokły, w latach 70 – tych przeprowadzono tu regulację stosunków wodnych. W parku klasycystyczny grobowiec hrabiów von der Ostenów.
- Wśród starodrzewia we wsi neogotycki kościół z roku 1882 (obecnie filia parafii w Garczegorzu), w tym samym stylu ołtarz.
- Chrzcielnica z XVII wieku.
- Resztki starych dwojaków dworskich w latach 70 – zastępowanych budownictwem mieszkalnym.

III. FLORA

W Janowicach, 20-hektarowy park na podmokłych terenach pradoliny rzeki Łeby, usytuowany jest na zachód od dużego dworku - domu mieszkalnego i przedszkola byłego PGR w Janowicach. Właścicielem w latach 70 – tych było PGR w Janowicach.

W parku rosną: dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, jodły białe, brzozy brodawkowate, topole białe, kasztanowce białe, klony pospolite, świerki pospolite, olchy czarne, lipy drobnolistne, graby pospolite, bzy czarne oraz inne.

Ciekawe i stare okazy drzew spotykamy na części podwórza, przyległego od wschodu do dworku. Są to kasztanowce białe, dęby szypułkowe, 2 platany klonolistne, kasztanowiec krwisty.

Po obu stronach drogi dojazdowej wysadzono topole włoskie, tworzące piękną aleję o długości ok. 100 m

JANOWICZKI

I. HISTORIA

Janowiczki są dawną posiadłością szlachecką, historycznie związaną z Janowicami. Oddzieliły się one od Janowic zapewne 1.V.1398r. na mocy kontraktu zawartego przed sądem w Lęborku między Jaśkiem i Bernardem oraz ich matką Stanisławą i Swinszem oraz jego krewnymi w sprawie części dóbr Janowic i Janowiczek. Wzmiankują o tym kopenhaskie tablice woskowe (lęborskie zapisy sądowe, sporządzone na tablicach woskowych, wywiezione przez Szwedów w XVII w. do Danii).

Według protokołu wizytacyjnego z roku 1437, Janowiczki były już wówczas na prawie czynszu pieniężnego, który uiszczaly rocznie w wysokości 2 marek. Niemniej już w owych czasach Janowiczki posiadały także chłopskich mieszkańców.

W matrykułach szlacheckich z lat 1523 i 1628 wymienia się tylko jedną posiadłość - Janowice, choć były one podzielone między kilku członków jednego rodu. Nie wiadomo jednak, czy którąś częścią były Janowiczki.

Gdy posiadaczami byli Natzmerowie (od końca XVII w. do roku 1739) należały do nich Janowice i Janowiczki; stanowiły one jednolitą własność, aż do roku 1945.

W r.1784 było tu 13 chłopów, jeden nauczyciel, jedna karczma (łącznie 17 dymów - domów mieszkalnych). Do Janowiczek należał również mały las zwany Małkowem (Malchow). Wieś była włączona do parafii w Janowicach. W XIX w. część miejscowych chłopów stała się samodzielną, uzyskując zwolnienie od pańszczyzny i akty nadania. W statystykach z roku 1834 obie miejscowości wymienione są oddzielnie, w Janowickach odnotowuje się wtedy istnienie młyna.

W r.1828 włości 6 chłopów Janowickich przyłącza się do Janowiczek i tak powstała kolonia Kozołęka (Kahlfelde), która w 1911 r. liczyła około 95 mieszkańców. Same Janowiczki tworzyły w tym okresie gminę wiejską w wójtostwie Janowice, zamieszkałą przez 91 osób.

W latach 1739-1799 posiadaczami Janowiczek i Janowic byli hrabiowie Czapscy, od tego czasu, aż do wyzwolenia (10.III.1945r.) obie te miejscowości tworzyły własność niemieckich hrabiów von der Ostenów.

W roku 1975 wieś liczyła 194 osoby.

II. ZABYTKI

Dworek zapewne z początku XIX wieku o małych walorach zabytkowych.

Niewielki park z cennym starym platanem klonolistnym.

Zagroda nr 8; dom z I połowy XIX wieku, częściowo gliniany z naczółkowo-dymnikowym dachem.

Zagroda nr 11 na jej terenie użytkuje się - jako oborę - dawny dom mieszkalny nr 6 z początków XIX wieku, także okryty dachem naczółkowo-dymnikowym.

III. FLORA

Park usytuowany na zachód od dworku - budynku administracyjnego byłego PGR – u. Najcenniejszym jest tu niewątpliwie stary platan klonolistny o pięknej koronie i dość leciwy buk pospolity.

Inne drzewa występujące w parku to: klony pospolite, jesiony wyniosłe, buki pospolite, graby pospolite, robinie akacjowe, modrzewie europejskie, topola szara, lipy drobnolistne, drugi platan klonolistny, wiązy polne, kasztanowce białe, świerki pospolite, bzy czarne, bzy lilaki.

KANIN

I. HISTORIA

Wymienione w akcie nadania Redkowic ok.1335r. Kanin znajduje się między Pogorszewem, Redkowicami i Nową Wsią, a więc w sąsiedztwie Niebędzyńskiej Góry (115 m n.p.m. - niem.Schlüsselberg).

Pierwotny zapis brzmiał Canyn. Była to mała osada składająca się z 3 posiadłości - zapewne chłopskich, których posiadacze wykonywali różne służebności, w tym wojskowych pieszych i lekkokonnych.

W nowszych czasach powstało tu dobro szlacheckie, o którym pisano już w r.1424 jako Kanino. W roku 1911 miejscowość tę F.Schultz uważał za zanikłą.

Dokument z ok. 1335r. (do 1343r.) podaje granice Kanina; głęboka dolina poniżej Redkowic i Chocielewka (prawdopodobnie pradolina Łeby) - jakaś mała rzeczka (zapewne dzisiejsza Sitnica), olcha nad brzegiem rzeki Łeby, granica Witoradza, jakiś strumień (Woda-Gewässer), zwany Newogene, Pogorszewo, Nowa Wieś i Niebędzino
Już przed II wojną światową osadę tutejszą nazywano - jak wzniesienie - Schlüsselberg.

W roku 1975 we wsi mieszkało 77 osób.

KĘBŁOWO

I. HISTORIA

Nazwa Kębłowo pochodzi od Kąbłać, Kębłać - piastować, pilęgnować(Kozierowski). Stara osada Kębłowo istniało już przed krzyżackim zaborem Pomorza Gdańskiego /1308/ na co wskazuje jej słowiańska nazwa.

Najstarsza znana o niej wzmianka pochodzi z roku 1402. Zapewne już w roku 1341 usytuowana była przy ziemi nadanej Lęborkowi, aczkolwiek dokument lokacyjny tego miasta z roku 1.I.1341 i 1630 jej nie wymienia. Z tego ostatniego źródła wynika, że samo Kębłowo nie leżało na ziemi należącej do Lęborka. Usytuowane w drożnej dolinie rzeki Kisewki, przy drodze wiodącej na północ powiatu, było jednocześnie rolniczym zapleczem Lęborka.

Aż do czasów nowożytnych Kisewka napędzała młyny wodne (ok.1911 roku w rejonie tym były 2 takie młyny) i w jej dolinie mamy też niewielkie złoża trzyczęstego węgla brunatnego.

Pisownia nazwy tej miejscowości bywała różna: Kambelow(1402), Camelnow(1409), Camelow(1455), Kamelow(1507), Camelow (1658), Kamelow (1939).

Wieś od pradawnych czasów podzielona była na 30 udziałów chłopskich ("ogrodnictw"), co potwierdza rejestr dziesięcin biskupich z r.1402. Niemniej, już w opisie z r.1437 mówi się o 60 „ogrodnictwach” powstałych zapewne w następstwie podziału spadkowego.

Książę zachodniopomorski Eryk II otrzymał od Kazimierza Jagiellończyka 3.I.1455r. w powiernictwo ziemię lęborsko-bytowską z wyłączeniem zarezerwowanych dla Lęborka, Kębłowa, Lubowidza, Nowej Wsi i młyna foluszowego - w zamian za militarne wsparcie Polski przeciw Zakonowi w wojnie trzynastoletniej (1454-1466).

W akcie Bogusława X odnawiającym lęborski przywilej miejski z dnia 11.V.1507r. mówi się „Nadajemy też wieś Kębłowo wraz z przynależnościami, jak dawniej położoną w swych udziałach i granicach, dla użytku miasta mają oni też mieć las, zwany Czech, z wyłączeniem prawa polowania”; Kębłowo pozostawało przez to własnością lęborskiej kamery aż do początku XX wieku.

W dokumencie z roku 1658, przechowywanym niegdyś w lęborskim ewangelickim archiwum kościelnym, mówi się, że wsie Kębłowo i Małoszyce są nadaną przez króla Polski przywilejem z r.1507 posiadłością lenną tegoż miasta, potwierdzoną przez elektora brandenburskiego, a graniczącą z Nową Wsią, Wilkowem, Kisewem, Kaczkowem i polami miejskimi.

W rejestrze z roku 1638, również z archiwum kościelnego w Lęborku zapisano, iż 2 wsie Kębłowo i Małoszyce mają służyć

utrzymywaniu miasta Vigore antiquorum privilegiorum (na mocy dawnych przywilejów).

W Kębłowie istniało wówczas nadal 60 ogrodnictw (zagród chłopskich). Również w roku 1793 określa się Kębłowo wsią lęborskiej kamery. W tymże czasie kębłowskie udziały lęborskich mieszczan były jednak już oddane w dzierżawę albo też złączone w chłopskie gospodarstwa. Według Bruggemanna, w r.1784 było w Kębłowie 4 chłopów, 4 chałupników, 1 sołtys, ok. 9 dymów (domów mieszkalnych) oraz nieco lasów dębowych, sosnowych i olchowych..

Około połowy XIX wieku kębłowscy chłopci jednorazową opłatą uwolnili się od dziedzicznego dotąd czynszu na rzecz Lęborka i stali się samodzielnymi posiadaczami. W roku 1866 w księgach finansowych miasta wymienia się już tylko cegielnię i stodołę (Wackerscheune), których wydatki przewyższały dochody, były deficytowe i wymagały dotacji miejskiej.

Dlatego też w wydatkach kamery z lat 1784/85 cegielnia ta - uprzednio sprzedana - już nie figuruje.

Na mocy noweli do ustawy o osadnictwie z 10.VIII.1904r. w Kębłowie rozparcelowano 154 hektarowe gospodarstwo wolnego sołtysa, z którego utworzono 10 gospodarstw rentierskich.

Na przełomie XIX i XX wieku ludność Kębłowa wzrastała wolno, w r.1875 było tu 233, a w r.1910 - 276 mieszkańców.

W tym samym czasie istniały też 2 karczmy, w tym jedna w Łowczu, /"Górnym Kębłowie"/ i 1 szkoła. Było ono wówczas gminą wiejską w wójtostwie Nowa Wieś.

W latach Polski Ludowej istniało tu gospodarstwo państwowe należące do WPPGR w Pogorszewie.

We wsi brak ciekawszych obiektów przyrodniczych. Najbliższym jest głaz narzutowy w wąwozie leśnym, ok. 2 km na zachód od Łowcza o wymiarach: długość 5,65 m, szerokość 4,75 m, wysokość 2,43 m.

Jest to jeden z największych głazów polodowcowych w powiecie lęborskim.

Można tu jednak zobaczyć nieliczne zabudowania o konstrukcji szachulcowej wypełnionej cegłą (pruski mur) z końca XIX wieku.

W roku 1975 wieś posiadała 364 mieszkańców.

II.Legendy:

Ludowe legendy o głazie narzutowym pod Kębłowem

W wąwozie leśnym, przy dukcie, ok. 40 m na wschód od zachodniej lizjery lasu, między Łowczem /zwanym też Górnym Kębłowem/ a Kębłowem znajduje się, liczący ok. 400.000.000 lat,

przywleczony ze Skandynawii przez lodowiec, wielki głaz narzutowy o około 5 m długości i ok. 4 m szerokości, wyniesiony ok. 2,5 m ponad otoczenie. O tym głazie, nazywanym „Szerokim Kamieniem”, miejscowa ludność usnuła trzy legendy.

Pierwsza z nich mówiła, iż przebywający z północy olbrzymi Stołem poczuł w pewnej chwili uciskającą go w bucie drobiną piasku, która czuwa tu przy skarbie zakopanym pod głazem i oczekuje wybawienia. Podobno, co sto lat rodzi się człowiek mogący go odczarować, a może to być jedynie młodzieniec urodzony w niedzielę, gdy znajdzie się tu podczas nocy sobótkowej /świętojańskiej/. Ów weźmie księżniczkę i skarb oraz sam zostanie szczęśliwym księciem.

Trzecia wieść informuje, iż pod Szerokim Kamieniem mieści się zaklęty, zapadły zamek i także tylko raz na 100 lat pojawić się może osoba mogąca wybawić go od następstw zaklęcia.

Ma to nastąpić także podczas sobótkowej północy, gdy przybędzie tam ktoś z czarownicą, leszczynową różdżką. Sprawca odklęcia posiadzie zamek i królestwo.

Literatura: 1/ Pomersche Ostmark - Stadt und Kreis Lauenburg. Wydanie specjalne czasopisma Unser Pommerland. 11. Jahrgang. Heft 10/11. Verlag von Fischer und Schmidt. Stettin /Szczecin/ 1926. s.436. Artyku³: Hinz Paul: Die Umgebung Lauenburgs und ihre landschaftlichen Schönheiten - do dwóch pierwszych legend.

2/ Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Gebräuche und Märchen aus dem östlichen Hinterpommern. Verlag von Joseph Jolowicz. Posen /Poznań/ 1885. S.30 - do trzeciej legendy.

„Świątynia” i „Ambona” między Nową Wsią Lęborską, Kębłowem i Lęborkiem

/Gerlach: Die deutschen ..... s. 18 i s. 24/

Okolo 3 km na wschód od Nowej Wsi, ok. 2,5 km na południe od Kębłowa oraz ok. 2,5 km na północny wschód od Lęborka, gdzie od wschodu przylega las z Szerokim Kamieniem, znajduje się morenowa wyniosłość zwana Krzywą Górą lub Templem /Świątynią/.

To ostatnie miano powstało, być może, w związku z niezliczoną ilością napotykanych tutaj niegdyś kamiennych płyt grobów skrzynkowych z miejscowego cmentarzyska kultury pomorskiej /VII-II wiek p.n.e./ rozbijanych na tłuczeń drogowy do budowy drogi z Nowej Wsi Lęborskiej do Żelazna w latach 1872-1882. Tak wielka ilość głazów pochówkowych zrodziła wśród ludności domniemanie o istnieniu niegdyś

w tym miejscu świątyni /tempel/. Na zachodniej krawędzi tegoż wzniesienia mamy piękny punkt widokowy, z którego możemy dobrze obserwować panoramę Lęborka z wysokości 90 m n.p.m. Miejsce to nazwano „Amboną”, co zapewne pozostaje zarówno z nazwą „świątyni”, jak i rozciągającym się stąd pięknym widokiem.

Walory widokowe, las na wale morenowym, a w nim wyerodowany, uroczy dukt z Szerokim Kamieniem, przyciągają latem wielu szukających wśród natury wytchnienia, wędrowców, w tym niemało wycieczek młodzieży szkolnej i kolonijnej. W okresie międzywojennym, z nienajlepszym skutkiem, z wysokości ambony startowały latające ponad pradolinę Łeby szybowce. Nie jest wykluczone, iż w dawnych, przedchrześcijańskich czasach ogromny, Szeroki Kamień był miejscem kultowym w sąsiedztwie cmentarzyska ludzi sprzed naszej ery. Ale i później ów piękny blok eratyczny odgrywał zapewne niejaką rolę w kulturze ludowej, skoro wiążą się z nim trzy, do dziś znane legendy rodzimych mieszkańców.

Opodal mieści się uprzemysłowiona kopalnia pisku, wcinająca się głęboką wyrwą w morenową wyniosłość. Wydobywano z niej żwir i piasek jest częściowo na miejscu mieszany z asfaltem, służy do ulepszania nawierzchni naszych dróg oraz do budowy domów. Zamilowany przyrodnik mógłby tu znaleźć skamieliny dawnych zwierząt i roślin, dostrzec warstwy skalne świadczące o kształtowaniu się powierzchni ziemi lęborskiej w epoce lodowcowej.

LEŚNICE

I. HISTORIA

Stara miejscowość, wraz z przepływającą przez nią rzeką Leśnica - dziś zwana Strugą Krępkowicką, wywodzi swą nazwę od obszarów leśnych. Najstarsza znana wzmianka o rzeczce Leśnicy pochodzi z roku 1330. Podobno zaczątkiem wsi była karczma leżąca przy Trakcie Słupskim, który przebiegał wzdłuż morenowych wzgórz ograniczających tu od południa bagniska w pradolinie Łeby.

Była ona przez wieki najdalej na zachód, przy trakcie Gdańsk-Szczecin, wysuniętą miejscowością Pomorza Gdańskiego. Granica przebiegała korytem rzeki Łeby. Usytuowana przy południowym brzegu łuku pradoliny rzeki Łeby, w której - oprócz torfów - znajdują się pokłady trzeciorzędowych drzew iglastych.

Zapis nazwy Leśnic nie podlegał większym zmianom. Przed wyzwoleniem w dniu 10.III.1945r. administracja niemiecka stosowała pisownię „Lischnitz”.

Osada ta istniała już zapewne w okresie przedkrzyżackim (przed r.1308) na co wskazuje jej słowiańska nazwa, przez większość swych dziejów była posiadłością szlachecką, należała m.in. do przedstawicieli następujących rodów:

od r.1756 do starosty lęborsko-bytowskiego Jerzego Wejhera (1704-1760). W roku 1767 Leśnice przejął kolejny reprezentant tego rodu,

Ernest Ludwik Wejher, który 15.IV.1778r. otrzymał oczynszowaną dotację. Pieniądze te przeznaczono na założenie fermy mlecznej. W r.1784 ów Ernest Ludwik Wejher (1751-1814) posiadał jeden folwark z 4 dymami (budynkami mieszkalnymi). Następcą jego był posiadacz Leśnic i Dziechlina Karol Wejher,

w r.1840 oba dobra nabył hrabia Aleksander Przebędowski, a od r.1858 przejęła je wdowa z tejże rodziny, która sprzedała owy majątek w r.1871, Wojciechowi /Albertowi/ Polłowi, który zbył te dobra, Karolowi Edwardowi Gebelowi z Osieków; od r.1882 właścicielem stał się Eugeniusz Gebel. W r.1886 przejściowym posiadaczem był hrabia Leopold von der Osten z Janowic, który przyłączył zakupione 332 ha lasu do swego folwarku w Krępkowicach,

Od r.1887 właścicielką stała się - Ludwika Gebel, ur.Wiechmann.

W listopadzie 1906 włości te w drodze kupna przeszły w ręce Jana Zocha z Lęborka,

od października 1909r. notuje się tu właściciela Ernesta von Dewitz i ta sama rodzina pozostaje w Leśnicach do roku 1925. Od r.1924

Pomorskie Towarzystwo Rolnicze, które nabyło uprzednio w Leśnicach 486 ha ziemi dworskiej - w drodze parcelacji - utworzyło:

2 gospodarstwa chłopskie o powierzchni od 20 do 50 ha

22 gospodarstwa chłopskie o powierzchni od 10 do 20 ha

2 gospodarstwa chłopskie o powierzchni od 5 do 10 ha

2 zagrody rzemieślniczo-robotnicze o powierzchni poniżej 5 ha

Zgodnie z lęborską księgą adresową, w r.1925 karczarzem w Leśnicach był Hugon Lubitz, a w szkole zatrudniono trzech nauczycieli.

Na wniosek właściciela, rotmistrza w stanie spoczynku Egeniusza Cebela, od dnia 17 maja 1893r. władze pruskie złączyły Dziechlino z Leśnicami w jednolitą wspólnotę komunalną. Konsekwencją tego było przemianowanie Dziechlina (Dzechlin) na Ober Lischnitz (Górne Leśnice).

Po wyzwoleniu w r.1945 pozostałość posiadłości obszarniczej przejęło państwowe gospodarstwo rolne.

W roku 1975 wieś zamieszkiwało 357 osób.

II. ZABYTKI

Przebudowany w roku 1847 szlachecki dworek, zapewne z XVIII wieku. Przebudowa i konserwacja także w XX wieku. Wschodnie i zachodnie skrzydła parterowe, centrum - piętrowe.

Wokół, zwłaszcza w małym parku, cenny drzewostan; platany, dęby błotne, cyprysiki, cisy, żywotniki, jedyny w powiecie okaz leszczyny pospolitej, odmiany strzępolistnej.

III. FLORA

Dość duży park usytuowany głównie na północ i północny - zachód od dworku budynku administracyjnego byłego PGR. Była własność Gospodarstwa Rolnego w Leśnicach. Drzewa i krzewy: jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, lipa krymska, jarząby pospolite, klony pospolite, dęby szypułkowe, śliwa wiśniowa odmiana czerwolistnej, brzozy brodawkowate, dąb czerwony odmiany wielkoowocowej, dąb bezszypułkowy, świerki pospolite, świerki kłujące odmiany srebrzystej, sosny wejmutki, jedlice zielone odmiany sinej, żywotniki zachodnie, cisy pospolite, cisy pośrednie, cyprysiki nutkajskie, bzy czarne, leszczyna pospolita, dzikie róże, trzmielina pospolita, porzeczek alpejskie, okazalsze cisy rosnące zwłaszcza na podwórzcu przylegającym od południa do dworku.

Przez park przepływa mały strumień. Są tu wielkie jesiony i lipy, wielokrotnie wysadzone wzdłuż alei parkowej.

Także ten park położony jest w wilgotnej pradolinie rzeki Łeby.

IV. Legendy:

BIAŁA DAMA W LEŚNICKIM DWORKU **/Gerlach: Die deutschen ..... s. 55/56/**

Kto między godziną 24⁰⁰ a 1⁰⁰ nocą zbliża się do dworku w Leśnicach, w jego prawej oficynie słyszy głucho pokaszliwanie i wydaje się jakby ktoś skradał się po pokojach. W prawej, mieszczącej kuchnię, oficynie słychać hałasy i pobrzękiwanie naczyń, czyniące wrażenie przygotowań do wielkiej uczy. Odważniejsi już nieraz zbliżali się, lecz niczego nie dostrzegali, co czyniło tę sprawę jeszcze bardziej tajemniczą. Mówiono, iż przed laty mieszkała tu dumna hrabina,

niezwykle bogata, rozmiłowana w wystawnym wesołym życiu. Wobec służby była sroga i butna, czym rozbudziła powszechną niechęć. Gdy zmarła, nikt jej nie opłakiwał. Nawet w grobie nie zaznała spokoju i - jako straszny upiór - błędziła każdej nocy wokół domu, usiłując wejść do jego wnętrza. Nigdy wszakże się to jej nie udawało. Wówczas wezwała złe duchy i - pod warunkiem uprzystępnienia dworu - przyrzekała oddać im swą duszę. Umowę zawarto, złe duchy zbudowały podziemny ganek wiodący z grobowca do dworu, którym przekradała się nocami, by przebiegać wszystkie pomieszczenia, od piwnic do strychu. Wyraźnie słyszano otwieranie i zamykanie drzwi. Najgłośniejsza była krzątanka w kuchni. Tam pozwalała złym mocom gotować sobie biesiadę. Kto napotkał owe duchy, musiał umrzeć. Dlatego nikt nie ośmiał się otwierać podziemnego ganku.

Upiór pod Leśnicami /Gerlach: Die deutschen s.56/

Przy wybudowaniu, zwanym niegdyś Jerolimą, wiedzie do lasu droga wysadzana brzoźkami. Droga ta stromo wspina się w górę i kończy się przy składnicy drewna. Trudna stromizna powodowała rzadkie korzystanie z tego traktu. Nocą nie jest tu przyjemnie. Podczas burzliwej, wietrznej pogody, w godzinie upiorów pojawiał się pędzący w górę i w dół jeździec bez głowy. Wszystkim napotkanym skręcał kark. Gdy jednak powietrze jest spokojne, w poświacie księżycy wędruje tędy wielki, bezgłowy mąż niosący kosę na ramieniu. Napotkanemu człowiekowi ucina on głowę.

Zbójcka Góra

to zalesione wzniesienie południowego brzegu pradoliny Łeby, ok. 2 km na wschód od Leśnic, o wysokości 82,5 m n.p.m., o 68 m przewyższające dno pradoliny, po wschodniej stronie styku drogi z Dziechlina ze starym szlakiem handlowym wiodącym z Gdańska do Szczecina. Szczyt góry był doskonałym punktem obserwacyjnym kupieckiego traktu, który pod Leśnicami przekraczał granicę Księstwa Słupskiego.

Nazwa wywodzi się od mieszczącej się tu ongiś zbójckiej chatowni. Stąd na przejeżdżających kupców spadały watahy rabusiów, a bliskość granicy ułatwiała im zarówno złodziejski proceder, jak też uchodzenie przed sprawiedliwością.

Literatura: Gerlach: Die deutschen ..... s. 30.

LUBOWIDZ

I. HISTORIA

Najstarsze, znane ślady osadnictwa pochodzą z okresu kultury pomorskiej (VII - II w p.n.e.). Napotkano tu przed II wojną światową cmentarzysko z grobami skrzyńkowymi i urnami twarzowymi.

W znanych źródłach średniowiecznych nazwa wsi pojawia się w aktach inwentaryzacyjnych z r.1437. Była to wieś na prawie polskim, która zamiast daniny naturalnej uiszczala roczny czynsz pieniężny. Zamieszkiwało ją 7 chłopów, którzy posiadali łącznie 14 włók ziemi (1 włóka = 16,6 ha).

Nazwę tej miejscowości pisano różnie: Lubowiso (1437), Lubbowisso (1455), Laggewitz (1628), Laggewieso (1658), Lubonisso (częściej w XVI w.), Lugowitz (1566).

W roku 1455, mimo przekazania większości ziemi dzisiejszego powiatu lęborskiego przez Kazimierza Jagiellończyka w zastaw Erykowi II księciu słupskiemu, wyłączono jednak zeń Lubowidz, Nową Wieś Lęborską, Kębłowo i młyn foluszowy w Lęborku. Z czasem jednak i ten teren stał się lennem książąt Pomorza Zachodniego.

Wydaje się jednak, że część Lubowidza przeszła w ręce szlachciców, bowiem w roku 1528 Mikołaj Wejher otrzymał tu w lenno 7 włók. W roku 1566 wymienia się w Lubowidzu starostę (sołtysa) Tomskiego, a w roku 1658 mieszkał tu wolny sołtys (zwolniony od uiszczania daniny) oraz 7 chłopów. Wieś obejmowała wówczas 9 włók, nie posiadała lasu. Niemniej należały do niej też oba jeziora Lubowidzkie (łącznie 153 ha), a także rozległe przestrzenie łąkowe i bagienne. Te ostatnie, o powierzchni 170 mórg (1 morga = 0,25532 ha) wykarczowano w roku 1779.

W roku 1784 był w Lubowidzu 1 wolny sołtys, 8 chłopów, 2 chałupników oraz 1 chata sołtysa (łącznie 17 dymów). W toku dziedziczenia gospodarstwa ulegały podziałom. Około 1911 roku było już tylko 1 pełne gospodarstwo chłopskie. Miejskowy kościół zbudowano w roku 1909. W roku 1911 Lubowidz był wsią w wójtostwie Nowa Wieś Lęborska i zamieszkiwało ją wtedy 772 mieszkańców.

Teren wokół wsi jest bogaty w znaleziska archeologiczne. Odkryto tu ślady człowieka z okresu neolitu (4200 – 1700 lat p.n.e.) z czasów kultury łużyckiej (1200 – 700 lat p.n.e.) oraz welbarskiej (0 – 350 rok n.e.). najstarszy eksponat bursztynowy tych ziem zapisany został w literaturze jako *kolia z paciorków bursztynowych wykopana w Lubowidzu*.

Obecnie wieś ta należy do Gminy Nowa Wieś Lęborska. Położona przy starym, ruchliwym szlaku handlowym Gdańsk-Szczecin, jak też jako podmiejska osada Lęborka, ma dobre szanse rozwoju ekonomicznego.

II. ZABYTKI

- Wielodrożny układ wsi
- Neogotycki kościół
- Resztki tradycyjnego budownictwa ryglowego (np. dom nr 35)

III. PRZYRODA

Na obszarze miejscowości występują dwa jeziora: Lubowidzkie Wielkie i Lubowidzkie Małe. Łączna powierzchnia obu jezior wynosi 153 ha. Ich lustro wody jest usytuowane 24,5 m n.p.m. Długość większego z nich wynosi 2,6 km; maksymalna szerokość 0,75 km. Jeziora te położone są w pradolinie Łeby i rozdziela je wał ozu, nieprzeselekcyjowany warstwowo i grubością utworów skalnych zwał polodowcowy, powstały w szczelinie pękającego lodowca.

Przez Wielkie Jezioro Lubowidzkie przepływa lewy dopływ Łeby-Węgorza, odprowadzający nadmiar wód do tej największej rzeki powiatu.

Czysta woda jeziora i piaszczyste dno umożliwiły wykorzystanie go dla celów wczasowych mieszkańców Lęborka i okolic, a ponadto lokują się tu ośrodki wczasowe z trójmiasta, jak też młodzieżowe obozy. Położona wśród zalesionych wzgórz jest przyjemna dla miłośników pięknych krajobrazów.

ŁOWCZE

I. HISTORIA

Łowcze należy do młodszych osad powiatu powstałych w XVIII lub XIX wieku, pozbawionych przez cały czas swych dziejów samodzielności komunalnej - jest administracyjnie połączone z Kębłowem.

Tuż na południe od Łowcza przebiegał stary szlak handlowy Gdańsk-Szczecin. Uroczę położenie wśród morenowych wzgórz, poprzecinanych rynnami dawnych potoków, jak też sąsiedztwo kontrastujących z niziną pradoliną Łeby jej wysokich, stromych zboczy północnego brzegu (wszystko to obficie porastają lasy), już od dawna przyciągało mieszkańców Lęborka, szukających tu wytchnienia i spokoju. Łowcze spełniał więc funkcje rekreacyjne osady podmiejskiej, z czym

więzało się powstanie tu karczmy, o której wzmiankuje się w latach 1912 - 1925 - kiedy jej posiadaczem był Edward Schwinke.

Piaszczyste gleby wysoczyzny wciśniętej między dolinę Kisewki i pradolinę Łeby, jak też wspomniane nierówności terenu, nie sprzyjały rozwojowi rolnictwa. Drogi biegną jarami nie istniejących już strumieni.

Niegdyś Łowcze było siedzibą administracji lęborskiego leśnictwa komunalnego (cały ten obszar - wraz z Kębłowem - przez kilka wieków (XV - XIX wiek) należał do Lęborka.

Wyzwolenie osady nastąpiło 10 marca 1945 roku przez wojska 19 Armii Radzieckiej, walczącej w składzie II Frontu Białoruskiego dowodzonego przez marszałka Konstantego Rokossowskiego. Aktualnie podlega ona sołectwu w Kębłowie.

Od chwili wyzwolenia do 31.XII.1954 roku należała ona do Gminy Nowa Wieś Lęborska.

Teren szczególnie godny propagowania, jako miejsce doraźnej, codziennej rekreacji, choć nie ma w Łowczu urządzeń potrzebnych niekiedy spacerowiczom lub zmotoryzowanym wędrowcom: kiosku, wiaty, parkingu, pola namiotowego itp.

Oficjalną nazwę polską (Łowcze) wprowadziła Komisja Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego (niemiecka nazwa brzmiała „Jägerhof”).

II. PRZYRODA

Wszystkie bardziej interesujące obiekty przyrodnicze znajdują się na terenach leśnych, należących do leśnictwa w Nowej Wsi Lęborskiej.

Działka leśna o powierzchni 0,31 ha, z drzewostanem przeważnie lipowym, z nieznaczną domieszką klonu pospolitego, klonu jaworu, jesionu wyniosłego, jarząba pospolitego i jedlicy zielonej.

Drzewostan rośnie w dość dużym zagęszczeniu i dlatego - mimo wieku ok. 40 lat - osiągnął wysokość do 20 m, a analogiczne korony skupiają się tylko wokół wierzchołków drzew. Teren ten mieści się na wzgórzu morenowym, ok. 0,8 km na północ (z małym odchyleniem ku wschodowi) od osady robotniczej Nadleśnictwa Świślino (Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska ddz.72 b). Działka przylega od zachodu do drogi leśnej, wychodzącej ku północy od zakrętu drogi z Kębłowa do Łowcza.

Polodowcowy głaz narzutowy, ok. 50 m na wschód od skraju lasu, w wąwozie leśnym, który biegnie drogą z Łowcza ku Nowej Wsi Lęborskiej, ok. 2,3 km na wschód od Nowej Wsi Lęborskiej i ok. 1,2 km na zachód od Łowcza, u podnóża południowego stoku wąwozu, częściowo pokryty mchami i porostami. Długość na osi wschód -

zachód 5,65 m, wysokość nad powierzchnią ziemi od strony północnej - 2,43 m. Szerokość na osi północ - południe 4,75 m, obwód 16,25 m. Jest to jeden z największych głazów narzutowych regionu. Na jego powierzchni widnieją otwory strzelnicze - ślady po poniechanych próbach rozbicia.

- Dąb szypułkowy w lesie (Nadleśnictwo Świślino Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska, oddz. 73), ok. 70 m na północny zachód drogi do Łowcza z drogą z Lęborka do Łęczyc (wiodącą u podnóża północnej krawędzi pradoliny rzeki Łeby).
- Buk pospolity, ok. 20 m na wschód od południowej drogi wiodącej od południa do wsi Nadleśnictwa Świślino w Łowczu, ok. 180 m na południe od wspomnianej wsi. Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska, oddz. 72.
- Dąb szypułkowy, ok. 15 m na południowy wschód od buka w poz. jw., na południe wsi. Dąb szypułkowy, ok. 25 m na południowy wschód od dębu opisanego w pozycji wyżej, ok. 220 m na południe od osady robotniczej Nadleśnictwa Świślino w Łowczu. Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska, oddz. 72.
- Buk pospolity, ok. 30 m na wschód od drogi do Łowcza /jak wyżej/, ok. 150 m na południe od osady robotniczej Nadleśnictwa Świślino w Łowczu. Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska, oddz.72.
- Dąb szypułkowy, ok. 15 m na wschód od drogi, jak w punkcie czwartym w sąsiedztwie buka poz.j.w. Leśnictwo Nowa Wieś Lęborska, oddz. 72.
- Dąb szypułkowy, ok. 10 m na wschód od północnego skraju budynku gospodarczego osiedla robotniczego Nadleśnictwa Świślino w Łowczu, Dąb szypułkowy, ok. 40 m na wschód od budynku mieszkalnego osiedla robotniczego Nadleśnictwa Świślino.
- Dąb szypułkowy, ok. 35 m na południowy wschód od budynku mieszkalnego, jak w pozycji wyżej. Własność Nadleśnictwa Świślino.

ŁUGI

I. HISTORIA

Miejscowość ta jest typową osadą powstałą na zmeliorowanych mokradłach pradoliny rzeki Łeby. W przeciwieństwie do sąsiednich Mostów, jej powstanie nie zostało uwarunkowane zbudowaniem na grobli w latach 1924-1930 nowego odcinka traktu Lębork-Wejherowo z umocnioną nawierzchnią.

Prace melioracyjne na tym odcinku pradoliny podjęto przed rokiem 1786, zapewne z inspiracji Fryderyka II. W ostatnim roku panowania tego króla, a więc w roku 1786, osiedlono tu 1 wielkiego i 8 drobnych chałupników. Ów wielki chałupnik otrzymał w swe użytkowanie 58 mórg ziemi ornej i łąk, a wszyscy mali chałupnicy łącznie tylko 10 mórg. Mali chałupnicy reprezentowali różne zawody: 4 było robotnikami dniówkowymi, 2 usypywaczami grobli, 1 łataczem starzyzny oraz 1 dragonem-inwalidą.

Cała dziewiątka otrzymała nadto do wspólnego użytku 133 mórg pastwisk. Część osuszonych przy tej okazji łąk przekazano okolicznym wsiom fiskalnym. Oczywiście, zbudowana tu w latach 1824-1830 nowa, ważna droga przyczyniła się później do stopniowego rozwoju tej osady. Tylko nazwa Ługi (Bruch) swą treścią przypomina jeszcze dawne, błotniste zapadliska.

Teren ten pierwotnie należał do Lubowidza, stąd nowe osiedle zwano również Luggewieser Bruch. Oficjalna nazwa polska została wprowadzona przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego.

Ługi zostały wyzwolone 10 marca 1945 roku przez wojska radzieckie 3 Korpusu Pancernego Gwardii (dowódca generał-major A.Panfilow) i 19 Armii (dowódca: generał-porucznik A.Romanowski).

Po wyzwoleniu - do 31.XII.1954 roku - Ługi należały do Gminy Nowa Wieś Lęborska, od 1.I.1955 roku do 31.XII.1972 roku do Gromady Nowa Wieś Lęborska, od 1.I.1973 roku ponownie do Gminy Nowa Wieś Lęborska.

Ze stromego, północnego zbocza brzegu pradoliny rzeki Łeby rozciąga się malowniczy widok tej pradoliny wraz z położonymi w niej Ługami i Mostami.

W roku 1975 w Ługach mieszkało 38 osób.

MAŁOSZYCE

I.HISTORIA

Małoszyce należą do starszych miejscowości powiatu lęborskiego, jakie istniały już w czasach zwierzchności książąt gdańskich - przed r.1295. Pod wpływem niemieckich zaborców i ich kancelaryjnych skrybów pisownię nazwy germanizowano, zachowując w przybliżeniu - jej fonetyczny wyraz.

Oto kilka przykładów zapisu owej nazwy:

„Malecitz”, „Maletsicz”, „Malschitz” „Maoschitz”, „Maltezitz”, „Maleszyce”

Inne zapisy Maliczicz/1356/, Maltzitze/1357/, Maltschütz/1686/, od roku 1507 przeważnie stosowano: Mallschütz lub Malschütz. Wg. S.Kozierowskiego, /który zapis z roku 1310 podaje w wersji „Malecicz” – (zapewne mylnie) W.Kętrzyńskiego - Małoszyce. Wg. S.Responda - Małoszyce.

Właściwiej jednak nazwa ta winna brzmieć: Małe Czece, Małe Czycze, Czecz, „Czycz” oznacza „puszcza” - stosowane dla określenia lasów iglastych.

Najstarsza znana wzmianka o Małoszycach pochodzi z aktu „kupna” z 12.VI.1310 roku. Jednak tradycje osadnicze są znacznie starsze, bowiem napotymano tu groby urnowe kultury pomorskiej (VII - II w p.n.e.)

Już w roku 1356 i 1357 wzmiankuje się o Maćku lub Macieju z Małoszyc, który był sędzią ziemskim. W r.1437 ustala się służebność i daniny z Małoszyc (2 marki czynszu rocznie). Ród owego Macieja i później też wymienionego Mikołaja z Małoszyc przetrwał tutaj zapewne do 25.IV.1507 roku kiedy miejscowy folwark wykupiło miasto Lębork i uzyskało akceptację tej transakcji. Inne źródła dotyczące powinności lennych Małoszyc pochodzą z 15.III.1538 roku i 7.III.1575 roku .

Potomkowie Macieja i Mikołaja - Małoszyccy mieszkali tutaj jeszcze do roku 1653, jako administratorzy tego miejskiego teraz folwarku, następnie przenieśli się do powiatu bytowskiego.

Najwyraźniej Lębork nie miał wiele pożytku z tej włości, bowiem stopniowo podupada ona i już w roku 1553 miasto odsprzedało urząd sołtysa w Małoszycach za 80 chełmińskich marek. Nad ruinacją ekonomiczną tej wsi ubolewa się w r.1658. Wreszcie władze lęborskie sprzedały jej pozostałości za 8.500 florenów 28.III.1672 roku. W roku 1638 Małoszyce posiadały obszar 34 włók (ok.544 ha). W roku 1683 spory graniczone między Małoszycami i Lęborkiem rozstrzygnięto na korzyść miasta.

W Małoszycach i Kębłowie - należących wówczas do Lęborka działali zapewne nieuprawnieni rzemieślnicy - partacze, konkurenci miejskiego rzemiosła. Dlatego też 12.VI.1634 roku książę szczeciński Bogusław XIV zaleca stosowanie represji wobec owej niekwalifikowanej konkurencji.

W latach 1640-1650 Małoszyce graniczyły z Lęborkiem, potwierdzał to dokument przechowywany w lęborskim archiwum kościoła ewangelickiego. W roku 1683 w Małoszycach było 9 gospodarstw chłopskich.

Na przełomie XVIII i XIX wieku były tu już 2 folwarki: Małoszyce i Malczyce (drugi z nich był wówczas nową osadą).

Nabywcą Małoszyc 28.III.1673 roku był niejaki von Flotow (Flatow?), który sprzedał je za 18.000 talarów von Bohnowi, ten z kolei zbył je za 28.000 talarów pułkownikowi Maurycemu Dytrykowi Wejherowi - 30.IX.1710 rok.

Tenże Wejher, już za swego życia, przekazał posiadłość swemu najstarszemu synowi Bogusławowi Teodorowi /2 maja 1750/. Kolejnym nabywcą (przez kupno) w r.1762 stał się najmłodszy brat poprzedniego Filip Jerzy, który odsprzedał w r. 1769 dobra małoszyckie Janowi Ludwikowi von Folkersamb. Ostatni, 26.VI.1792 roku odstąpił owe włości nabywcy von Blankenso.

W roku tym przez Małoszyce przebiegała droga pocztowa z Warmii przez Lębork-Oskowo-Słupsk do Berlina. Był tu 1 folwark, 5 chłopów, 3 zagrodników, 1 karczma, 1 kuźnia i nowo założony folwark o ok. 400 morgach powierzchni Malczyce (Henriettenthal).

W Malczycach znajdowało się wtedy 19 domów mieszkalnych. Miały one urodzajną ziemię, dobre pastwisko, duży las bukowy i sosnowy oraz 5 stawów rybnych.

Za uzyskaną w końcu XVIII wieku donację państwową w kwocie 3.000 talarów miano założyć 1 nowy folwark

Wyjątkowo, za akceptacją króla pruskiego 31.VII.1797 roku posiadaczem Małoszyc stał się mieszczanin Gotthilf Fryderyk Dalmer, który dzierżył je jeszcze w r.1807. Dopiero 9.X.1807r. wydano edykt zezwalający mieszczanom i chłopom nabywać i posiadać dobra ziemskie. Od 11.XI.1810r. zniesiono feudalną zależność chłopów od szlachcica. Były to pośrednie następstwa wydarzeń zapoczątkowanych wielką rewolucją francuską w r.1789.

Następnie pojawia się tu właściciel von Witt, w efekcie sekwestracji, po Wittcie, posiadaczką jest Słupska Dyrekcja Ziemska. Od roku 1831 dobra te dzierży potomek starej miejscowej rodziny von Lettow, który od r.1838 stał się członkiem Lęborskiego Towarzystwa Rolniczego (Lauenburger Landwirtschaftlicher Verein). Von Oeynhausena nabył je za 52.000 talarów w roku 1842, on też polecił w r.1857

zbudować miejscową, prywatną kaplicę. Od 8.IX.1888 roku Małoszyce posiadał Leon von der Marwitz; od 5.VII.1892r. - Tiburtius, od 28.VI.1894r. - Otton Neumann, który zbudował gorzelnię z napędem parowym.

W Małoszycach zbudowano w r.1896 pierwszy w powiecie napędzany parą wodociąg (w Lęborku miejski wodociąg uruchomiono jesienią 1912 roku) o 700 metrowej długości. Jednocześnie egoistyczna polityka obszarników w okresie uwalniania chłopów od poddaństwa sprawiła, że jeszcze w 1940 roku zanotowano tu tylko 5 pełnych gospodarstw chłopskich i 3 gospodarstwa zagrodników.

Od 22.X.1902 roku folwark małoszycki posiadał Paweł Moek, który uprzednio sprzedał swą posiadłość ziemską w Karwicy (1.VII.1902 rok). Cena sprzedaży Małoszyc wyniosła 480.000 marek.

Moek zbudował w 1907 roku koło gospody w Małoszynie (przy linii kolejowej Lębork-Maszewo) cegielnię, wyposażoną od r.1909 w napęd parowy, z własną bocznicą kolejową. Także lęborska księga adresowa wymienia Pawła Moeka jako właściciela Małoszyc w r.1925. We folwarku czynna była również jedna z 24 gorzelni w powiecie. Niegdyś tu miały być aż 3 takie urządzenia.

Dawniej istniejąca obok folwarku wieś chłopska z sołtysem zanikła. Około 1910 roku do folwarku w Małoszycach należał istniejący do dziś - park oraz 3.500 mórg lasów z bogatą zwierzyną i runem leśnym.

W r. 1910 Małoszyce tworzyły okręg folwarczny /Gutsbezirk/ o powierzchni 1.456 ha z 275 mieszkańcami - w wójtostwie Osowo.

Wyzwolenie 10.III.1945 roku przez wojska 19 Armii Radzieckiej.

W roku 1975 wieś liczyła 164 mieszkańców.

II. ZABYTKI

Dwór szlachecki z roku 1833 remontowany i przebudowany w latach 60-tych XX wieku, parterowy murowany, dach mansardowy. Oficynowe skrzydła, parterowe, ryglowe.

Neogotycka (niegdyś prywatna) kaplica z r.1857 w parku, porośnięta bluszczem, zamieniona na kościół filialny.

Mały, lecz dość cenny park – vide (dzika) przyroda Małoszyc.

III. FLORA

Niewielki park w Małoszycach z drzewostanem mieszanym, na piaszczystej morenie, ok. 3 km na południe od Lęborka.

Drzewa i krzewy: buki pospolite odmiany czerwonołistnej, orzechy włoskie, klony pospolite, klony jawory, wiązy polne, lipy drobnolistne,

jesion wyniosły, kasztanowce białe, świerki pospolite, żywotniki zachodnie, bluszcz pospolity na kapliczce we wschodniej części parku, cisy pospolite, krzewy w północnej części parku, ok. 80 m na północ od dworku, ustawione w równoleżnikowym dwuszeregu w odstępach 4 m, orzechy włoskie, ok. 40-50 m na północ od dworku siedziby administracji byłego PGR, lipa drobnolistna, ok. 10 m na północny zachód od kapliczki, lipa drobnolistna, ok. 80 m na północ od dworku, buk pospolity odmiany czerwonolistnej, ok. 70 m na północ od dworku, buk pospolity odmiany czerwonolistnej, ok. 70 m na północ od dworku, ok. 30 m na zachód od buka z poz.j.w ,klon pospolity, ok. 10 m na północ od zachodniego skrzydła dworku, ze śladem po uderzeniu pioruna.

Poza parkiem, na południowej skarpie pradoliny Łeby, przy wschodnim skraju drogi z Małoszyc do Lęborka, ok. 1,5 km na północ od Małoszyc, rośnie w lesie stara sosna pospolita, Własność Nadleśnictwa Świślino, Leśnictwo Leśnice, oddz.155.

MOSTY

I.HISTORIA

Mosty (niemiecka nazwa Brück) należy do osad powstałych w okresie II połowy XVIII wieku do końca XIX wieku. Miejscowość ta powstała wszakże zapewne po, r.1824, kiedy poczęto usypywać w pradolinie Łeby groblę, po której szła nowa droga do Gdańska. Całą drogę Gdańsk-Słupsk budowano lub przebudowano, do r.1830. Niemiecka nazwa pochodziła jednak od grobli, (Brück) a nie od mostu (Brücke). Okolicznościami sprzyjającymi powstaniu tu nowej osady były:

- bliskość miasta Lęborka, warunkująca zbyt płodów rolnych i korzystanie z wszystkich pożytków miejskich,
- żyzność zmeliorowanej pradoliny Łeby,
- usytuowanie przy ważnym, o ulepszonej nawierzchni szlaku komunikacyjnym Gdańsk-Szczecin.

Trudno znaleźć dokument wskazujący dokładną datę powstania tego podmiejskiego osiedla. Jeszcze w roku 1876 teren ten należał do Lubowidza i pozostawał niemal nie zabudowany (mapa 1:100.000 z r.1876).

Ziemie, na których usytuowane są Mosty, należały niegdyś do rolnika Kosa (Koss) z Lubowidza. Około lat 40-tych XIX wieku przeniósł on tu swą zagrodę. Nowe gospodarstwa powstały przez podział spadku. Dopiero od roku 1920 intensywniej rozwija się tu osadnictwo; na

dotychczasowych parcelach chłopskich powstają nowe domy, częściowo też na ziemiach innych rolników z Lubowidza.

drzewa i krzewy. Wyraziście zaznacza się aleja starych drzew rosnących wzdłuż drogi.

W roku 1975 osada miała 542 mieszkańców.

II. ZABYTKI

- Osada powstała w XIX wieku, po zbudowaniu w latach 1824-1830 tędy bitego traktu. Najstarsze budynki pochodzą zatem z XIX wieku.

Nr 49 mieszkalny budynek ryglowy, wypełniany gliną, przebudowany.

Nr 90 - dom o analogicznej budowie, lecz z dachem naczółkowo-dymnikowym.

Stodoła na posesji nr 49, ryglowa, odpowiadająca budową - stosowanym na Pomorzu - budowlom bramnym.

III. FLORA

W następstwie melioracji, w tej części pradoliny nie zachowały się cenniejsze zespoły roślinne. Lasy pojawiają się dopiero na północnym i południowym brzegu pradoliny Łeby, tworząc jej malownicze obramowanie. Z pobliskiego, północnego jej brzegu rozpościera się piękny widok na pradolinę i Mosty. Nie ma tu też pomników przyrody.

Przy domach i zagrodach sady owocowe oraz ozdobne

Warte zaznaczenia są dwie lipy drobnolistne, o identycznych wymiarach.

W lesie ok. 1 km na południe od Mostów wysadzono ok. 100 cisów pospolitych. Nadleśnictwo Lębork, Leśnictwo Lębork, oddz.41.

NIEBĘDZINO

I. HISTORIA

Niebędzino (dawniej też Niebendzin) jest starą miejscowością usytuowaną na wschodnim brzegu pradoliny rzeki Łeby. Najstarsze dzieje nie są znane. Słowiańska nazwa miejscowości wskazuje na istnienie tej osady jeszcze przed krzyżackim zaborem Pomorza Gdańskiego (1308r.).

Najstarsza, znana wzmianka pochodzi z roku około 1335 - 1341, z dokumentu opisującego granice Redkowic. Miano tej miejscowości zapisano wówczas w formie „Vansyn” i „Unibandsin”. Późniejsze zapisy tej nazwy są różne. Wobendzin (1756), Nebendzin (1601), Nebensin

oraz Nebahsin (1607), a w czasach nowszych Wobendsin i Wobensin. W roku 1830 pisze się jeszcze w jakimś dokumencie: Niebensin auch Wobensin.

Pierwszymi, historycznie znanymi posiadaczami Niebędzina byli Pierzchowie /Pirchowie - rzekomo pochodzenia czeskiego/. Mieli oni tu być już w roku 1375 i byli jeszcze w roku 1909.

Z nazwą Niebędzina ma wielce prawdopodobnie związek nazwisko innego, znanego długo na ziemi lęborskiej, rodu szlacheckiego, którego zgermanizowaną wersję „Wobeser” odnajdujemy w wielu aktach. Ród ten był, m.in., posiadaczem Janowic i Żelazkowa. Być może wywodził się nawet z wyżej opisanych Pierzchów - przyjmując, jak często bywało, nowe nazwisko od nazwy miejscowości.

W roku 1911 Niebędzino było gminą chłopską z 61 mieszkańcami oraz okręgiem folwarcznym o powierzchni 696 ha ze 134 mieszkańcami i należało do wójtostwa w Redkowicach.

Prowadzono tutaj wykopaliska poświadczające istnienie osadnictwa i dużego cmentarzyska ludności kultury pomorskiej.

W roku 1975 ta stara miejscowość miała 218 mieszkańców i należała w owym czasie ona do PGR Pogorszewo.

II.ZABYTKI

Zaniedbany park z drzewostanem średniej wartości. Dawny dworek w parku rozebrano w latach 60-tych XX wieku, jako technicznie wadliwy. Po obu stronach drogi z Redkowic do Niebędzina rośnie 31 ustawowo chronionych jarzębów szwedzkich /*Sorbus suecica*/, rosnących tylko na wybrzeżu, na stanowiskach naturalnych.

III. FLORA

Drzewostan w niewielkim parku jest mało urozmaicony: buki pospolite, dęby bezszypułkowe, dęby czerwone odmiany wielkoowocowej, graby pospolite, jesiony wyniosłe, wiązy polne, wiązy górskie, klony pospolite, kasztanowce białe, kasztanowiec czerwony, lipy drobnolistne, świerki pospolite, jodła kaukaska, jodły białe. Wśród krzewów znajdziemy tu: głogi dwuszyjkowe, jaśmin wonny, bzy czarne, śnieguliczkę białą.

Po obu stronach brukowanej drogi z Redkowic do Niebędzina, na odcinku ok. 1 do 1,8 km na północ od Redkowic - do styku drogi skracającej na zachód do Niebędzina - jest największy zespół 31 ustawowo chronionych jarzębów szwedzkich ziemi lęborskiej. Drzewa te rozstawione są co 15 m. Należą one do ginącej flory rodzimej. Właścicielem jest Zarząd Dróg Publicznych w Lęborku.

IV.Legendy:

Wesele krasnali w Niebędzyńskiej Górze /Gerlach: Die deutschen ..... s. 52/

Tam, gdzie stykają się granice Redkowic, Pogorszewa i Janowiczek, nad sąsiedztwem dominuje wyniosłość Niebędzyńskiej Góry /115 m n.p.m./. Stąd rozlega się wspaniały widok Lęborka, środkowej części pradoliny Łeby oraz ograniczających ją, zalesionych, wysokich obrzeży.

Za czasów praojców mieszkał tu pracowity, bogaty i dobrotliwy ród krasnoludków, zwanych też podziemkami. Kiedyś popadli oni w wielkie tarapaty. Pragnęli bowiem urządzać wesele, ale nie mieli muzykanta. W ostatniej chwili znaleźli grającego na kobzie pasterz, strzegącego przy górze swych owiec.

Góra rozwarła się, otwarło się przejście do przepysznego, podziemnego zamku. Pasterz przygrywał. Krasnale niezadowolone tańczyli przez całą noc. Gdy odpoczywali, na złotych talerzykach podawano smaczną potrawę i słodkie wino w kunsztownych kubkach. Również pasterz czuł się znakomicie, a krasnali zdumiewała jego zdolność pochłaniania wielkich ilości jedzenia i napitku, czego mu wszakże nie żalowano.

O świtaniu pożegnano go z wdzięcznością. Góra znów rozwarła się i później nikt już nie umiał znaleźć wejścia do niej. Ledwie owczarz znalazł się na zewnątrz, już oburzało go skromne ponoć wynagrodzenie i - złośliwie - szedł ku swej komórze.

W drodze spostrzegł, iż ma wszystkie kieszenie wypełnione bukowymi liśćmi. Sądząc, iż podziemkowie zakpili sobie z niego, rozżalony rozrzucił je, a wiatr roznosił je daleko.

Gdy jednak następnego ranka wyprowadzał owce i wsuwał pajdę chleba do kieszeni, poczuł coś twardego na jej dnie. Był to złoty liść. Niestety, zbyt późno zrozumiał swój błąd. Wszystkie wyrzucone listki stałyby się złote w ciągu nocy. Zostałby zamożnym człowiekiem, mogącym nabyć całe Redkowice, Janowiczki i Pogorzewo. A starczyło tylko na chłopską zagrodę.

Daremnie rwał włosy z rozpacz, daremnie biegał po polu, by odzyskać utracony skarb. Kto raz zlekceważył swe szczęście, nie odzyska go już.

NOWA WIEŚ LĘBORSKA

I. HISTORIA

Wieś usytuowana w dolinie rzeki Kisewki, dwa kilometry na północ od Lęborka. Od północnego zachodu jest ona otoczona morenowymi wzniesieniami Nowowiejskich Gór o średniej wysokości 106 m n.p.m.. W północno-wschodniej części wsi, na północnym, stromym stoku wzgórza Grodnik, przylegającym od południa do drogi wiodącej z Nowej Wsi Lęborskiej do Kębłowa, znajdują się szczątki średniowiecznego grodu. Tuż obok jest kopalnia piasku z pozostałościami wydym mioceńskich i skamielinami drobnych zwierząt morskich.

Nowa Wieś jest zapewne jedyną starą miejscowością ziemi lęborskiej, której pierwotnego miana nie znamy. Obecna nazwa jest tłumaczeniem miana wprowadzonego przez Zakon Krzyżacki zapewne przed nadaniem tej miejscowości praw chełmińskich przez komtura gdańskiego Henryka Rechtira 22.XI.1349r. We wstępie tego przywileju zaznacza się, że jest on tylko wznowieniem znacznie starszego aktu nadania, a zapis „nyedorf” znajdujemy już w opisie granic Redkowic z lat 1335-1341.

Krzyżacy napotkali tu niewątpliwie starą i licznie zamieszkałą osadę, bowiem należało do niej aż 100 włók /koło 1600 ha/, a sam kościół św. Katarzyny dysponował 6 włókami. Nadany jej obszar równał się obszarowi ówczesnego miasta Lęborka. Miała ona wspólnego duchownego z Lęborkiem, gdzie parafia posiadała tylko 1,5 włóki. Nie wykluczone, że posiadała też typowe dla miast prawa targowe. Możemy sądzić, że już przed rokiem 1308 Nowa Wieś była fiskalną wsią księstwa białogardzkiego. Później stanie się posiadłością lęborskiej komory.

Pierwszy z krzyżackich sołtysów, Hildebrand otrzymał dziedzicznie 10 włók wolnych od czynszu oraz karczmę, za którą uiszczzał czynsz w wysokości 1 marki (grzywny) rocznie i daninę 10 kur. Musiał też konno służyć w potrzebie wojennej. W rejestrze z roku 1437 wymienia się tu wprawdzie 84 włóki, ale są to tylko oczynszowane włóki chłopskie.

Nowowiejski kościół włączono do dziekanatu lęborskiego. Z każdej włóki chłopskiej uiszczono roczną opłatę w kwocie 15 skotów i 2 kur wójtowi Lęborka, któremu także 1 markę wpłacał uprzywilejowany karczmarz Nowej Wsi.

Około tego czasu trwał spór między sołtysem i mieszkańcami Nowej Wsi ze szlachcicem Wojciechem z Pogorszewa (kopenhaska tabliczka woskowa nr 58), sąd nakazał zgodę i przyjaźń pod karą 30 grzywien.

3 stycznia 1455 roku król polski Kazimierz Jagiellończyk, nadając w powiernictwo ziemię lęborsko-bytowską swemu stronnikowi w wojnie 13-letniej przeciw Zakonowi, zachodniopomorskiemu księciu Erykowi II, wyłączył Nową Wieś, Kębłowo, Lubowidz i młyn foluszowy pod Lęborkiem, które przyznał temu miastu.

Także matrykuła włókowa z r.1628 wymienia w Nowej Wsi 100 włók, tak też szczegółowszy opis z r.1658, według którego znajdowano tu 3 gospodarstwa sołtysa (z tych jedno stało się w latach 1637-1657 folwarkiem fiskalnym, dającym początek gospodarstwu państwowemu).

Początkowo miało ono powierzchnię 4 włók, jednak z czasem dołączono doń 2 także 4-włokowe, opuszczone gospodarstwa chłopskie. Folwarkiem tym zarządzał pierwotnie sędzia ziemski Przebędowski. Pozostali dwaj sołtysi władali łącznie 8 włókami, z których uiszczali 48 korców służebnego owsa. Za prawo użytkowania więcierzy na rzece Kisewce musieli oni oddawać tzw. opłatę jazową (Wehrgeld).

W r.1658 wzmiankowane 6 kościelnych włók uprawiali także chłopi za odpłatnością na rzecz katolickiego proboszcza.

Wówczas wyliczono 88 włók poddanych chłopów, do których zapewne włączono też 6 włók parafialnych.

W latach 1637-1657 powinności szarwarkowe chłopów polskich władze zamieniły na czynsz pieniężny. Później wszakże przywrócono stan poprzedni, bowiem uznano ów czynsz bardziej nieznośnym od robocizny szarwarkowej. Pierwotnie szarwark odrabiano w Obliwicach, po utworzeniu fiskalnego folwarku, w Nowej Wsi zajęcia te wykonywano na miejscu.

Nowa Wieś nigdy nie posiadała znaczniejszych terenów leśnych, tylko w małym jeziorze poławiano ryby.

Opis z roku 1784 (Brüggemann) nie odbiega istotnie od tego obrazu, zgodnie z którym Nowa Wieś położona była w odległości 1/8 mili na północ od Lęborka, w dolinie przy strumieniu płynącym z Kębłowa i uchodzącym, przez Nową Wieś, do rzeki Łeby. Rozlokowane jest przy drodze pocztowej z Lęborka do Łeby. Jest największą wsią starostwa lęborskiego i poza fiskalnym folwarkiem - posiada dwie zagrody wolnych sołtysów, 19 chłopów, (z których jeden jest osobą wolną), 3 chałupników, zbudowany w r.1781 - budynek szkolny, 1 - dwurodzinny dom na wybudowaniu, zamieszkały m.in. przez strażnika lasu nadzorującego kępę sosen i młodnik, 38 dymów (domów mieszkalnych), 1 kościół katolicki, w którym trzykrotnie w roku głosi się kazania, luterański dom modlitwy (zbudowany w r.1737) podlegający inspekcji lęborskiej, a będący filią zboru w Garczegorzu (kazania głoszone w nim każdej niedzieli) oraz gliniaste ziemie orne i dobre łąki.

W XIX wieku doszedł do tego młyn. Około roku 1910 zanotowano tu 23 posiadaczy gospodarstw, 4 nauczycieli i 3 karczmarzy. Ilość mieszkańców wzrosła z 856 - w roku 1875 do 1148 - w roku 1905.

W r.1895 powstała spółdzielnia mleczarska, której mienie w r.1900 osiągnęło wartość 12.639 marek. Po uwolnieniu chłopów od świadczeń na rzecz państwa, Nowa Wieś stała się typową wsią i gminą chłopską będącą jednocześnie siedzibą wójtostwa. Gmina ta około 1910r. obejmowała 1.102 mieszkańców, nowowiejski okręg folwarczny - o powierzchni 373 ha skupiał nadto 113 mieszkańców.

Miejscowy folwark pozostawał na ogół w rękach generalnych dzierżawców powiatu, był także siedzibą władzy. Nie był jednak dobrem alodialnym i wysyłał tylko swego przedstawiciela do rady powiatu zgodnie z zarządzeniem z 21.V.1682r. W roku 1784 należało doń 475 mórg i 140 prętów gliniastej, urodzajnej ziemi oraz dobre łąki, szarwark odrabiało w nim 8 chłopów z Nowej Wsi oraz tyle samo z Lubowidza. Rybołówstwo uprawiano w tzw. Czerwonym Jeziorze, w Kisewce znajdował się jaz łososiowy. Do dworu należał browar i gorzelnia.

W roku 1847 ów folwark nabył Beno Wejher, późniejszy starosta powiatu złotowskiego. Od r.1862 do początków XX wieku pozostawał on we władaniu rodziny Osterrohtów ze Strzelećcina i Jerzego Ernesta von Osterrohta; od roku 1878 - Fryderyka v.Osterrohta, - od 17.VIII.1892r. Augustyna Ernesta oraz Gotthilfa Osterrohtów.

Na dawność kościoła w Nowej Wsi wskazuje patronat św. Katarzyny. Przed r.1341 był on ośrodkiem samodzielnej parafii, później stał się filią kościoła lęborskiego. W r.1406 uiszczal równą Lęborkowi daninę biskupią w wysokości 2 marek (grzywien), w czym przewyższał go tylko kościół w Białogardzie (2,5 marki). W roku 1423 kościół w Nowej Wsi otrzymał nawet odrębną, papieską bullę odpustową.

W r.1570 wieś była już zreformowana, dlatego w protokóle wizytacyjnym z r.1593 miejscowego kościoła nie wymienia się jako katolicki, a w rękach ewangelików przetrwał on do r.1641. Po przywróceniu go katolikom, w protokółach wizytacyjnych z lat 1642 i 1680 jego siedzibę nazwano Neodorfium i Nowawieś (jest to być może, pierwsze zastosowanie aktualnie obowiązującej polskiej nazwy). Niemniej w r.1686 przeważali tu luteranie. 26.XI.1829 r. kuria biskupia w Pelplinie odstąpiła kościół luteranom.

Już w r.1738 zbudowano nowy zbór, w którym pierwsze kazanie wygłoszono 14.IX.1738r., wkrótce jednak budowla ta okazała się wadliwa i w końcu przejęto zagrożony ruinacją dotychczasowy budynek kościoła katolickiego.

W roku 1845 położono kamień węgielny pod nową budowlę, jaką oddano do użytku 29.X.1847 roku.

10.III.1945 roku Nową Wieś wyzwoliły radzieckie wojska II Frontu Białoruskiego, dowodzonego przez marszałka Konstantego Rokossowskiego. Odtąd ta - w przewadze chłopska miejscowość jest nadal największą wsią powiatu lęborskiego i władz administracyjnych gminy (w latach 1955-1972 siedziba gromady).

W roku 1975 wieś posiadała 1532 mieszkańców.

Znajduje się tu Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna, Państwowy Ośrodek Maszynowy, poczta, gospoda i sklepy, szkoła podstawowa, gimnazjum, przedszkole, Gminny Ośrodek Zdrowia i Apteka, Urząd Gminy, przystanki MPK i PKS oraz kilka prywatnych rzemieślniczych punktów usługowych.

II. ZABYTKI

Grodzisko średniowieczne na północnym stoku wzniesienia Grodnika, przy drodze z Nowej Wsi Lęborskiej do Kębłowa, obok kopalni piasku, pokryte drzewami.

Wiele chłopskich budynków ryglowych: nr 60, nr 99, nr 123 i inne (w tym stodoły), przeważnie z XIX wieku. Nr 123 dach naczółkowo-dymnikowy, stodoła ryglowa.

Nr 46, 48, 56, 64, 88 - domy z późnego okresu klasycyzmu z oryginalnymi drzwiami wejściowymi.

Kościół neogotycki, budowany w latach 1845 - 1847, halowy z absydą, orientowany.

Ryglowy budynek starej gospody.

III. PRZYRODA

We wsi brak jest parku. W różnych miejscach rosną: klony pospolite, kasztanowce białe, stare wierzby białe, topole czarne, dęby szypułkowe, wiązy polne, buki pospolite, jarząby szwedzkie, lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe, klony jawory, świerki pospolite, świerk kłujący odmiany srebrzystej, żywotniki zachodnie oraz różne krzewy. Przy wschodnim skraju drogi z Nowej Wsi Lęborskiej do Lęborka, tuż przed granicą obu tych miejscowości, rosną chronione 3 jarząby szwedzkie i są Własnością Zarządu Dróg Publicznych w Lęborku. Przy drodze do Redkowic mieszany drzewostan starego cmentarza.

W głębszych warstwach kopalni piasku w Nowej Wsi Lęborskiej są doskonałe białe piaski wydnowo-mioceniczne, oraz gład narzutowy, ob. Łowcze.

POGORSZEWO

I.HISTORIA

Nie znamy dziejów Pogorszewa sprzed czasów krzyżackich, niemniej jego przeszłość, (na co m.in. wskazuje polska nazwa) sięga z pewnością czasów przed panowaniem Zakonu. Najstarsze, znane wzmianki pochodzą z lat 1340 i 1363, kiedy nazwę tej miejscowości zapisano w formie „Pogrischow”. Analogicznie pisze się ją w lęborskim akcie sądowym z roku 1400.

Zapisy te ulegają kolejnym zmianom:

w roku 1402 Pogorschewo /w rejestrze dziesięcin biskupstwa włocławskiego, w r.1437 /Pogaschow/, w roku 1575 Pugersow, w r.1628 Pugersso, w r.1658 Poggerzow, a od roku 1737 do roku 1945 Puggerschow.

Poprawnie wieś powinna nazywać się Pogórzów lub Pogorzewo od „góry” (wzgórze), na której jest usytuowana.

Informacja z roku 1340 pochodzi z dokumentu opisującego granice Pogorszewa z Redkowicami. Właścicielem Pogorszewa był wówczas Sobiesław. W r.1596 pisze się o Wielkim i Małym Pogorszewie, być może o dwóch częściach dzisiejszego Pogorszewa.

W roku 1353 komtur gdański Giselbrecht von Dudelsheim nadaje Pogorzewo Wojciechowi Przenowi, który otrzymał połowę Pogorszewa z 21 włókami ziemi uprawnej i łąkami na prawach magdeburskich (prawo czynszowe). Dotychczas posiadłość pozostawała na prawie polskim (z daniną w naturze).

Posiadaczem drugiej połowy Pogorszewa był w owym czasie Jaśko (Jesko). Podział taki przetrwał do roku 1800.

W rejestrach dziesięcin, w roku 1402, odróżnia się Pogorzewo i „inne Pogorzewo” (prawdopodobnie - Małe i Wielkie). Pierwsze z nich posiadało 4,5 włók podwójnych, drugie 3 włóki podwójne - to drugie w roku 1437 było nadal na prawie polskim.

W wielkim Pogorszewie właścicielami byli: Przenowie /Pierzchowie/, później - kolejno - Janowicze, Natzmerowie, Czapscy (od r.1739) i von der Ostenowie - do r.1945.

W Małym Pogorszewie władali Sadzikowie (Setzkes) już przed rokiem 1575 aż do roku 1696, kiedy posiadłość była bardzo zadłużona. W roku 1696 ci ostatni sprzedali je gdańszczaninowi, Janowi Weinberkowi, który - jako mieszczanin - nie mogąc zapewne dzierżyć posiadłości szlacheckiej - odsprzedał je rodzinie Słuchowskich (von Schlochow).

Od roku 1749 w Małym Pogorszewie występuje ród Sarbskich - majora Sarbskiego i jego potomków. Jeszcze w roku 1784 był tu podporucznik Jerzy Wilhelm Sarbski, ożeniony z Zofią, Henryką Sarbską.

W tym czasie w Wielkim Pogorszewie występują bracia Marcin Augustyn oraz Henryk Aleksander Czapscy.

Być może w roku 1804 w całym Pogorszewie właścicielem był von der Osten. W r.1911 do Pogorszewa należał folwark Darżkowo (wzmiankowane już w dokumencie z roku 1784) oraz Bącznica (Gillmannschof) - dotychczasowe gospodarstwo chłopskie nabyte przez Juliusza von der Ostena w roku 1861.

W tym samym roku Pogorszewo było okręgiem folwarcznym o powierzchni 860 ha z 288 mieszkańcami - należało do wójtostwa Janowice.

W roku 1975 mieszkało tu 301 osób. Miejscowość ta była siedzibą administracji PGR Pogorszewo, dużego państwowego kombinatu rolnego. Obecnie czynna jest gorzelnia.

II. ZABYTKI

Dawny dwór o małej wartości architektonicznej.

Murowana obora z r.1844 stała tu jeszcze w latach 60-tych XX wieku.

Pomnikowy dąb szypułkowy przy drodze wiejskiej.

III. FLORA

Mały park typu leśnego, na południowy zachód od zabudowań byłego PGR w Pogorszewie, przylega od południa do drogi z Garczegorza do Janowic.

Drzewostan mieszany nie przedstawiający większej wartości botanicznej. Dąb szypułkowy, przy północnym skraju drogi z Garczegorza do Janowic, na posesji nr 11 (przedszkole byłego PGR), ok. 5 m na południe od zachodniego skraju budynku przedszkola.

POGORZELICE

I. HISTORIA

Miejscowość wywodząca swe miano, być może, od czynności wypalania (zgorzenia) lasu w celu założenia osady.

Usytuowana przy południowym brzegu łuku pradoliny rzeki Łeby, przy starym szlaku handlowym łączącym Gdańsk ze Szczecinem, istniała już w średniowieczu. Była długo przygraniczną wsią Księstwa Słupskiego. Od r.1870 posiada połączenie kolejowe z Gdańskiem i Słupskiem.

Najstarsze znane zapisy nazwy Pogorzelic pochodzą z 18 lub 20 listopada 1379r. "Psregorzelicze" oraz ok. lat 1396-1407 „Przegorseliczo”.

Także umowa graniczna, zawarta w r.1408 w Czarnem pow.człuchowski między W.mistrzem Ulrykiem von Jungingenem a księciem słupskim - Bogusławem, zawiera zapis „Prczegorselicz”. Zatem poprawniej nazwa ta brzmiałaby „Przegorzelice” lub Przegorzelce. W nowszych czasach Prusacy nazywali ją /Langeböse/.

Pogorzelice były starą posiadłością szlachecką. W r.1756 właścicielem był tu przedstawiciel, znanego w powiecie lęborskim rodu Grzelów - Wilhelm von Grelle. W roku 1872 posiadaczem tej włości był von Zitzewitz, także przedstawiciel możnego pomorskiego rodu (Czyczewic), także jego następca z r.1906, von Massow, jest potomkiem byłych właścicieli Maszewa, w powiecie lęborskim.

Po wyzwoleniu przez wojska II Frontu Białoruskiego 9.III.1945 do roku 1955 Pogorzelice nadal pozostawały w powiecie słupskim. Od 1.I.1955r. włączono do powiatu lęborskiego, były przez pewien czas siedzibą władz gromady o tejże nazwie. Od 1.I.1973r. należą do Gminy Nowa Wieś Lęborska.

W okresie międzywojennym Pogorzelice były „weekendową” miejscowością Lęborka (także w owym czasie należąca do powiatu słupskiego).

Miejscowy zakład rolny należał do PGR Lębork.

W roku 1975 wieś liczyła 401 mieszkańców.

Działa w niej filia biblioteczna, poczta, stacja kolejowa, sklep, przystanki PKS itp..

II. ZABYTKI

Były dworek całkowicie przebudowany w latach 60-tych XX wieku.

Kuźnia murowana z XIX wieku z upięszonymi wspornikami podcienia, w zachodniej części wsi (obecnie zakład ślusarski).

Domy szachulcowe /ryglowe/ wypełniane gliną niegdyś kryte strzechą, np.nr 17 (dwojaki).

III. PRZYRODA

Park ze starodrzewem; lipy, graby, dęby, różne drzewa iglaste.

Park w Pogorzelicach, usytuowany jest na północ i na wschód od dworku. Znajdują się tu stare aleje (250 – letnie) grabowa i lipowa.

Drzewa i krzewy: lipy drobnolistne, graby pospolite, buki pospolite, klony pospolite, jesiony wyniosłe, jarzab pospolity, kasztanowce białe, brzozy brodawkowate, wiąz szypułkowy, świerki pospolite, jedlica zielona, modrzewie europejskie, żywotniki zachodnie, bzy czarne, bzy lilaki, leszczyna pospolita.

REDKOWICE

I.HISTORIA

Pierwsza, wzmianka na temat Redkowic pochodzi z niedatowanego opisu tej miejscowości, sporządzonego na polecenie wielkiego mistrza Dytrycha von Altenburga w latach 1335-1341.

Redkowice istniały zapewne już przed opanowaniem Pomorza Gdańskiego przez Zakon w roku 1308. Wspomniany akt przeznaczony był dla posiadacza Redkowic Jana Pierzchy /Pircha/.

W dokumencie tym nazwę Redkowic zapisano następującymi kolejno - sposobami:

- 1/ Retechowicz
- 2/ Retkowitz
- 3/ Retechowicz
- 4/ Rechkouicz
- 5/ Rethkouicz
- 6/ Retkouicz

oraz trzykrotnie jeszcze Retkowicz. Są tu zatem aż cztery różne zapisy.

W ostatnich czasach zaboru niemieckiego pisano „Rettkewitz”. Ta zmienność zapisów utrudnia jednoznacznie określenie etymologiczne tej nazwy. Wg. W.Kętrzyńskiego - „Recochowice” wg. S.Kozierowskiego - „Retochowice”.

Redkowice, usytuowane są na płycie dyluwialnej, w odległości ok. 2,5 - 4 km na wschód, krajobrazowo ograniczone są wzniesieniami moren czołowych Czarnych Gór (o wysokości 66m n.p.m.) i Nowowiejskich Gór

(114m n.p.m.), a od północnego wschodu Górą Niebędzyńską (115 m n.p.m). Na zachodzie wyraźną granicę tworzy pradolina rzeki Łeby.

Osadnictwu w tym miejscu sprzyjało istnienie jeziora, dwóch strumieni, wymienionych już w średniowieczu „aqua minor” („mniejsza woda”) i „newogene” - jakie zapewne, poprzez Sitnicę, łączyły się z rzeką Łebą - oraz droga wiodąca tędy przez dolinę Łeby, osłaniana przez grody w Redkowicach i Chocielewku. Oba te strumienie wzmiankowane są w przytoczonym wyżej opisie Redkowic z ok. 1335-1341r. Dziś płynie tu ku Janowicom strumień uchodzący do Kanału Przyłębskiego.

Zasadniczo, włości Redkowic nie przekraczały rzeki Łeby, za którą należało do nich tylko trochę łąk. Poza samymi Redkowicami przytaczany dokument - opis tej miejscowości z ok. 1335 - 1341r., informuje, że Pierzcha, posiadacz Redkowic, miał też pewne włości w Chocielewku (obecna zachodnia część Chocielewka). Włości te sąsiadowały lub graniczyły z doliną Łeby, zapewne z obecną rzeczką, Sitnicą, Witoradzem (dziś wschodnia część Chocielewka), strumieniem zwanym Newogene, Pogorszewem, Nową Wsią, Kaninem i Niebędzinem.

W rejestrze dziesięcin biskupich pisze się, że włości Redkowic obejmują 18 podwójnych włók ziemi tj. ok. 650 ha.

Wykaz dóbr z r.1424 nie wymienia w ogóle Redkowic, być może dlatego, że główną siedzibą całej posiadłości stało się w międzyczasie Chocielewo. Pierzchowic utrzymują się na tych dobrach bardzo długo, a nawet nabywają dalsze. Dlatego też już w r. 1523 zobowiązani są Jerzy Pierzcha wraz z synami dostarczyć aż trzech konnych wojowników w przypadku potrzeby wojennej.

W XVI i XVII w. należy do nich stale co najmniej 15 folwarków, wśród nich Redkowice. Zgodnie z aktem hołdu z r.1658, do tegoż rodu w powiecie lęborskim należały włości w Redkowicach, Witoradzu, Chocielewie, Unieszynie, Dąbrówce, a nadto różne dobra zastawne i lenne na Pomorzu Zachodnim. W czynnościach hołdowniczych Redkowice w tym roku reprezentowali: Stefan Asmus i Jerzy Pierzchowic.

Listy lenne z lat 1578-1621 potwierdzają temu rodowi nadania w Chocielewie, Unieszynie, Witoradzu, Niebędzinie, Bukowinie i Redkowicach. Są oni właścicielami Redkowic również w r.1678 i zanikają dopiero w końcu tego wieku, ustępując miejsca Naczmierom (v.Natzmer).

Redkowice, w roku 1784 posiadały: 2 folwarki, 4 chłopów, 10 zagrodników, karczmę, dom sołtysa, kuźnię - łącznie 26 dymów /domów mieszkalnych/, a także niektóre łąki na pograniczu z folwarkami w Witoradzu i Niebędzinie, należały wyłącznie do porucznika Jana Aleksandra Hartwiga von Natzmera.

Niemniej jeszcze w roku 1756 część redkowickich włości pozostaje w rękach wdowy po majorze Pierzchu /v.Pirch/, której nadto podlegało 3 chłopów w Niebędzinie.

Wspomniany wyżej Jan Aleksander Hartwig v.Natzmer otrzymał w r.1778 państwową donację 5.000 talarów na założenie fermy mlecznej z 30 krowami i hodowli 300 owiec oraz przystosowania do uprawy 300 mórg dotąd nie użytkowanych terenów. Donacja ta została oczynszowana na kwotę 100 talarów rocznie, płatnych począwszy od dnia św.Trójcy 1782 roku.

W r.1800 posiadłości te sprzedano porucznikowi v.Selchow. W r.1835 odziedzicza je wcześniejszy starosta (1843-1850), a późniejszy prezydent regencji Werner v.Selchow zasłużony na polu melioracji bagien i zakładania spółdzielni uprawowych. Jeszcze 24.IX.1892r. dobra przejęli jego spadkobiercy.

5.XI.1861r. ustalono, że dobra rycerskie Redkowic w Lęborskiej izbie panów reprezentowane będą przez Selchowa.

W r.1863 do Lęborskiego Towarzystwa Rolniczego wstąpił jakiś Nikołaj z Redkowic, który był skarbnikiem tego Towarzystwa w latach 1868-1877.

Od 13.XII.1872r. Redkowice stały się siedzibą jednego z 30 wójtostw w powiecie, jakie obejmowało folwarki w Redkowicach i Niebędzinie i Żelazkowie oraz wsie w Redkowicach i Niebędzinie.

21.XII.1893r. Redkowice nabył Leopold von der Osten, który już 24.V.1894r. zbył je Franciszkowi Fliessbachowi z Jackowa. Od r.1912 posiadała je żona radcy regencji Gumprechta. W r.1908 właścicielem dobra rycerskiego nazywa się też Lowtzowa.

W r.1910 w Redkowicach znajdowała się jedna z 24 gorzelni w powiecie, będąca własnością Fliessbacha z Jackowa. W tym samym roku Redkowice składały się z gminy wiejskiej z 98 mieszkańcami i okręgu folwarcznego o pow. 1.133 ha z 241 mieszkańcami w wójtostwie Redkowice. Istniało też powiązanie z Żelazkowem, które było w roku 1910 okręgiem folwarcznym o powierzchni 758 ha, z jakich jednak 518 hektarów należało do folwarku w Redkowicach. Oczywiście całe Żelazkowo podlegało również wójtostwu w Redkowicach.

Po I wojnie światowej Pomorskie Towarzystwo Rolnicze (Pommersche Landgesellschaft) poczęło nabywać tu ziemię, obszarniczą dla celów parcelacyjnych. Między 1919r. a 1924 rozparcelowano 160 ha.

Parcelację kontynuowano po r.1924, z dalszych 856 ha w okresie lat 1919 - 1939 1.016 ha ziemi obszarniczej.

Redkowice przeobraziły się w wieś chłopską i taką pozostały do chwili obecnej. Niemniej jeszcze w roku 1925 księga adresowa powiatu wzmiankuje tu W.Laubego, właściciela dobra rycerskiego i gorzelni. W

szkole pracowało wtedy 2 nauczycieli, posiadaczem gospody był Jannusch.

Podczas II wojny światowej zatrudniono na redkowickich polach polskich przymusowych robotników, z których kilku po wyzwoleniu 9.III.1945r. - na stałe związało się z Lęborkiem.

Przechodziły tędy wojska pancerne radzieckiej 19 Armii Frontu Białoruskiego, a wraz z nimi czołgi I Brygady Pancерnej im. Bohaterów Westerplatte. Z wyjątkiem krótkiego okresu administracyjnej samodzielności wieś jest podporządkowana władzom administracyjnym w Nowej Wsi Lęborskiej.

We wsi znajduje się pozostałość parku dworskiego ze starodrzewem, klonami pospolitymi, lipami drobnolistnymi, dębami szypułkowymi, świerkami pospolitymi, kasztanowcami białymi i wierzbami. Okazały jest lecz uszkodzony, dąb szypułkowy na obejściu gospodarstwa Wołosiuków /przy byłym dworku/ o obwodzie pnia w pierśnicy 7,20 m, obwodzie korony korzeniowej ok. 15 m i wysokości 17 m.

Jest tu filia biblioteczna, szkoła podstawowa, sklep, boisko sportowe i przystanek PKS.

W roku 1975 wieś liczyła 189 mieszkańców.

III. ZABYTKI

Ryglowy budynek biblioteki i klubu rolnika (nr 27) o nieznanym przeznaczeniu pierwotnym (zapewne gospoda) z ok. 1800r., mansardowy dach. Dom parterowy, w złym stanie technicznym. Dworek po rozparcelowanym folwarku (dom Wołosiuków), poddawany konserwacji po II wojnie światowej, z I połowy XIX wieku.

Resztówka parkowa ze starodrzewem.

Pomnikowy dąb szypułkowy w zagrodzie Wołosiuków.

Przy drodze do Chocielewka zapewne grodzisko średniowieczne.

III. PRZYRODA

Niewielki park wiejski ze starodrzewem: klonami pospolitymi, lipami drobnolistnymi, dębami szypułkowymi, jarzabami szwedzkimi, świerkami pospolitymi, różnymi wierzbami - nad stawem, kasztanowcami białymi i innymi.

Około 4 km na zachód od Redkowic, w pradolinie Łeby jest wilgotny teren zwany Czarnym Bagnem i małe Jezioro Czarne. Obszar ten ze względu na specyficzną roślinność bagienną, winien być otoczony ochroną rezerwatową.

IV. Legendy:

Czarne /Czarcie/ Jezioro wśród bagien doliny Łeby

W części bagien należącej do Redkowic doliny Łeby, ok. 3 km na północny zachód od Żelazkowa, znajduje się Czarne Jezioro, zwane też Jeziorkiem. Wedle opowiadań jest ono bez dna /bardzo głębokie/, ponieważ niegdyś całe bagna doliny Łeby były morzem. Sądzi się też, iż obecnie warstwa bagna spoczywa na głębokiej wodzie.

Literatura: Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Gebräuche und Märchen aus dem östlichen Hinterpommern, Verlag von Joseph Jolowicz Posen /Poznań/ 1885, s.38.

ROZGÓRZE

I. HISTORIA

Rozgórze, dziś niewielka miejscowość, ma również długą przeszłość. Nazwa uległa stopniowej germanizacji, lecz nigdy nie utraciła podstawowego wątku słowiańskiego. Pisano ją, m.in., w r.1392 Rosgors, w r.1402 Rosgorse, w r.1437 Rosgars, w r.1514 Rossger, w r.1628 Roszegar, a od r.1756 do r.1945 Rosgars.

W najstarszym, znanym akcie z r.1392 (kopenhaska tablica woskowa nr 81) wymieniony jest tu Mikusz, jako poręczyciel przed sądem. Według rejestru dziesięcin biskupich Rozgorze posiadało 2,5 podwójnych włók, zaś według rejestru z roku 1435 był tu tylko folwark szlachecki o powierzchni 1,5 podwójnej włóki. Wejherowie byli posiadaczami Rozgórza co najmniej od roku 1514 i władali nim jeszcze w roku 1628. Ernest Wejher miał tu 20 włók i jednego zagrodnika (połowa XVII w). Taki stan wykazuje się podczas hołdu lennego w roku 1658.

Późniejszym właścicielem jest marszałek polny von Natzmer, (który zmarł w roku 1739). Od czasów Natzmera posiadłość ta jest, aż do chwili obecnej, złączona z Janowicami.

W latach 1739-1799 posiadaczami są hrabiowie Czapscy, od tego zaś czasu aż do II wojny światowej łącznie - ród niemiecki von den Ostenów.

W opisie wsi z roku 1784 mówi się, że miejscowość jest usytuowana na wzgórzu, przy Lęborskim Bagnie, opodal rzeki Łeby,

naprzeciw wsi Cecenowo oraz, że jest w niej 1 folwark, 4 chłopów, 5 zagrodników, 1 karczma, 1 owczarnia, 1 dojarnia krów i 1 budynek szkolny, łącznie 13 dymów /budynków mieszkalnych/. Ponadto stwierdzono istnienie dobrych gleb, łąk na obszarach wsi oraz lasów bukowych i dębowych.

W roku 1911 Rozgórze było małą gminą wiejską z 11 mieszkańcami oraz okręgiem folwarcznym ze 156 mieszkańcami, o powierzchni 468 ha, stanowiącymi część posiadłości von der Ostenów.

W pradolinie Łeby, ok.2,5 km (w prostej linii) na północny zachód od Janowic, a 1,5 km na zachód od Krępy, znajduje się stare grodzisko słowiańskie z ok.VIII wieku naszej ery.

W roku 1975 mieszkały tu 153 osoby. Miejscowy Zakład Rolny należał do PGR Pogorszewo. Czynna jest świetlica.

II. ZABYTKI

Byłe zabudowania dworskie:

Czworaki z ok. połowy XIX wieku.

XIX-wieczny dworek w stylu późnego klasycyzmu, parterowy.

W okolicy stare drzewa.

III. PRZYRODA

Wśród drzew na obejściu gospodarstwa, należącego niegdyś do PGR w Janowicach, jest stary dąb, kwalifikujący się jako pomnik przyrody.

Na małej wyniosłości przy wschodnim brzegu pradoliny Łeby, przy północnym skraju drogi polnej wiodącej z Rozgórza na zachód, 1,55 km na zachód od drogi z Janowic do Rozgórza w kierunku Krępy Kaszubskiej rośnie piękny buk pospolity. Przy południowym brzegu tejże drogi 1.250 m na zachód od wspomnianego styku dróg w Rozgórzu jest duży dąb szypułkowy.

IV. Legenda:

Tytoń, kmieć i diabeł albo: dlaczego tytoń śmierdzi

Pewien kmieć w Rozgórzu wyszedł na pole. Obok Kusy pilnował swojej uprawy tytoniu; ktokolwiek bowiem wstąpił na nią nierozpoznany przez Kusego, stawał się posiadaczem pola i tabaczej rośliny. Chłop chciał wiedzieć, jak zwie się owo ziele. Odrzekł tedy zielarz z piekła

rodem: „Zapisz mi swą duszę, objaśnię cię a i pola będzie twoje”. Wieśniak bez namysłu przyrzekł to uczynić.

Wróciwszy do domu, począł żałować swej decyzji, popadł w przerażenie. Kiedy w łóżu zapijał zmartwienie, połowica zagadnęła go o powód niepokoju. Opowiedział przeto o umowie z diabłem. „Znajdziem radę na to, weźmiem wszystko!” - rzekła przemyślna niewiasta. Wskoczyła do beczki ze smołą, w chwilę później do innej - z pierzem. Tak ruszyła ku diablemu tytoniowi. Całkiem zresztą nieświadomie weszła w łan tytoniu, kiedy posłyszała głos Kusego: „Hej, ty wielki ptaku, precz z mej uprawy!”

Białka pędem pobiegła do zagrody, ale teraz Kusy musiał uznać jej przewagę, oddać rolę z zieleń oraz wolność chłopu. Uniósł się jednak wielką złością; uczyniwszy pół obrotu, puścił potężnego bąka. Zaraz też poszybował do czeluści piekieł, lecz od tego czasu tytoń śmierdzi.

Literatura: Gerlach: Die deutschen ..... s. 59/60.

RYBKI

I.HISTORIA

Trudno jest ustalić przybliżony czas powstania tej osady. Skąpa ilość przetrwałych źródeł jest zapewne następstwem jej drugorzędnej roli w okresie udokumentowanej pismem historii ziemi lęborskiej. Pierwotnie zapewne związane z Maszewem, a co najmniej od roku 1507 z Lęborkiem. W aktach pozostawała zawsze w cieniu nadrzędnej jednostki osiedleńczej. Być może związana jest też ze szlacheckim rodem Rybków (Repken, Ripke, Ropke) znanych ze źródeł od roku 1523.

W każdym razie myli się Franciszek Schultz zaliczając Rybki do miejscowości potwierdzonych źródłowo po raz pierwszy w r.1784 lub później. Sam zresztą słusznie zauważył, że w r.1657 istniała owczarnia w Rybkach (Schaferrei Ropke. Obszar ten co najmniej od daty listu lennego 11.V.1507r., wystawionego przez księcia szczecińskiego Bogusława X należał do Lęborka i był terenem leśnym oddanym w użytkowanie tegoż miasta, z wyłączeniem prawa polowania.

Osada usytuowana jest przy wschodnim skraju doliny Okalicy, nad tą rzeczką i uzyskała miano nawiązujące niewątpliwie do poławiania w niej ryb.

Na tradycyjnym obszarze powiatu znajdziemy kilka innych analogii: Rybno, Rybienko, Rybnik. Już w roku 1638 odnotowano tu jaz służący do odłowu łososia.

Wprawdzie w akcie przejęcia przez Władysława IV powiatu, z r.1638, brak jest samej nazwy Rybek, łatwo wszakże domyśleć się, że cytowana w nim owczarnia, jaz łososiowy, a może i tartak oraz młyn foluszowy znajdowały się właśnie w Rybkach.

Bliskość Lęborka i sąsiedztwo drogi do Bytowa - drugiego „stołecznego miasta ziemi lęborsko-bytowskiej sprzyjały rozwojowi gospodarczemu Rybek.

W opisie z roku 1713 mówi się o miejskim (lęborskim) folwarku w Rybkach. Wraz z Dziechnem powstawały one w granicach lasów miasta Lębork zwanym Czech (lub Dzech).

W marcu 1896r. landtag prowincji szczecińskiej postanowił nabyć Rybki i włączyć je do terenów nowopowstałego zakładu dla nerwowo i psychicznie chorych (Prowinzialanstalt für Irre, później Prowinzialheilanstalt), co oczywiście - zrealizowano. Powierzchnia terenów należących do tego zakładu wzrosła tym sposobem z 315 mórg do 167,73 ha.

Rybkowie, domniemani pierwotni posiadacze Rybek, źródłowo dotrwali w powiecie lęborskim do połowy XVIII w. Odtąd nie spotykamy tego nazwiska. W aktach wymienia się ich w różnych czasach w Maszewku /Maszewie?/, Słajszewie /Słajkowie?/, Osiekach, Lublewie, Węgorni i Chmieleńcu.

Wyzwolenie nastąpiło 10.III.1945r.

Od 1.I.1973r. tę podmiejską osadę włączono do Gminy Nowa Wieś Lęborska. Brak cenniejszych obiektów przyrodniczych i zabytków kultury. W czasach Polski Ludowej, przez szereg lat, Rybki były gospodarstwem szkoleniowym Technikum Rachunkowości Rolnej w Lęborku, a następnie zakładem rolnym Państwowego Gospodarstwa Rolnego Lębork.

W roku 1975 w Rybkach mieszkało 88 mieszkańców.

WILKOWO

I. HISTORIA

Stara miejscowość istniejąca chyba przed rokiem 1308, już w owym czasie, była zapewne wsią fiskalną księstwa białogardzkiego. Pierwsza, pośrednia wzmianka o niej pochodzi z dokumentu z ok.1335-1341r., opisującego granice Redkowic. W akcie tym wymienia się członek komisji o imieniu „Jakub de Wilckow”. W roku 1387 wzmiankowy jest również jakiś „Jakob von Willkau” - zapewne potomek poprzedniego, również niewątpliwy mieszkaniec Wilkowa. W późniejszych aktach zapisy miana Wilkowa nie ulegają znacznym zmianom: Wilkau /1402/, Wilkow /1638/, Wilckow /1712/, Vilkow /1939/.

Najstarszy, znany akt nadania komtura gdańskiego Walpolda von Bassenheima pochodzi z roku 1376. Łącznie były tu 42 włóki, z których 4 włóki i 6 mórg wolnych wraz z prawem połowu ryb w stawie w Wilkowie otrzymał osadźca - sołtys. Musiał on jednak zapewne odbywać konną służbę wojskową na przypadek wojny. Służba ta została zaliczona w poczet powinności wsi.

Źródła nie wzmiankują o ewentualnym posiadaniu lasu przez Wilkowo. Jeśli pierwotnie istniał, zapewne wykarczowano go już co najmniej w XV wieku, a teren zamieniono na pola uprawne.

Obszar wsi i jej fiskalny charakter przez wieki nie uległ zmianie. Jej stan ilustruje akt przejęcia ziemi lęborsko-bytowskiej (po zgonie ostatniego księcia Bogusława XIV w r.1637) przez przedstawicieli króla Władysława IV w r.1638.

Odnotowano tu wówczas: 36 zasiedlonych włók z 9 chłopami; młyn przy wsi o 1 kole nasiębiernym (młynarz Jakub Busz), uiszczał on rocznie 36 korcy żyta czynszu; sołtys Joannes Wicken miał (dodatkowo) 4 włóki - płacił 24 korcy owsa czynszu rocznego, a ponadto - konno usługiwał lęborskiemu zamkowi. Ponadto sołtys użytkował 2 wolne wtedy włóki chłopskie. Razem Wilkowo nadal posiadało 42 włóki /ok.670 ha/.

Także w r.1658 sytuacja nie zmienia się. Każdy z 9 chłopów posiada po 4 włóki, za które uiszczał czynsz po 1 florenie 26 1/4 groszy, od 2 gęsi - po 15 gr /=1 floren/, od 8 kur - po 6 groszy /=1 floren 18 groszy/, razem 10 florenów /złotycho/ 3 grosze. Każdy z chłopów oddawał też 2 korce zboża.

Od dwóch oczynszowanych włók chłopskich sołtys uiszczał rocznie 12 florenów i 12 groszy, mając jednocześnie 4 wolne (nieoczynszowane) włóki.

Młynarz płacił - od młyna - rocznie 12 florenów i 40 korcy żyta, a od użytkowanej przez się ziemi chłopskiej 30 florenów, z których połowę oddawał, zamiast szarwarku, administratorowi folwarku w Obliwicach.

Chłopi Wilkowa byli zobowiązani /z wyjątkiem 2/ w r.1558 odrabiać szarwark także w Obliwicach. Jeden spośród chłopów wyłączonych od służb szarwarcznych był osobą wolną.

Za państwowe fundusze zbudowano w r.1783 szkołę. Było tu wtedy 12 domów mieszkalnych.

W roku 1905 wzmiankuje się w Wilkowie 10 gospodarstw chłopskich. Około roku 1911 Wilkowo posiadało 288 mieszkańców i było gminą wiejską należącą do wójtostwa w Nowej Wsi Lęborskiej.

Proces uwolnienia chłopów od powinności pańszczyźnianych w tej fiskalnej wsi przebiegał bez większych problemów. Zasiedziali mieszkańcy rychło oswoili się z komunalną samodzielnością.

W roku 1975 wieś posiadała 172 mieszkańców.

II. ZABYTKI

**Kilka budynków ryglowych wypełnianych gliną.
Polodowcowy gład narzutowy we wsi.**

III. Legendy:

**Diabelska Góra pod Wilkowem
/Gerlach: Die deutschen s.44/**

Tak nazwano kamieniste wzgórze, które diabeł miał ponoć wznieść, by zakpić z chłopów, rozbudzić ich złość, utrudniając im uprawę pełnej gładów gleby.

ŻELAZKOWO

I. HISTORIA

Osada utworzona dopiero w latach 1784-1800, założona przez ród von Selchow (Żelechowski?), przez tenże ród nazwana Karolinenthal. Jest ona położona przy wschodnim brzegu pradoliny, nad starą drogą Lębork - Głównicy - Słupsk.

Włości powiązane z Żelazkowem znajdowały się też w Redkowicach i Chocielewie (zachodniej części obecnego Chocielewka). Miejscowości tej nie wzmiankuje jeszcze Brüggemann (1784r.), nie figuruje (choć mylnie) także w rejestrze z r.1834, aczkolwiek była już

wówczas wyodrębnionym folwarkiem późniejszego pruskiego ministra Wilhelma v.Selchowa.

W końcu XVIII wieku Żelazkowo było jedną ze 109 posiadłości szlacheckich powiatu lęborskiego. W roku 1881 von Selchow, właściciel dobra rycerskiego w Żelazkowie wstąpił do Lęborskiego Towarzystwa Rolniczego. Włości te z czasem jednak wydzierżawiono, co poświadcza przystąpienie dzierżawcy von Plüskowa do powyższego towarzystwa.

12 lipca 1894r. nabywcą folwarku w Żelazkowie stał się berliński kupiec Juliusz Meyerheim. Lecz także ów nie dzierżył go zbyt długo, bowiem w r.1911 na listę członków Lęborskiego Towarzystwa Rolniczego wpisano kolejnego właściciela tej posiadłości barona von Wolfa, a jeszcze w roku 1925 posiadaczką nazwana jest baronowa von Wolf.

W r.1890 Żelazkowo podzielono na dwie jednostki komunalne: okręg folwarczny (Gutsbezirk) i gminę chłopską (Landgemeinde). Po tymże roku rozparcelowano tam, bez pośrednictwa państwa, 150 ha i zasiedlono chłopami.

Wyzwolenie nastąpiło 9.III.1945r przez wojska pancerne 19-tej Armii Radzieckiej należącej do II Frontu Białoruskiego. Przechodzili tędy też częściowo czołgiści I-wszej Brygady Pancerniej im.Bohaterów Westerplatte Ludowego Wojska Polskiego.

We wsi istnieje cenny zespół roślinny w byłym parku dworskim. Pojawiły się tu rośliny ustawowo ochraniające. Dlatego też powstał zamiar ujęcia tego terenu w rezerwat przyrody.

W roku 1975 wieś miała 144 mieszkańców.

II. ZABYTKI

Dość dobrze zachowany dwór z XIX wieku.

Przyrodniczo cenny park - proponowany rezerwat przyrody.

Na północ od Żelazkowa wartościowy zespół roślinny Czarnego Bagna i Jeziora Czarnego. Także proponowany rezerwat przyrody. Teren ten był rezerwatem już przed 1939r.

III. PRZYRODA

Dość duży park o powierzchni ok. 4 ha na podmokłych terenach pradoliny rzeki Łeby - była własność spółdzielczego ośrodka rolnego w Żelazkowie. Zaniedbanie bieżącej pielęgnacji spowodowało tu raczej zmiany korzystne, dzięki którym znalazło tu siedlisko kilka rzadkich i chronionych roślin, jak: wawrzynek wilczełyko, bluszcz pospolity, konwalia majowa, czworolist pospolity i inne.

Ponadto znajdujemy tu: jesiony wyniosłe, jesion amerykański, dęby szypułkowe, dęby czerwone odmiany wielkoowocowej, robinie akacjowe,

klony jawory purpurowe, klony jawory, klony polne, klony pospolite, kasztanowce białe, wiązy górskie, wiązy polne, lipy drobnolistne, lipy wielkolistne, buki pospolite, buki pospolite odmiany czerwonolistnej, graby pospolite, topole czarne, topole szare, brzozy brodawkowate, czeremchy pospolite, olchy szare, wierzbę białą złotochę, leszczyne pospolitą odmiany czerwonolistnej, tawlinę jarzębinolistną, bzy lilaki, bzy czarne, bzy koralowe, róże pomarszczone, jaśminy wonne, porzeczek alpejskie, bluszcze pospolite, tawuły bawoliny, tawułowiec kalinolistny, głogi jednoszyjkowe, głogi dwuszyjkowe, wiciokrzew tatarski, wiciokrzew suchodrzew, jarzyny, trzmielina pospolita, dereń właściwa, śnieguliczka biała, wawrzynek wilczętyko, świerki pospolite, jedlice zielone, świerk kłujący odmiany srebrzystej.

Park posiada gęste poszycie, wśród którego licznie przewijają się dziko rosnące pędy chmielu zwyczajnego /*Humulus lupulus L.*/ i chronionego bluszczu pospolitego /*Hedera helix L.*/.

W parku tym na uznanie zasługują 3 świerki pospolite /*Picea excelsa Lk.*/ porośnięte bluszczem pospolitym, usytuowane ok. 100 m na zachód od dworku, rosnące w promieniu 8 m.

Około 3 km na północny zachód od Żelazkowa, w pradolinie rzeki Łeby, znajduje się Jezioro Czarne i Czarne Bagno, gdzie występuje rzadka roślinność wodna i bagienna.

Proponuje się uznanie parku w Żelazkowie, Jeziora Czarne oraz Czarne Bagno rezerwatami przyrody.

BĄSEWICE

I. HISTORIA

Miejscowość na równinnej morenie dennej, ok. 67 m n.p.m., ze stawem, 1,2 km na północ od Tawęcina. Już zapewne w najstarszych czasach historii pisanej pozostawała w rękach szlacheckich. Najwcześniej w znanych źródłach wzmiankowana jest w rejestrze powinności wasalnych z roku 1402. Rodzimy charakter nazwy wydaje się poświadczać domysł o istnieniu tej wsi już przed zagarnięciem ziemi lęborskiej w r.1310 przez Zakon Krzyżacki. Mamy tu prawdopodobnie do czynienia z mianem typu patronimicznego, wywiedzionego od rodu którego przodkiem był, być może, dwukrotnie wymieniony w roku 1315 świadek sporządzenia dokumentów:

Paulus Buzcewicz (nadanie 25.III.1313r., przez Piotra i Wawrzyńca Święców z Nowego, Krępy i Łebienia, pod Słupskiem, Gotfrydowi Bulowowi i Gerardowi Katelhodowi)

Paulus Bugsewitz (list graniczny z 9.X.1313r., wystawiony przez brandenburskiego margrabiego Waldemara).

Zapisy nazwy osady są dość zróżnicowane:

- Bosofnitz, w roku 1402;
- Bondsowitz, w wykazie dóbr rycerskich z roku 1424;
- Bontzewitze, w akcie nadania Księcia Bogusława X dla Wawrzyńca Krokowskiego, z 26.II.1493r.;
- Bonsewitz, list lenny Jana Fryderyka dla Somnicza (Somnitza), z dnia 13.III.1575 roku;
- Bonsesitz (?), list lenny księcia Jana Fryderyka dla Somnicza, z dnia 23.XII.1588r.;
- Bonsefitz, list lenny Barnima X dla Bąsewickiego (Jürgen Bonsefitz), z 31.VI.1601 roku;
- Bonsesitz, list lenny dla Somnicza, wystawiony 23.VII.1601r. przez Barnima X;
- Bonzwitz, mapa topograficzna 1:100.000 z roku 1876;
- Bonsewitz - do wyzwolenia w roku 1945.

Formę Bąsewice przyjął Wojciech Kętrzyński, a za Kętrzyńskim również Komisja Ustalania Nazw Miejscowych, pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego. Urzędowo obowiązuje ona do dziś. Wywodzi się ona zapewne od imienia Bończ (Bończa), a to zaś od Bonifacy. Bończowie posiadali herb Bończa (głoworożec = w modrym polu biały koń z prostym rogiem na głowie), znany co najmniej od roku 1396, którym pieczętowali się, m.in., Fredrowie, Sulikowscy, Piórowie, Bartoszewscy i Bukowscy.

W dostępnych źródłach nazwisko Bąsewicza (Bąsewickiego?) pojawia się już prawdopodobnie w innym rodzie posiadaczy Bąsewic dopiero w XVI wieku, po ustąpieniu stąd Krokowskich. W owym czasie włość w Bąsewicach była przypuszczalnie podzielona między Somniczów i Bąsewiczów (Bąsowskich), jak wnioskujemy z listów lennych datowanych w roku 1601. Zgodnie z przyjętą wyżej tezą, nazwiska te winny ewentualnie brzmieć: Bończewicz i Bończowski, a nazwa miejscowości - Bończewice. Może nieprzypadkowymi analogiami są Bącz i Bącka Huta, koło Mirachowa.

Najstarszym, historycznie znanym, rodem byli tu wszakże Dębowski (Dambau). Ostatnim z nich był zmarły bez spadkobiercy Maćko Dębowski, którego uwolnione lenno 26.II.1493 roku Bogusław X przekazał swemu faworytowi, Wawrzyńcowi Krokowskiemu (Bąsewice i Świchowo) Krokowskiemu i jego dziedzicom nadane zostały wtedy 3 i pół wielkiego łana (włóki) w Bąsewicach, z ziemią orną, łąką, pastwiskiem, mokradłem i zapadliskiem, wraz z prawem łowieckim, przywilejem połowu ryb i sądownym - do spraw „gardłowych” łącznie.

Potwierdzenie tego stanu rzeczy następuje ponownie w roku 1496, lecz odtąd roszczycki kompleks dóbr Krokowskich traci Bąsewice na korzyść rodziny Bąsewiczów, zwanych też Bąsowskimi, której przedstawicielem był Piotr Bąsewicz, posiadacz miejscowego udziału.

W roku 1566 prawo następstwa na tejże części otrzymał Wawrzyniec Somnicz i jego brat z linii unieszyńskiej. Zgodnie z treścią listów lennych, obie rodziny - Bąsewiczów i Somniczów przez dłuższy czas dzierżyły jednocześnie tu swe udziały. W roku 1507 list lenny Bogusława X opiewa jeszcze na nazwisko Krokowskich, tak samo list lenny Barnima XI z 2.I.1544r. W roku 1575 list lenny Jana Fryderyka potwierdza nadanie Piotrowi Bąsewiczowi, zaś Barnim XII, 31.XII.1601r. potwierdził włości Jerzego Bąsewicza oraz 23.VII.1601r. - Somnicza, który już wcześniej uzyskał podobne poświadczenie. W roku 1628 Bąsewice figurują w rejestrze 40 dóbr szlacheckich (pańskich) ziemi lęborskiej.

Okolo 1637r., daty zgonu ostatniego zachodniopomorskiego księcia, Bogusława XIV, zgodnie z tablicą genealogiczną von der Ostenów, co najmniej większość posiadłości bąsewickich była w rękach Tadziców (von Tadden), którą podczas hołdu w roku 1658 reprezentował Franciszek Tadzic (Tadden). W roku 1756 był tam kapitan Filip Bogusław Bonin, któremu w tymże roku przyznano dotację państwową 1.800 talarów na meliorację, w celu założenia kolonii trzech zagrodników i dwóch chałupników na 137 wykarczowanych morgach, na roczną - począwszy od roku 1779 = spłatę ratalną w kwocie 36 talarów /2 %/.

W roku 1804 wartość folwarku w Bąsewicach wyznaczono na 12.750 talarów. Kolejno notowano posiadaczy:

- * Fryderyk Wilhelm von Freyhold, w roku 1804;
- * Pierzcha (Pirch), wdowa, około 1817 roku;
- * Augustyn Rudolf Neitzke, nabył Bąsewice w roku 1847 za 30.000 talarów;
- * Maksymilian Neitzke z Paprzyc, pod Słupskiem, był właścicielem w roku 1880;
- * Hugon Neitzke - od 30.IX.1895 roku;
- * Fryderyk Restorff nabył Bąsewice w końcu sierpnia 1906r. za 600.000 marek i wydzierżawił je natychmiast swemu synowi, Horstowi Restorffowi;
- * Selma Resttorff, małżonka Fryderyka, po jego zgonie przejęła oba wspomniane dobra;
- * Karol Zimdars - w roku 1925; pełnił równocześnie funkcje folwarcznego sołtysa.

Grunty Bąsewic były w latach 1891-1940 wyłączone z akcji parcelacyjnej, prowadzonej wtedy pod hasłami tzw. kolonizacji wewnętrznej.

Wyzwolenie wsi przez oddziały 19. Armii Radzieckiej, dowodzonej przez gen. por. Włodzimierza Romanowskiego, wchodzącej w skład II Frontu Białoruskiego /dowódca: marsz. Konstanty Rokossowski/, nastąpiło 10.III.1945r. Rychło potem, po upaństwowieniu folwarku, wcielono ją do Gminy Łebień, Gromady Tawęcino. W tym układzie administracyjnym Bąsewice pozostawały do r.1955, kiedy włączono je do nowej Gromady Tawęcino. Od roku 1972 Bąsewice znalazły się znów w Gminie Łebień, a od czerwca 1976r. - w Gminie Nowa Wieś Lęborska.

Ludność tej miejscowości liczyła:

- w roku 1880 - 106 osób, w następnych latach ilość ta spadła do 65 osób
- w roku 1911 - 144 mieszkańców
- w końcu 1978 roku - 170 mieszkańców.

Od roku 1945 do roku 1975 Bąsewice były wsią Powiatu Lęborskiego, w Województwie Gdańskim. Od 1.VI.1975r. - po jednoczesnej likwidacji Powiatu Lęborskiego - wieś weszła w skład nowego Województwa Słupskiego.

Od roku 1910 - poprzez Tawęcino - Bąsewice korzystają z połączenia kolejowego z Lęborkiem, a od roku 1912 - przez Tawęcino i Choczewo - z Wejherowem. Obecnie linia ta nie istnieje. Autobusowa komunikacja PKS dociera tu z Lęborka.

Wokół położonych w pobliżu zachodniego brzegu doliny Kisewskiej Strugi Bąsewic brak większych terenów leśnych, co jest rezultatem wykarczowania zadrzewień dla celów rolniczych, podobnie, jak na całym, centralnym, odznaczającym się przydatnymi dla potrzeb agrarnych glebami, obszarze ziemi lęborskiej.

Bąsewice są najdalej na północny - wschód wysuniętą miejscowością Gminy Nowa Wieś Lęborska. Ich wschodnie tereny graniczą z Województwem Gdańskim (Gminy Łęczyce i Choczewo), północna zaś z Gminą Wicko, w Województwie Słupskim.

W czasach Polski Ludowej ulepszono nawierzchnię dojazdowej drogi, która w średniowieczu łączyła dwa ważne ośrodki grodowe - Białogardę (gród polny, później kasztelański i książęcy) oraz Salino, również zapewne gród opolny i centrum ziemi salińskiej. Droga biegnąca przez Tawęcino styka się także ze starym traktem w rejonie doliny Kisewskiej Strugi, ciągnącym się od Lęborka do Pucka.

KARLIKOWO

I. HISTORIA

Osada położona przy południkowo biegnącej drodze Rekowo (1 km) na południe - Karlikowo – Tawęcino (1,5 km na północ od Karlikowa) oraz przy nieistniejącej już linii kolejowej Lębork - Choczewo - Wejherowo. Jest tu wysoczyzna plejstocenska z przylegającą od zachodu do doliny Kisewki moreną czołową (do 90 m n.p.m.), otoczoną od północy, zachodu i południa - moreną denną. Gleby są przeważnie gliniaste, średniej jakości. W dolinie Kisewki występują holocenske piaski napływowe. Karlikowo rozlokowało się na zachodnich obrzeżach dość przestronnej doliny Kisewki, w której mieszkańcy korzystają z łąk i pastwisk, na średniej wysokości od 60 do 75 m n.p.m.

Data powstania tej osady, choć wg. Schultza pojawia się ona, jako folwark związany z Tawęcinem, dopiero w XVIII wieku i nie jest bliżej znana. Jej nazwa (Karlkow) figuruje w opisie Brüggemanna z r.1784 i - według Gerlacha - wywodzi się od kartów lub mysikrólików. Jej słowiańska postać dowodzi, iż ukształtowała się ona w czasach, gdy ludność rodzima była tu w zdecydowanej większości.

Teren ten był własnościowo związany ze szlacheckimi włościami Tawęcina.

W roku 1910 Tawęcino i Karlikowo figurują w spisach jako prywatne posiadłości obszarnicze. Już jednak w roku 1911 przewidywano komunalne uniezależnienie Karlikowa od Tawęcina. Folwark w Tawęcinie wykupił Landbank w celach parcelacyjnych, natomiast Gościęcino i Karlikowo miały pozostać jeszcze samodzielnyimi komunalnie włościami wielkoobszarowymi. W roku 1910 Karlikowo otrzymało też połączenie kolejowe, dzięki otwarciu linii Lębork - Garczegorze - Choczewo.

Między rokiem 1925 a rokiem 1940 dokonano w Karlikowie parcelacji, obejmującej 318 ha użytków rolnych.

Zaludnienie było wszakże niewielkie, w granicach 40-49 mieszkańców na 1 km².

W okresie międzywojennym i drugiej wojnie światowej Karlikowo należało do wójtostwa w Tawęcynie.

Wieś wyzwoliły 10.III.1945 roku wojska radzieckie 19 armii, dowodzonej przez gen.por. Władimira Romanowskiego. Armia ta szła w składzie wojsk II Frontu Białoruskiego, pod dowództwem marszałka Konstantego Rokossowskiego. W latach 1945 - 1955 pozostawała w gminie Łebień (Gromada Tawęcino). W latach 1972 - 1976 - do Gminy Łebień, od czerwca 1976 roku - do Gminy Nowa Wieś Lęborska.

Od 1.VI.1975 roku wraz z częścią byłego Powiatu Lęborskiego przeszła z Województwa Gdańskiego do Województwa Słupskiego. W końcu 1978 roku Karlikowo liczyło 88 mieszkańców.

KRĘPA KASZUBSKA

I. HISTORIA

Stara miejscowość usytuowana na wschodnim brzegu bagnistej pradoliny Łeby, na trasie drogowej, która - być może - niegdyś łączyła 2 czoła opolne: Witoradz (dziś wchodzący w skład Chocielewka) i Wicko. Wzdłuż tego ciągu rozmieszczono też grody broniące przejść przez podmokłą pradolinę w Chocielewku, Krępie Kaszubskiej i Białogardzie.

Wieś zalega na żyznej, gliniastej, wysoczyźnie plejstocenijskiej, równinnej moreny dennej. Bagienne utwory holocenijskie, głównie torfy niskie i wysokie zajmują obszarem dno sąsiadującej pradoliny Łeby. Z racji dobrej jakości gleb, wcześniej wykarczowano większość lasów i utworzono gęstą sieć osiedli. Już około 1933 roku mieszkało tu średnio 50-59 osób na 1 km².

Nazwa Krępy wyraźnie łączyła się z charakterem usytuowania - ok. 2 km na zachód od drogi Lębork - Łeba - grodziska. Krępa jest kępą, suchym wyniesieniem wśród mokradeł. Zapisywano ją następująco - w nawiasach rok wystawienia dokumentu:

Crampen /1313/, Crampyn /1347/, Crampen /1382/, Crampe /1400 i 1437/, Crampe /1658/, Kramp, Cramp, Crampe /1772/. Forma Crampen ujęta została w akcie nadania praw chełmińskich przez komtura gdańskiego, Zygryda von Bassenheina, z czwartku 11 grudnia 1382 roku /Cramer, II/219/. W narzeczu kaszubskim - Krępa

Według F.Schultza, A.Gerlacha i St.Kozierowskiego - Krępa. Obecna postać - Krępa Kaszubska - urzędowo przyjęto na wniosek Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego. Wprawdzie zapis z roku 1313 dotyczy Krępy pod

Słupskiem, akt nadania naszej Krępy z roku 1382 zawiera zapis identyczny i dowodzi, że chodzi o takie samo miano.

W dniu 11.XII.1382 roku komtur gdański Zygfryd Walpod von Baszenheim nadał sołtysowi Hincze Vollczerowi (Volczonowi) na prawie chełmińskim istniejącą z dawna polską wieś Krępę z 55 włókami i 6 morgami, z których 5,5 włók wolnych od danin i trzecią część dochodów sądowniczych otrzymywał sam sołtys.

A jego nazwisko brzmiało prawdopodobnie Wołczen, Wołczyn, lub Wolczen, Wolczyn. Jak zwykle, spod jego jurysdykcji wyjąto orzekanie w sprawach związanych z ruchem drogowym, sprawach rycerstwa (szlachty) i osób nie posługujących się językiem niemieckim. Kwestie te bowiem rozsądzał sam zakon. Sołtys uzyskał też przywilej połowu ryb małym sprzętem w młynówce - Siemieli i w rzece Łebie dla swych potrzeb domowych. W osadzie miało też być 8 zagrodników, z których każdy winien był otrzymać 3 morgi ziemi ornej i 0,5 morgi łąki. Daniny i czynsze dla zakonu, w ilości 13 szkojców i 2 kur od włóki chłopskiej oraz od każdego zagrodnika po 1 wiardunku /0,25 marki/ i 2 kury, a dla biskupa kujawskiego po 0,5 wiardunku i proboszcza po 1 korcu żyta i 1 korcu owsa - dziesięciny, miano przekazywać każdego roku w dniu 2 lutego. Wśród świadków aktu byli: Przedna - włodarz ze Zwartowa, Heidenreich von Plettenberg - Wójt Lęborka i Gernand Monch - kurator zakonny z Bytowa.

Treść dokumentu sugeruje istnienie już wówczas młyna w Krępie. Brak natomiast wzmianki o grodzie, czy o ewentualnym istnieniu w Krępie włości szlacheckiej. Niewątpliwie była to typowa chłopska wieś fiskalna.

Wyludnienie wsi musiało być uwarunkowane (podobnie, jak w XVI wieku) zaburzeniami, w tym ówczesnymi wojnami zakonu z Polską i Litwą i eksploatorskim uciskiem.

W roku 1437 wymienia się 47 włók. Obok gospodarstw pełnochłopskich było wtedy 8 zagrodników; łączny czynsz wynosił 27 marek i 11 szkojców. Z każdej włóki administracja zakonna pobierała 13 szkojców i 2 kury. Każdy zagrodnik płacił po wiardunku, karczmarz - 1 markę i 6 szylingów.

Okolo 1504 roku doszło w Krępie do poważnych zaburzeń, m.in., w sporze z sołtysiem Reuterem. Przy podobnej okazji, okolo tegoż czasu Obliwice opuścili wszyscy mieszkańcy, tak że założono tam wtedy państwowy folwark. Nie wiele inaczej musiało być w Krępie, choć część chłopów zapewne pozostało, ale i tam zapewne z opuszczonej ziemi chłopskiej powstał później często wzmiankowany folwark fiskalny.

Początek II połowy XVI wieku był okresem pewnej gospodarczej pomyślności. W Krępie, w roku 1559, zarejestrowano 25,5 włók, 2 sołtysów // i 6 chłopów, którzy obrabiali też opuszczone ziemie 8

zagrodników. Wszyscy ci chłopcy odrabiali szarwark na folwarku w Obliwicach.

Folwark fiskalny w Krępie odbudował książę Jan Fryderyk /panował w latach 1560-1600/. Jego opis sporządził notariusz polskiego skarbu koronnego, Stanisław Lubieniecki w inwentarzu ziemi lęborskiej z r.1638, po zgonie w dniu 10.III.1637 ostatniego gryfity, Bogusława XIV i powrotnie uwolnionego lenna pod bezpośrednią zwierzchność Władysława IV.

Były tu, m.in.:

- a/ pola, na których wysiewano zboże
- b/ dom dworski, ryglowo-ceglany, z kilkoma izbami posiadającymi 2 kominy, piece, podłogę ceglana i szklone okna, kryty trzecinową strzechą;
- c/ przylegająca do domu - również ryglowa - dwuklepkowa stodoła, przy niej obora dla krów oraz chlewy „dla innego bydła”;
- d/ sernik i ryglowa piekarnia; studnia;
- e/ 2 podwórza i 2 duże zagrody jarzynowe.

W roku 1712 nadal istniała owa zagroda folwarczna i owczarnia. Rok rozrachunkowy kończył się i - zaczynał w dniu 29 września /Michała/. Katolicki pleban z Białogardy pobierał z folwarku 24 korce zboża rocznego deputatu.

W roku 1638 w Krępie mieszkało 5 zagrodników, każdy dzierżył 1 włókę /ok. 16,8 ha/; płacili po 1 florenie i 15 groszy czynszu. Szóstym zagrodnikiem był cieśla, który nie odrabiał na folwarku innych prac, prócz ciesielskich. Płacił aż 8 florenów czynszu rocznie! Było to w trudnym okresie wojen szwedzkich.

Także około 1658 roku Krępa kościelnie podlegała Białogardzie. Zgodnie z ówczesnym inwentarzem /przekazanie w lenno elektorowi brandenburskiemu, Fryderykowi Wilhelmowi - r.1658/, folwarkiem w Krępie zarządzał dotąd polski starosta, Rejnhold Krokowski. W dokumencie tym mało prawdopodobne są uwagi o tym, iż rzekomo z dawna na folwarku hodowano aż 100 szt. bydła i 1.000 owiec. Budowle folwarczne były w złym stanie.

W roku 1712 kmieca część Krępy obejmowała 6 zagrodników dysponujących 6 włókami i 8 morgami łącznie.

Razem przeto z folwarku i wsi w Krępie państwo brandenburskie pobrało dochodów 2511 florenów

Nazwiska wieśniaków Krępy w r.1712 - z zachowaniem ówczesnej pisowni - brzmiały: Jan Knacke, Jakub Kravetzke, Andrzej Stoch, Jan Bauman, Erdman Sausch i Jan Marten. Musieli oni wykonywać służebności przeliczane na 75 florenów rocznie.

W latach 1740-1750 mieszkańcy Krępy wiodli sądowe spory z posiadaczami Cecenowa w sprawach użytkowania niektórych łąk w pradolinie Łeby. Jeszcze w XVIII wieku i XIX wieku ogólna ilość osób zamieszkujących Krępę malała nawet do 61.

W roku 1781 - wg. Brüggemanna - było tutaj 76 mieszkańców, 9 dymów /domów mieszkalnych/, z których 5 zajmowali zagrodnicy oraz 1 - strażnik leśny. Był też nadal folwark, który z czasem przeszedł w ręce prywatne. Jego posiadaczami byli, m.in.: w r.1818 - nadstarosta Sydow, w r.1840 - Bergell, w r.1856 - pani Bergoll, od 25.IX.1872r. - Reinhold Bergell. W dniu 6.IX.1902r. wykupił go Landbank /Bank Ziemi/ z Berlina, który z pomocą Królewskiej Komisji Generalnej - rozparcelował go na gospodarstwa chłopskie. Łącznie rozparcelowano 954 ha.

W roku 1911 Krępa była gminą wiejską z 572 mieszkańcami, w wójtostwie Łebień, gdy w r.1905 były w niej już tylko 3 pełnorolne gospodarstwa chłopskie.

Podczas II wojny światowej, na terenie Krępy pracowali polscy robotnicy w tym jeńcy wojenni. Był wśród nich Marian Krajewski, późniejszy - zamieszkały w Lęborku do dziś - lęborski działacz społeczny i państwowy. W końcu stycznia 1945 roku hitlerowska administracja obozu koncentracyjnego w Sztutowie rozpoczęła „ewakuację” więźniów, prowadząc ich pieszo w bardzo trudnych, zimowych warunkach.

Część tych więźniów dotarła do Krępy i Gęsi.

W Krępie zginęło wówczas około 480 uczestników tego pochodu śmierci. W roku 1947 ekshumowano prochy uczestników tejże „ewakuacji” z Gęsi, Godętowa, Łęczyc i Lubowidza i pochowano je na wspólnym cmentarzu w Krępie, tak że spoczywa na nim obecnie około 900 ofiar faszyzmu. Cmentarz ogrodzono, przystrojono krzewami i opatrzono pomnikiem z inskrypcją. Jest on miejscem wielu okazyjnych spotkań i obchodów.

Wyzwolenie Krępy nastąpiło 10.III.1945 roku przez wojska II Frontu Białoruskiego, dowodzonego przez marszałka Konstantego Rokossowskiego.

W latach 1945-1955 Krępa należała do Gminy Łebień, następnie - do r.1972 - do Gromady Łebień, od 1972 do 1976 roku do kolejnej Gminy Łebień. Od czerwca 1976 roku - po likwidacji Gminy Łebień weszła w skład Gminy Nowa Wieś Lęborska.

W końcu 1978 roku wieś zamieszkiwało 548 osób.

II. ZABYTKI KULTURY

- Około 2 km na zachód od drogi Lębork-Łeba, znajduje się wczesno-średniowieczne grodzisko, zbudowane zapewne w VIII wieku naszej ery. Wał grodziska jest dość dobrze zachowany, jego

współczesna wysokość dochodzi do 4 m. Całość jest rezerwatem archeologicznym. Z grodziskiem wiąże się legenda.

- W przyległym do wsi lasku, hitlerowcy wymordowali w lutym i marcu 1945 roku ok. 500 „ewakuowanych” więźniów obozu koncentracyjnego w Sztutowie /Stutthof/. Wyprowadzanie ich ze Sztutowa rozpoczęło się 25.I.1945r., po czym pieszo, ośnieżonymi drogami, w nieludzkich warunkach usiłowano ich wyprowadzić przed szybko przesuającym się frontem. Wielu zginęło z wycieńczenia, mrozu i głodu lub zastrzelonych przez zbrodniczą eskortę SS-manów na szlaku śmierci. Po II wojnie światowej, na uporządkowanym cmentarzu ofiar w Krępie Kaszubskiej złożono w r.1947 też ekshumowane szczątki więźniów zamordowanych w Gęsi /ok. 200 osób/, w Godętowie /ok. 100 osób/, w Łęczycach /ok. 100 osób/ i w Lubowidzu /ok. 40 osób/. Łącznie złożono tu zatem prochy ok. 900 ofiar faszyzmu. Ich dokładna ilość nie jest jednak znana, bowiem nie wiadomo, np. czy w lasku Krępy Kaszubskiej nie istnieją dalsze, nieodkryte dotąd, masowe groby. Dotychczas odnaleziono ich 20. Cmentarz otoczono solidnym opłotkiem, przystrojono trwałą zielenią. Tutaj jest także pomnik z upamiętniającą inskrypcją. Obiekt ten jest miejscem licznych manifestacji ludności ziemi lęborskiej.
- Miejscowy dworek, pozostałość dawnego folwarku - dziś własność p. Wojciechowskich, nie reprezentuje nieprzeciętnych walorów architektonicznych. Jego wartość zabytkowa wymaga bliższego zbadania.
- Do zabytków kultury zaliczamy też starą lipę drobnolistną na obejściu p. Wojciechowskich oraz jarzab szwedzki przy drodze do Rozgorza, przed domem p. Majewskich

III.PRZYRODA

- Park typu leśnego, przylegający od wschodu do asfaltowej drogi Lębork-Łeba. Jest tu stary cmentarz wiejski i zbiorowe mogiły ofiar obozu stutthofskiego z początku 1945r., ogrodzone, z pomnikiem czczącym pomordowanych.

Drzewostan jest przeważnie stosunkowo młody - 35-45 lat: kasztanowce białe, świerki pospolite, brzozy brodawkowate, klony pospolite, różne odmiany wierzb, w tym wierzba iwa cyprysiki groszkowe, bluszcz pospolity, klony jawory i inne. Drzewostan ten jest własnością Skarbu Państwa w administracji Urzędu Gminnego Gminy Nowa Wieś Lęborska.

Inne drzewa we wsi:

- Lipa drobnolistna w ogrodzie p. Wojciechowskich, który jest też właścicielem drzewa, usytuowanego ok. 15 m na zachód od drogi z Krępy do Rozgórza, przy wjeździe do wspomnianej zagrody.
- Jarząb szwedzki przy wschodnim skraju drogi z Krępy do Rozgórza,.Okaz ten już w czasach Rzeszy Niemieckiej był uznany pomnikiem przyrody.

Na północnej ścianie domu nr 3, p. Czepulon, rośnie ok. 30-letni wiciokrzew pomorski, należący do gatunku prawnie chronionego w Polsce, podobnie jak prawnie chroniony jest jarząb szwedzki.

IV. Pomniki przyrody

Pomniki przyrody

1/ Krępa Kaszubska.

Lipa drobnolistna /*Tilia cordata* Mill./, nr rej. Województwa Gdańskiego 272. Znajduje się ona na obojętności gospodarskim ob. Tomasza Wojciechowskiego, ok. 15 m na zachód od drogi z Krępy Kaszubskiej do Janowic, przy wjeździe do zagrody ob. Tomasza Wojciechowskiego; lipa ta jest również jego własnością. Stan dobry. Obwód pnia 4,33 m, pierśnica 1,3 m, wiek ok. 250 lat.

Uwaga: Jarząb szwedzki /*Sorbus suecica* Krock. et. Almq./ przed domem ob. Mariana Majewskiego, przy drodze do Rozgórza, choć nie jest jeszcze wpisany do polskiego rejestru pomników przyrody, należy traktować jako pomnik przyrody i drzewo podlegające w Polsce gatunkowej ochronie.

V. Legendy

Przesady z Krępy Kaszubskiej

Mieszkańcy Krępy Kaszubskiej usuwali brodawki pocierając je głową solonego śledzia, a następnie zakopywali tę głowę pod okapem dachu. Wierzyli, że brodawki znikną, gdy głowa zgnije.

Literatura: Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Geräuche un Märchen aus dem östlichen Hinterpommern. Verlag von Joseph Jolowicz. Posen /Poznań/ 1885.

LĘDZIECHOWO

I. HISTORIA

Już sama nazwa wskazuje na wielowiekowe istnienie tej miejscowości. Wywodzi się ona od słowa „lędy” - uprawionego pod zasiewy pola lub też odłogu. Chyba, że była to osada Lędzian. Zapisy tego miana w starych źródłach nie wykazują istotnych rozbieżności:

- w r.1224 - Lendechowo /wg St.Kozierowskiego/, Landochowo /wg R.Cramera/, Landechowo /wg F.Schultza/;
- w innych źródłach, oprócz form powyższych: Lantochowo, Lendochowo;
- w XIX i XX wieku pod zaborem pruskim - Landechow.

Prawidłowa postać tego miana winna brzmieć:

- wg W.Kętrzyńskiego Lędziechowo
- wg St.Kozierowskiego Lędzichowo
- wg Komisji Ustalenia Nazw Miejscowych pod przewodnictwem S.Srokowskiego Lędziechowo

Ostatnie z nich jest współcześnie obowiązującą pisownią urzędową.

Wieś jest usytuowana ok. 35 m n.p.m. w Dolinie Lędziechowskiej płynie Lędziechowska Struga, uchodząca do Białogardzkiej Strugi - prawego dopływu Łeby oraz - uchodząca do Kisewki w stronę południowego wschodu - Rekowska Struga.

Drożne dno żyznej Doliny Lędziechowskiej jest tu wystlane holocenijskimi piaskami napływowymi. Od wschodu i zachodu ograniczają ją dość urodzajne plejstoceńskie wysoczyzny moreny dennej z glebami utworzonymi z glin zwałowych.

Wysoczyzny te osłaniają ulokowane w Dolinie Lędziechowskiej miejscowości: Lędziechowo, Łebień, Obliwice i Wilkowo.

Tędy przebiega stara droga, która już we wczesnym średniowieczu łączyła 2 ośrodki kasztelańskie - Chmielno i Białogardę. Samą zaś Doliną Lędziechowską szła droga wiążąca 5 osad grodowych: Lębork, Nową Wieś Lęborską, Garczegorze, Łebień i Białogardę. Ciąg ten musiał zapewne spełniać jakieś przemyślane funkcje obronne.

Dobra jakość gleb przyspieszyła zasiedlenie tego obszaru i wykarczowanie lasów.

Hodowano 40-49 szt. bydła na 100 ha. Średnio, mieszkało ponad 60 osób na 1 km². Od dawna nie było tu chłopskiej własności prywatnej.

W latach 1209-1214 książę gdański Mściwoj I nadał Żukowo (koło Kartuz) siostrom norbertankom.

W roku 1224 jego syn, Świętopełk potwierdził i rozszerzył nadania ojca, darowując owemu klasztorowi kilka wsi w sąsiedztwie rzeki Łeby: Lędziechowo, Cecenowo i Przywóz.

Pisząc o tym, że książę odstępuje ponadto 10 wolnych łodzi rybackich a także wsie Zbychowo, Zęblewo, Luzino wraz z jeziorem, Lędziechowo, Bolszewo, Cecenowo. Przewóz z jazem na rzece Łebie aż do wielkiego jeziora, zwanego Łebsko, Ręboszewo z jeziorami. Wsie i mieszkańców uwalniał od ciężarów służebności i danin na rzecz państwa. Tym sposobem klasztor uzyskał przywilej połowu ryb na odcinku Łeby od Przewozu /Cecenowa/ do jeziora Łebsko.

Kolejne potwierdzenia tych nadań pochodzą z lat 1252 (Świętopełka) i 1283 (Mściwoja II). Mocą ostatniego z tych dokumentów Żukowskie Zakonnice otrzymały dodatkowe przywileje połowu łososa na całym jeziorze Łebskim, również bez potrzeby uiszczania daniny „czwartej ryby”, którą zwykł pobierać dowódca zamkowej załogi w Białogardzie. Miały wprowadzić połowami dzielić się z biskupem kujawskim, ale zmyślnie wymawiały się od spełnienia takich roszczeń. Wreszcie w r.1295 uzyskały od Przemysława II uznanie wyłączności swych praw do połowów na wspomnianym ciągu Łeby. W roku 1313 potwierdził to margrabia brandenburski Waldemar (czasowy okupant tej ziemi) i w r.1317 - książę Warcisław IV.

Zakonnice Żarnowieckie /cysterki/ utrzymywały prawdopodobnie swą stację połowową w pobliskiej Żarnowskiej. Znalezione w tym rejonie słynne łodzie były najprawdopodobniej własnością tych stacji.

Norbertanki popadły szybko w konflikt z miejscowym rycerzem, Domasławem /Domasla/ - w sprawie jazu oraz z Trojanem Czeczycem /Tesczicz/ - w kwestii granic Cecenowa. W roku 1334 toczono o to przed komturem Hugewitzem procesy w Słupsku, ale nie znamy ich rezultatów. Wiadomo jednak, że w nieokreślonym bliżej czasie panowania zakonu krzyżackiego klasztor żukowski stracił swe wszelkie prawa i włości nad rzeką Łebą.

Samo Lędziechowo pozostało w rękach premonstranek z Żukowa i dopiero w obawie przed skutkami reformacji podjęty w latach 1532-1544 rozmowy dotyczące ewentualnego odsprzedania Lędziechowa Lęborkowi, lecz bez praktycznych wyników.

Klasztory sprowadzały osadników zagranicznych, głównie Niemców, czym wspierały chcąc niechcąc, proces germanizacji. Oczywiście, wprowadzały też nowe metody uprawy, w czym ograniczały się głównie do zasięgu swych wielokroć ogromnych włości, powiększanych kosztem posiadłości rodzimych mieszkańców. Warunki życia mieszkańców tych osad nie różniły się generalnie od losu chłopów pańszczyźnianego. Najmniej uciążliwy żywot pędzili wieśniacy w dobrach fiskalnych /państwowych/.

Niejaki wgląd w sprawowanie tu wymiaru sprawiedliwości daje sprawa dokonanego w r.1411 tutaj nocnego napadu z bronią w ręku. Sprawcę ukarano 1 grzywną, lecz z racji nocnej pory napaści podwyższono ją o dalszych 5 grzywien. Jedna grzywna była równowarta ok. 190 gramom srebra.

W miarę postępu reformacji żukowianki nie miały lepszego wyboru, aniżeli sprzedaż Lędziechowa, toteż w r.1569, zgodnie ze sporządzoną w Kolibkach (pod Gdynią) przez gdańskiego oficjała umową, zbyto tę miejscowość M.Wejherowi za 4.000 talarów rzekomo z racji zbyt dużego oddalenia Lędziechowa od Żukowa. Odtąd, aż do r.1945, Lędziechowo pozostawało w rękach szlacheckich.

W roku 1628 istniał tu też młyn. W dniu 22.V.1754 roku pułkownik Mikołaj Wojciech Wejher sprzedał Lędziechowo , Osowo i część Leśnic Jerzemu Wejherowi za 60.000 talarów. Kontrakt ten zatwierdzono w Lęborku 23.IX.1754 roku. Po zgonie Jerzego Wejhera w r.1760 mienie to przeszło w posiadanie jego trzech synów z drugiego małżeństwa: Ludwika Ernesta, Jana i Maurycego. Jednakże - jako małoletni pozostawali przez pewien czas pod kuratelą Franciszka Somnicza Somnicz, który w ich imieniu zbył te dobra staroście Franciszkowi Teodorowi Objazdowskiemu z Górek 17.VI.1767 roku.

Późniejszym właścicielem, w latach 1804-1824 roku był hrabia von Münchow, do którego należały też udziały Krępkowice B oraz Unieszynko B. Od roku 1830 - Walenty Lisco, od 30.XI.1849 - Karol Jerzy Ernest Fliessbach, od 20.I.1897 - Jerzy Fliessbach.

W XIX i XX wieku czynna tu była cegielnia, a - od czasu pojawienia się masowej zgnilizny ziemniaków - także gorzelnia.

Karol Jerzy Fliessbach - potomek Jerzego - nabył w roku 1829 Jackowo, w r.1839 - Choczewko i dopiero w r.1844 Lędziechowo.

Rządy Fliessbachów były nacechowane obszarniczym i zaborczym egoizmem. Podczas uwalniania chłopów zlikwidowali w XIX wieku w Lędziechowie 3 gospodarstwa chłopskie i 3 gospodarstwa zagrodnicze, zaś w latach 1890-1940 nie oddali ani jednego hektara dla chłopskiego zasiedlenia.

Rodzina ta była właścicielem Lędziechowa aż do chwili wyzwolenia w roku 1945. W roku 1911 Lędziechowo było okręgiem folwarcznym z 358 mieszkańcami w wójtostwie Łebień, z folwarkiem o areale 558 ha. W celu zwiększenia produkcji owoców, wysadzone w początkach XX wieku tutejszej drogi drzewami owocowymi.

Wieś wyzwoliły 10.III.1945r. jednostki 19 Armii dowodzonej przez gen. Władimira Romanowskiego.

Zgodnie z przepisami o przyjęciu mienia poniemieckiego, od czasu wyzwolenia lędziechowskie majątności stały się państwowym gospodarstwem rolnym.

Lędziechowo do r.1955 pozostawało w Gminie Łebień, następnie - do roku 1972 - Gromadzie Łebień, w latach 1973-1976 ponownie w Gminie

Łebień. Po likwidacji Gminy Łebień - od czerwca 1976 roku - Lędziechowo weszło w skład Gminy Nowa Wieś Lęborska. W końcu 1978 roku liczyło ono 306 mieszkańców.

II. ZABYTKI KULTURY

- W latach 60-tych XX wieku całkowicie przebudowano tutejszy neoklasycystyczny dworek z XIX wieku.
- Jest tu też pozostałość parku oraz stary, pomnikowy drzewostan. Ewentualna wartość zabytkowa niektórych budynków gospodarczych i domów mieszkalnych wymaga zbadania.

III. PRZYRODA

Są tu, m.in. klony pospolite, wiązy polne, kasztanowce białe, dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, świerki pospolite, a także inne drzewa i krzewy parkowe.

Przy drodze wiodącej ze wsi do stacji kolejowej rosną okazałe topole czarne, 8 wiązów, prawdopodobnie szypułkowych i jesiony wyniosłe.

Drzewa te kwalifikują się do uznania pomnikami przyrody. Jest także park, który wymaga podstawowej odbudowy.

IV. Legendy

Przesady z Lędziechowa

1. Ludzie wierzyli tu w istnienie podziemków /krasnali/, którzy mogą przynosić pożytek lub szkodę.
2. Błędne ognie są duszami zmarłych i nie ochrzczonych dzieci.
3. Ławy, na których stoi przed pogrzebem trumna ze zmarłym, należy przewrócić przed wyniesieniem jej z izby, aby zmarły nie powrócił i siadł na nich.
4. Bano się kreta, uważając go za zwierzę jadowite.

Literatura: Gerlach: Die Deutschen ..... s.54.

ŁEBIEŃ

I. HISTORIA

Stara osada położona na południowo-zachodnim brzegu wysoczyzny pokrytej plejstoczeńską (aluwialną), ilastą, równinną moreną denną. Wysoczyznę tą okalają przeważnie wymoszczone napływowymi piaskami /rzadziej bagnami/ doliny: Charbrowskiej Strugi, Chełstu, Kisewskiej Strugi, Obliwickiej Strugi, Lędziechowskiej Strugi i Łeby.

Znajduje się tu wzniesienie Kłaczek (81 m n.p.m.) zapewne na jego zboczu znaleziono w r.1933 dwa groby skrzynkowe kultury pomorskiej (VII - II wieku p.n.e.).

W północnych rejonach wysoczyzny znajdują się niewielkie wały moren czołowych. Generalnie, obszar ten należy do najbardziej sprzyjających rolnictwu rejonów ziemi lęborskiej.

Brzeg wysoczyzny osłania Łebień przed dokuczliwymi wiatrami. Prócz dobrych gleb, osadnictwu sprzyjała też drożność dolin i znajdująca się w nich użytkowa woda. Już w roku 1379 pisze się o przywileju sołtysa poławiania ryb w sąsiedzkim Linowym Jeziorze. Od dawna przez Łebień przechodziła droga z Białogardy (w XII wieku siedziba kasztelanii, w XIII wieku – księstwa) przez Brzeźno Lęborskie do Gdańska, lub Chmielna (siedziba kasztelanii) i ośrodka powiatu - Mirachowa. Ponadto tędy też biegnie stara droga z Lęborka, przez Garczegorze (dawny gród) ku północnym regionom ziemi lęborskiej.

Z bagiennego boru, na wschód od Łebienia, wypływa Lędziechowska Struga.

Najstarsze ślady pobytu człowieka na tym terenie sięgają neolitu (XXXXII - XVIII wieku p.n.e.), czego świadectwem może, m.in. być znaleziony w r.1939 toporek kamienny. Obfitsze są zabytki z epoki żelaza /od VII wieku p.n.e./, zwłaszcza należące do kultury pomorskiej /VII-II wiek p.n.e./. W r.1933, podczas niwelacji drogi z Łebienia do Rekowa, napotkano dwa wcześniej już otwierane groby skrzynkowe należące do kultury pomorskiej. Do tejże kultury należały też 2 inne groby skrzynkowe, znalezione na wzniesieniu (prawdopodobnie - Góra Kłaczek), około 0,6 km na wschód od drogi do Lędziechowa i na północ od drogi do Obliwic. Oba - oddalone od siebie o 1 km - pochówki zawierały szczątki ceramiczne. Oba groby były już uszkodzone.

Osadnictwo średniowieczne jest stosunkowo wcześniej poświadczane grodziskiem. Zatem, kiedy w roku 1379 nazwa Labene, Labehne pojawia się w znanym źródle pisanym po raz pierwszy, Łebień jest już chłopską wsią z długą przeszłością.

Miano to wywodzi się prawdopodobnie od hodowanych w średniowieczu łabędzi i winno przeto brzmieć „Łabień”, lub „Łabienie”.

A oto kilka przykładów jego historycznego zapisu:

- 1/ „Labene” /wg. St. Kozierowskiego - „Laben”/, „Labehe”, w akcie nadania z r.1379; tak też w roku 1347 /Labene/;
- 2/ „Labbehn”, inwentarz ziemi lęborskiej z roku 1658;
- 3/ „Labben”, polski inwentarz ziemi lęborskiej z roku 1638;
- 4/ „Labehn”, rejestr gospodarczy ziemi lęborskiej z r.1712;
- 5/ „Labehn” - do końca zaboru niemieckiego w roku 1945.

Wojciech Kętrzyński podawał „Łabień”, Stan Kozierowski a za nim - Komisja Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego przyjęła formę „Łebień”, co ostało się w latach Polski Ludowej.

W dniu 20.XII.1379r. komtur gdański Zygfryd Walpod von Bassenheim nadał na prawie chełmińskim wieś Labene Hermanowi Volczarowi, jako sołtysowi. Volczar otrzymał 4 wolne od danin włóki, co trzeci fenig z opłat sądowych oraz prawo połowu ryb na jeziorze Linowym. Spod władzy sołtysa wyjęci zostali rycerze i knechci, wszystkie osoby nie mówiące po niemiecku oraz sprawy konfliktów na drogach.

Sołtys miał służyć Zakonowi konno, także podczas działań wojennych. Na św. Marcina każdy chłop winien był oddawać czynsz 21 skotów /szkojców/ monety pruskiej /chełmińskiej/ oraz 2 kury.

Mieszkańcom pozwolono na utrzymywanie własnego, wiejskiego cmentarza i chrzcielnicy. Młyn krzyżacki w Łebieniu otrzymał 0,5 włóki i 0,5 morgi. Osiemnaście mórg zastrzeżono do podziału dla 11 ogrodników /zagrodników/, a 2 morgi dla karczmy. Wśród świadków nadania wymieniono Jordana z Wiednia - Wójta Lęborka i Dytryka von Louphein - Kuratora /Pfleger/ z Bytowa.

Volczarowie, zapewne wzajemnie spokrewnieni ze sobą, otrzymali w charakterze sołtysów jeszcze dwie inne, pobliskie wsie:

- Wincze Volczar uzyskał 11.XII.1383r. nadanie Krępy Kaszubskiej;
- Wermanowi Volczarowi 18.VII.1393r. nadano Rekowo.

W roku 1347 /rejestr dóbr i wsi ziemi lęborskiej/ podaje się iż Łebień w dwóch terminach - na św. Marcina i na Wielkanoc miał wypłacać grzywnę i daninę. Sołtys uiszczał 8 szkojców. Każdy zagrodnik dawał po 7 szkojców i po dwa fenigi. Młynarz płacił 4 grzywny, a karczmarz 1,5 grzywny. Wszystkie zasiedlone gospodarstwa łącznie dawały 29 grzywien, 5 szkojców i 22 denary /fenigi/. Uwolnieni jeszcze od danin chłopci mieli, w podanych niżej terminach, płacić 5 grzywien.

Tutejszy kościół był filią parafii w Białogardzie. Za odpłatnością 6 szylingów od osoby, mieszkańcy Łebienia zobowiązani byli uczestniczyć w sianokosach. Wieś osiągnęła chyba dużą zamożność około połowy XIV wieku. Miejscowym folwarkiem władał wówczas jakiś Wejher. W roku 1559 /rejestr gospodarczy/, uprawiano tu ogółem 60 włók. Zajmowali je: 1 sołtys, 9 chłopów i 1 młynarz.

A oto nazwiska ówczesnych mieszkańców: Marcina Dickow - sołtys, Joachim Schmidt, Piotr Wendt, Walenty Wauschildt, Tomasz Wendt, Jakub Kruse, Jan Vette, Walenty Klunckow, Maks Korte - młynarz i Paweł Wendt. Oczywiście, nazwiska zgermanizowali skrybowie.

Trudniejsze czasy nastąpiły w XVII wieku, podczas wojen społeczno-religijnych i sukcesyjnych. Pochody wojsk szwedzkich, brandenburskich, cesarskich i polskich nie ominęły również Pomorza, zarządzanego przez ostatnich potomków rodzimych Gryfitów. Bogusław XIV zmarł 10.III.1637r. bezpotomnie, lecz już od dawna, złożony chorobą, nie mógł skutecznie bronić swej ziemi przed najeźdźcami. Toteż polski król Władysław IV pragnął co najmniej zabezpieczyć oddaną pomorskim dynastom w lenno ziemię lęborsko-bytowską, wysyłając tu swoje wojska pod wodzą wojewodów malborskiego i chełmińskiego Jakuba i Melchiora Wejherów już od roku 1635. Później też /w r.1637/ przybył na czele wojsk wspomniany już Jakub Wejher, a także sam Władysław IV. Rozpoczął się 20-letni okres bezpośrednich rządów polskich królów: Władysława IV - do roku 1648 i Jana Kazimierza - do roku 1657. W roku 1638 sporządzono przy tej okazji opis gospodarczy ziemi lęborskiej. *Łebień był wówczas fiskalną wsią starościńską z czterdziestoma zasiedlonymi włókami, na których gospodarowało 10 chłopów. Młyn w Łebieniu posiadał 1 koło korzeczne /nasiębierne/.*

Kolejna, wnikliwa relacja o Łebieniu zawarta jest w inwentarzu sporządzonym w r.1638, z okazji przejęcia ziemi lęborsko-bytowskiej w lenno /na podstawie traktatów welawsko-bydgoskich z r.1657/ przez elektora brandenburskiego, Fryderyka Wilhelma. W roku 1658 Łebień był nadal chłopską wsią fiskalną, należącą do parafii w Białogardzie, a jego mieszkańcy odrabiali szarwark na państwowym folwarku w Krępie Kaszubskiej.

Według ówczesnej relacji, dawniej było tu 13 chłopów i 1 sołtys, aktualnie zaś tylko 9 chłopów /Michał Krusz, Jerzy Wend, Michał Vett, Piotr Wend, Piotr Cosel, Piotr Dicow, Jan Wauschildt, Jakub Eulerke, Michał Flinckow/ oraz 1 sołtys - dzierżący jednocześnie młyn - Grzegorz Nagorsen. Sytuacja ekonomiczna wsi musiała być niełatwa, skoro jej mieszkańcy zalegali z płatnością 488 talarów danin.

Spis gospodarczy „Rządztwa Lęborskiego” z r.1712 wzmiankuje w Łebieniu tylko 8 chłopów, 1 sołtysa, 1 arendatora /dzierżawcę fiskalnego folwarku/ i 1 młynarza; całkowity areal określano na 61 włók. Chłop dawał:

- z każdej włóki 1 florena i 15 gr., razem 6 florenów
- za 2 gęsi po 15 gr. /danina zamieniona na czynsz/ 1 floren

- za 8 kur po 6 gr. /danina zamieniona na czynsz/ 1 floren 18 gr.
- Razem** **8 florenów 18 gr.**

Wynika stąd, iż nadal gospodarstwo chłopskie posiadało 4 włóki.

W wypaczonej germanizmami wersji, następująco zapisano nazwiska tutejszych mieszkańców: Piotr Marten, Andrzej Knake, Jakub Liessow, Jerzy Wartcke, Jan Vett, Jan Marten, Jerzy Knack, Jan Damerow. Każdy z nich dzierżył 4,4 włóki /w tym zapewne - jak sołtys - 0,4 włóki z podziałem opuszczonej ziemi/ i uiszczzał:

- czynszu ordynaryjnego /zwyczajnego/ 8 florenów i 18 gr
- dzierżawy od ziemi ornej i łąk 3 floreny
- Razem** **11 florenów i 18 gr**

Ogółem przeto w roku 1712 skarb państwa pobierał rocznie z Łebienia:

- ordynaryjnego czynszu z 41 włók 79 florenów i 9 gr
- dzierżawa opuszczonych ziem 102 floreny i 12 gr
- opłata służebna młynarza 12 florenów
- czynsz gruntowy /Supłoch/ 6 florenów
- Razem** **109 florenów i 21 gr**

Ówczesny Łebień był niewątpliwie słaby ekonomicznie. Zaległości w uiszczaniu danin i opłat były dość znaczne - jak wynika z rejestrów - zalegali niemal wszyscy mieszkańcy i sam urząd starościński nie widział możliwości pełnego wyegzekwowania należności.

Od roku 1641 zmieniły się tu stosunki kościelne. W państwowych dobrach i wsiach odebrano świątynię ewangelikom i przekazano je katolikom. Tak też uczyniono z parafią białogardzką i jej filią w Łebieniu. Ponieważ elektor Fryderyk Wilhelm, zobowiązał się w roku 1657 respektować dokonane zmiany, stan taki, generalnie, utrzymywał się nadal w XVIII wieku. Dlatego też w roku 1712 katolicki pleban w Białogardzie użytkuje 2 - uprzednio wzmiankowane - kościelne włóki w Łebieniu, a proboszcz Lniski z Lęborka wznosił tu nową świątynię w roku 1766. Kościoły w państwowych włościach pozostawały pod nominalnym patronatem panujących, faktycznie sprawowanym przez starostów. Stopniowo jednak katolicka Gmina w Łebieniu zanikła, ustępując ewangelicyzmowi, dlatego też katolicką plebanię sprzedano po roku 1900. Już w r.1818 wichura zburzyła kościół katolicki.

W roku 1781 w Łebieniu mieszkało 125 osób. Część wioski była w rękach szlacheckich - Czyczewiczów. Ziemia tutejszej parafii katolickiej podlegała już proboszczowi w Lęborku; do tej posiadłości należały też 2 małe jeziora.

W XIX wieku chłopów stopniowo uwalniano od poddaństwa. Proces ten przebiegał bez większych zakłóceń. Opinię tą możemy także odnieść do Łebienia. Niemniej, głównie w szlacheckich posiadłościach, trwała wspierana często przez pruskie władze - kontrakcja zmierzająca do pozbycia się wolnych już, zwłaszcza polskich, chłopskich posiadaczy ziemi. Jej następstwem był masowy odpływ chłopstwa do miast i na emigrację w II połowie XIX wieku, wyludnienie wsi i utrata rąk roboczych. Stąd też pod koniec XIX wieku wszczęto parcelację niektórych folwarków lub ich części i osadzono z regułu chłopów niemieckich. Także w Łebieniu, w latach 1892-1893 doszło do podziału wielkiego 109-hektarowego /wg. innego źródła 97-hektarowego/ gospodarstwa chłopskiego.

W październiku 1890 roku miejscowa gmina ewangelicka stała się samodzielnym wikariatem, a w roku 1893 - parafią. W roku 1891 zbudowała ona nowy zbór, na którego wieży zawieszono 2 zabytkowe dzwony z lat 1491 i 1604. Budowla ta istnieje do dziś. Do nowej parafii włączono Łebień, Kopaniewo, Zdrzewno, Maszewko, Lędziechowo, Białogardę, Gęś i Krępę Kaszubską.

W początkach XX wieku Łebień był siedzibą wójtostwa obejmującego gminy wiejskie /chłopskie/: Łebień, Garczegorze, Białogardę i Krępę Kaszubską oraz okręgi folwarczne w Lędziechowie, Krępie Kaszubskiej i Obliwicach. W tymże czasie /1911r./ wieś Łebień liczyła 722 mieszkańców. W okresie międzywojennym, wraz z placówkami handlu, mleczarską spółdzielnią i pocztową agencją, stała się ona dość ważnym centrum rolniczego subregionu.

W roku 1925 księga adresowa lęborskiego powiatu zanotowała tu przedstawicieli następujących zawodów: kołodziejstwo i kowalstwo /Augustyn Gembkow i Willi Strelow/, kupiec - handel spożywczy /Puttkammer/, kołodziejstwo /Prüsz, 2 karczmarze /Ernest Kellermann i Herman Neumann/, pastor /Waak/. Z pewnością nie są to wszystkie wykonywane w tym czasie funkcje i zawody. Brak tu choćby przedstawiciela samorządowej administracji - wójtostwa.

Podczas II wojny światowej we wsi zatrudniano, m.in., polskich jeńców wojennych i cywilnych robotników przymusowych. W lutym i marcu 1945r. wiódł tędy szlak męczeńskiego pochodzenia więźniów obozu koncentracyjnego w Stutthofie, których usiłowano uprowadzić na zachód przed szybkim marszem wojsk polskich i radzieckich podczas ofensywy Wisła-Odra. Pozostałością po tych wydarzeniach są masowe groby w Krępie Kaszubskiej i Gęsi /pomordowanych w Gęsi po wojnie

ekshumowano i przeniesiono do Krępy Kaszubskiej/ około 900 ofiar; samej Gęsi było ok. 200 zabitych więźniów.

Łebień został wyzwolony 10 marca 1945 roku.

Po drugiej wojnie światowej Łebień rozwijał się nadal. Przybyła tu ludność ze wszystkich stron Polski. Zbudowano, m.in. nowy ośrodek, budynek byłego /do r.1976/ Urzędu Gminnego. Powstała Zasadnicza Szkoła Rolnicza, Gminna Biblioteka Publiczna oraz PGR.

Od chwili wyzwolenia do 31.XII.1954r. Łebień był ośrodkiem gminy o tejże nazwie. Od 1.I.1955r. do 31.XII.1972r. był siedzibą władz Gromady Łebień, a od 1.I.1973r. do czerwca 1976r. - władz Gminy Łebień. Od tego czasu, południową część b. Gminy Łebień przyłączono, wraz z Łebieniem, do Gminy Nowa Wieś Lęborska. Rolnicy Łebienia zaliczani są do przodujących na ziemi lęborskiej.

II.Zabytki kultury

- W roku 1891 wzniesiono współczesny ewangelicki kościół neogotycki, z cegły licówki, nie tynkowany,
- Dworek prawdopodobnie z II połowy XIX wieku,
- Z powodu rozbiórek, maleje we wsi ilość starszych – zwłaszcza ryglowych domów,
- Stary drzewostan cmentarny, przeznaczony dla celów rekreacyjnych,
- Rośnie tu bardzo okazały wiąz polny.

III. Przyroda

- Drzewostan starego cmentarza obejmuje: lipy drobnolistne, kasztanowce białe, żywotniki zachodnie oraz inne drzewa i krzewy,
- Wiąz polny o obwodzie 5,75 m i wysokości 30 m, liczący około 300 lat,
- Przy kościele znajdujemy świerki pospolite,
- Na obejściu przedszkola i szkoły podstawowej rosną buki pospolite odmiany czerwonolistnej, modrzew europejski, jedlica zielona, jarząby pospolite, żywotniki zachodnie, bez czarny,
- Poza tym możemy spotkać świerk kłujący odmiany srebrzystej i sinej.

IV. Legendy

Zaczarowana kaplica

Na zachód od Łebienia znajduje się zalesione wzgórze zwane Bulwarem. W najdawniejszych czasach miała się na nim wznosić kaplica, którą później zaczarowano. Wraz z kaplicą zaklęto też trzy dziewice ukazujące się jeszcze teraz w pobliskim stawie podczas nocy noworocznej.

Literatura: Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Geräuche un Märchen aus dem östlichen Hinterpommern. Verlag von Joseph Jolowicz. Posen /Poznań/ 1885, s.45.

Jeziro złe

Między Garczegorzem i Łebieniem znajdziemy niewielkie jezioro, zwane Jeziorem Złym. Wedle opowieści ludu, są tu wrota piekieł. Sam Zły o północy jeździ tu kolasą po drogach łączących Garczegorze z Łebieniem, by wszystkich o tej porze napotkanych uprowadzać do piekielnych otchłani.

Literatura: Knoop Otto: Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Geräuche un Märchen aus dem östlichen Hinterpommern. Verlag von Joseph Jolowicz. Posen /Poznań/ 1885, s.45.

OBLIWICE

Miano tej miejscowości zapisywano dość rozbieżnie, toteż jego interpretacja etymologiczna nie jest jednoznaczna:

- Obislavicz - w roku 1377;
- Obleuitz - w roku 1400;
- Woblewice i Uebelnisse // - w roku 1522;
- Obliewitz - w roku 1638;
- Oblewitz i Oblevitz - w roku 1658;
- Oblewitz - w roku 1712;
- Obliwitz - później, do 10.III.1945r.

Poszczególni badacze wywodzili je następująco:

- Obliwice - wg. Wojciecha Kętrzyńskiego;
- Oblewice i - narzeczowe, kaszubskie - Woblewice /jako pochodna skrótu imienia Obiesław /, wg. Adolfa Gerlacha;
- Oblawice - wg. Stanisława Kozierowskiego;

Obliwice - wg. Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego - jest to aktualnie obowiązująca forma urzędowa.

Wydaje się jednak, iż bardziej poprawne są wykładnie Gerlacha i Stanisława Kozierowskiego, z tym wszakże, iż - idąc śladem wywodów drugiego z nich - należałoby przyjąć pochodzenie owej nazwy od „lewać”, „oblewać” /jak narzeczone, pomorskie „lywać”, „oblywać”, stąd jest „Oliwa”, miast „Olewa”, wymowa ta ułatwia latynizację z „oliva”/, w związku z podmokłym, zalewanym, oblewanym niegdyś dnem Doliny Lędziechowskiej, w której rozlokowała się opisywana tutaj osada.

Dzieje osadnictwa na tym terenie sięgają daleko w głąb I tysiąclecia przed naszą erą. Jest ono przede wszystkim poświadczane pochówkami cmentarzyska kultury pomorskiej /VII-II wiek p.n.e./, napotkanego w roku 1892 na wschodnim stoku wzgórza, około 200 m na prawo od drogi z Obliwic do Łebienia, opodal wsi.

Temu osadnictwu sprzyjały, m.in.:

- 1/ dobre gleby, zarówno w dolinie, jak i na otaczających ją wysoczyznach plejstocenijskich;*
- 2/ dzięki wyścielającym ją holocenijskim piaskom napływowym, dolina w tym miejscu nie jest zabagniona;*
- 3/ dostęp do płynącej, użytecznej wody Lędziechowskiej Strugi;*
- 4/ plejstocenijskie wysoczyzny moren dennych, niegdyś nadto zapewne zalesione, osłaniały osadę przed dokuczliwymi wiatrami;*
- 5/ drożność Doliny Lędziechowskiej i jej łączność drożnym systemem dolin dorzeczu Łeby.*

Jak w przypadkach większości starych osad ziemi lęborskiej, nie możemy ustalić daty powstania Obliwic. Bez istotnych wątpliwości, możemy przyjąć ich istnienie w czasach nie poświadczonych przez pisane źródła, już przed rokiem 1310, kiedy zakon krzyżacki zagarnął ten obszar. Najstarszym, spośród znanych źródeł, jest akt nadania chełmińskich praw, wystawiony 20.XII.1374r. przez gdańskiego komtura, Walpoda von Bassenheim, dla sołtysa Wicka. Nadanie obejmowało 40 włók, w tym 4 wolne od służebności i danin, dla sołtysa, który pobierał też 1/3 dochodów sądowniczych /pozostałe 2/3 zabierało państwo zakonne/. Spod jurysdykcji sołtysa wyjęto - zastrzeżone dla Zakonu - sprawy drogowe, gości /przejezdnych/ oraz osób nie mówiących językiem niemieckim. Państwo zachowało w Obliwicach również:

- prawo eksploatacji rud;
- prawo poboru danin od każdej chłopskiej włóki /łanu/, w kwocie 0,5 marki /grzywny/ i 2 kur rocznie;
- prawo obowiązkowego przemiału zboża w przyzamkowym młynie w Lęborku.

Nadto mieszkańcy mieli uiszczać dziesięciny:

- dla biskupa włocławskiego /kujawskiego/, przeliczone na 3 szkojce rocznie;
- dla proboszcza - po jednym korcu żyta i 1 korcu owsa rocznie.

Świadczeniami tego aktu, były, być może, też inne osoby. Według rejestru służebności i danin z roku 1437, miejscowość ta posiadała wówczas 46 włók. Trzy włóki były pozbawione gospodarzy. Generalnie, warunki życia wieśniaków w państwowym posiadłościach były nieco lepsze od warunków panujących w szlacheckich i kościelnych folwarkach. Ale i ci kmiecie musieli także wykonywać powinności szarwarczne na państwowych włościach, przy budowie dróg i mostów, wznoszeniu i konserwacji umocnień, przewozie ładunków itp.

Około przełomu XV i XVI wieku, we wsi doszło do poważnego zatargu. Cała ludność opuściła wieś. Pośrednio dowiadujemy się o tym z zachowanej wypowiedzi sołtysa Krępy Kaszubskiej: „nie spocznę, dopóki wszystkich /-mieszkańców Krępy - dop. R.S./ i wsi Krępy całkowicie nie zniweczę, jak przydarzyło się to niegdyś wsi Obliwice”. Zapewne nie był to jednak tylko spór z sołtysiem, miał on chyba szersze tło społeczne i ekonomiczne. Przestała zatem istnieć chłopska osada i już w roku 1504 czytamy w akcie mianowania przez księcia Bogusława X Lęborskiego starosty, Maszewskiego, że Obliwice zostały przekształcone w fiskalny folwark.

Zatrudniano 1 włodarza, 1 gospodynię, 3 młódki. 1 pasterza krów, 1 pasterza świń, 3 parobków oraz 1 owczarza z owczarni. Do omłotów zimą angażowano nadto 4 młocarzy. Oczywiście, tak mała obsługa nie mogłaby podołać, dlatego szarwarczną robotą obarczono chłopów i zagrodników z okolicznych wsi: łącznie 89 chłopów. W celu powiększenia folwarku, dołączono do niego część opuszczonej ziemi wieśniaków z Łebienia.

Zarząd nad folwarkiem sprawowali lęborscy starostowie, którzy byli też odpowiednio wynagradzani. Po Maszewskim funkcje te pełniły kolejno Jerzy Behn /ok.1519r./ i Wening Weydebreck /ok.1522r./. Część dochodów szła na pokrycie potrzeb administracji państwowej, w tym księcia.

Dwór w Obliwicach był przez pewien czas ośrodkiem znacznie większego kompleksu wiejskich posiadłości fiskalnych. Przekształcenie Obliwic w folwark fiskalny miało na celu czerpanie większych zysków z gospodarki wieloobszarowej.

W roku 1638 Stanisław Lubieniecki sporządził materiał inwentaryzacyjny dotyczący stanu posiadania Obliwic. Opisał zagrodę folwarku i owczarnię wraz z jej wyposażeniem. Oborę zwano „krowiarnią”. Całość owej zagrody składała się z:

- 1/ ryglowo-ceglanego domu włodarza - trzyizbowego, z sienią, kominem i piecami, piwnicą, ze szklonymi oknami, krytego słomą;
- 2/ 2 obór ryglowych - mniejszej i większej, krytych słomianą strzechą, większa miała, użytkowaną jako spierzch, górkę, mniejsza była w złym stanie technicznym;
- 3/ 2 stodoły, większa uszkodzona, z 3 klepiskami oraz mniejsza z 1 klepiskiem;
- 4/ podwórza ze studnią;
- 5/ sadu owocowego ze zbyt starymi, mało płodnymi drzewami.

Zagrodę tą zbudowano na polecenie Bogusława X, który panował około 1504 roku. Owczarnia posiadała również charakter ogrodzonej zagrody i mieściła:

- 1/ mieszkalny dom owczarza - izba z 3 komorami, w tym dwiema przy sieni - dla czeladzi, z 4-ma oszklonymi oknami, była niewątpliwie kryta strzechą;
- 2/ gliniana stodołka z 1 klepiskiem i słomianym dachem;
- 3/ 3 budynki - pomieszczenia dla owiec;
- 4/ sernik i studnię - na podwórzu.

Lubieniecki nie zastał tutaj żadnego bydła i chyba też innego, większego przychówku.

Pomorze weszło w czas wyniszczających szwedzkich wojen. Również niewielki las nie przynosił liczących się pożytków z łomów. Na podstawie sporządzonego w maju 1658 roku inwentarza można odczytać wpływ na Obliwice wojny i szweckiej okupacji.

Spis, wykonany przez Wediga Bonina, zarejestrował:

- 1/ zagrodę folwarczną, złożoną z 4 budowli - domu mieszkalnego, obory, stodołę z 1 klepiskiem i przejezdny spichrz bramny, był też piekarnik;
- 2/ owczarnię - zagrodę z mieszkalnym domem, stodołą, owczą oborą i bydłą oborą, wszystkie te budynki zastano w stanie daleko zaawansowanej ruinacji, bez dachów.

Nie było żadnego bydła z wyjątkiem tego, które należało do Piotra Przebendowskiego. Nie było także owiec, choć wcześniej utrzymywano ich około 1000.

Przy folwarcznej zagrodzie był niezły sad i ogród warzywny, 5 stawów /lecz tylko 1 zarybiony/, nadto lichej las i tylko koło domostw trochę dębów. Zazwyczaj zbierano tu 80-100 fur siana. Szarwark odrabiali chłopci z Nowej Wsi Lęborskiej, Rekowa i Wilkowa, w którym pozostało już tylko 5 chłopów i 1 zagrodnik.

Z czasem obliwicką włość poczęto oddawać w dzierżawę /arendę/. Dzierżawcą w latach 1709-1713 został Jerzy Lietzow. Pogłowie zwierząt

hodowlanych było nadal niewielkie (bydło, trzoda chlewna, drób, pszczoły)

Brüggemann podał w roku 1781 następujące dane obliwickiej włości:

1/ folwark o powierzchni około 39 włók;

2/ 1 owczarnia;

3/ położone przy granicy z Wilkowem, Łebieniu i Rekowem wygony dla owiec. Szarwark świadczili wieśniacy z Garczegorza, Rekowa i z Wilkowa. Przed rokiem 1820 samodzielnym posiadaczem Obliwic był Alwin Schiele, który je wszakże tylko odziedziczył w roku 1851. Majętność nie była chyba zbyt wysoko szacowana. Kolejno właścicielami byli:

1/ lekarz generalny dr Schiele - w roku 1863;

2/ Maksymilian Schwarzwäller /zmarły w r.1906/ - od 19.I.1885r. do 13.V.1906r./;

3/ Brunon Goltz - od r.1906 /również w roku 1911/;

4/ Brunon Goltz /pisany też Holtz/ w r.1925 /wg. księgi adresowej powiatu lęborskiego z roku 1925/.

W roku 1910 uruchomiono linię kolejową Lębork - Choczewo, dzięki czemu Obliwice uzyskały stację. W roku 1912, po oddaniu do użytku połączenia na trasie Choczewo-Wejherowo, wieś otrzymała bezpośredni kontakt kolejowy z drugim miastem powiatowym. W roku 1911 był tu okręg folwarczny o powierzchni 643 ha, z 204 mieszkańcami, należący do wójtostwa w Łebieniu. Podczas II wojny światowej zatrudniano na tym terenie przymusowych robotników rolnych, w tym Polaków.

Wyzwolenie nastąpiło 10.III.1945r. przez wojska 19 Armii pod dw. gen. por. Włodzimierza Romanowskiego, wchodzącej w skład II Frontu Białoruskiego - dow. przez marszałka Konstantego Rokossowskiego. Obszarniczy folwark stał się państwowym gospodarstwem rolnym.

Do r.1955 Obliwice pozostawały w Gminie Łebień, w latach 1955-1972 należały do Gromady Łebień, od r.1973 - znów do Gminy Łebień. W czerwcu 1976r., wraz z południową częścią b. Gminy Łebień wieś jest w Gminie Nowa Wieś Lęborska. W roku 1978 w Obliwicach mieszkały 202 osoby.

II. Zabytki kultury

- Neoklasycystyczny dworek z XIX wieku,
- Na wschodnim stoku niedużego pagórka, ok. 200 m na prawo od drogi z Obliwic do Łebienia, jesienią 1892 roku znaleziono 5 grobów skrzynkowych kultury pomorskiej.

Wspomniane cmentarzysko kultury pomorskiej zasługuje na szczególną uwagę z racji napotkanych tam słynnych urn /popielnic/ domkowych. Pierwsze pięć grobów skrzynkowych odkryto późną jesienią 1892r., przy czym eksplorację przeprowadzał pastor Benkendorff z Łebienia, który znalazł 15 popielnic, w tym - twarzowe i 1 - domkowa, a nadto: kolczyki z brązu, 2 pierścienie brązowe. W dniu 7.II.1893r. wspomniany pastor odesłał ją do prowincjalnego muzeum w Szczecinie, a zrekonstruowano ją w Centralnym Muzeum Rzymsko-Germańskim w Monachium, po uprzednim złożeniu jej przez kasjera muzeum w Szczecinie, Stubenraucha, brata ówczesnego konserwatora zabytków Prowincji Szczecińskiej. Na tymże cmentarzysku napotkano też w roku 1926 drugą, bardziej jeszcze rozbitą, urnę domkową. Również tą przesłano do wspomnianych muzeów i zrekonstruowano. Sporządzoną w Monachium kopię przekazano Lęborkowi, skąd w latach 60-tych XX wieku przeszła do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, gdzie - dla Muzeum w Lęborku - wykonano wtórną kopię. Oba oryginały tych popielnic przechowuje Muzeum Narodowe w Szczecinie.

Na ziemi lęborskiej wydobyto łącznie 5 takich urn: w Obliwicach, w Wódce i w Bychowie.

Pochodzą one z wczesnej epoki żelaza, tzw. okresu Wallstatt C /700-550 r. p.n.e./.

IV. Przyroda

- Szczątkowy park wokół dworku. Znajdują się tu między innymi: klony pospolite, kasztanowce białe, świerki pospolite, żywotniki zachodnie, choiny kanadyjskie.

REKOWO

I. Historia

Pisownia nazwy tej wsi, już z racji łatwości jej wymowy, nie ulegała w źródłowym materiale żadnej, istotnej zmianie:

Rekow - w roku 1393;

Rekow - w roku 1400;

Rekow - w roku 1437;

Rekow - w roku 1638;

Reckow - w roku 1658;

Reckow - w roku 1712;

Reckow - do 10.III.1945r.

Reckow - do 10.III.1945r.

Również poszczególni badacze, zajmujący się jej pochodzeniem i ustaleniem prawidłowej postaci, są jednomyślni:

Rekowo - wg. Wojciecha Kętrzyńskiego;

Rekowo - wg. Adolfa Gerlacha;

Rekowo - wg. Stanisława Kozierowskiego;

Rekowo - wg. Komisji Ustalania Nazw Miejscowych
pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego.

Jest prawdopodobne, iż nazwa wsi Rekowo dała początek nazwisku Rekowski; występuje ono dość licznie na Pomorzu.

Ta bardzo stara, przez wieki - fiskalna osada chłopska, także nie posiada swej założycielskiej metryki. Często rodzimy charakter nazwy sugeruje dużą zasadność przypuszczenia o istnieniu jej przed rokiem 1310, tj. przed czasem krzyżackiego zaboru. Rozlokowała się ona przy drodze, jaka już we wczesnym średniowieczu łączyła 2 ośrodki kasztelańskie - Białogardę i Chmielno, które zapewne jeszcze wcześniej były grodami opolnymi. Jest tu wschodni skraj plejstoceńskiej wysoczyzny z dość żyznymi glebami, powstałymi ze zwałowych glin moreny dennej, tworzący stok zachodniego brzegu przestronnej Doliny Kisewskiej Strugi, wysłane napływowymi piaskami. Rozmieszczone na tym stoku Rekowo, jest przezeń korzystnie osłaniane przed podmuchami wiatrów. Od zachodu osłania je też niewielki areał leśny. W Rekowiu mieści się również odwieczne skrzyżowanie dróg, bowiem wspomnianą wyżej drogę przecina szlak idący z Lęborka, przez Kębłowo - Tawęcino, do Zwartowa i Żelazna. Prócz dość dobrych ziem ornych, rozwinięciu hodowli sprzyjały łąki i pastwiska w Dolinie Kisewskiej Strugi, wody zaś dostarczały ryb i raków. wznoszącej się do Samo Rekowo, bronione mokradłem również od zachodu, zalega na niewielkiej kępie, ok. 70 m n.p.m. Taka dyslokacja suponuje możliwość istnienia w średniowieczu obronnego ośrodka na wierzchołku tej kępy, ok. 0,5 km na wschód od północnego rejonu wsi.

Najstarszym, znanym, wzmiankującym o Rekowiu jest nadanie mu chełmińskich praw przez komtura gdańskiego, Jana v. Rumppenheim, biorcą nadania był sołtys, Herman Volczer. *Przywilej ten wymienia 43 włóki /łany/, w tym 4 włóki i 9 mórg wolnych od danin - do użytku samego sołtysa, który pobierał też trzecią część dochodów sądowych. Pozostałe dwie trzecie szły do kasy Zakonu, który - jak zwykle - zastrzegał dla siebie prawo eksploatacji ew. rud, jak też sprawowania jurysdykcji na drogach, wobec gości /osób przejezdnych/ oraz mieszkańców nie posługujących się niemiecką mową. Od każdej włóki chłopu Zakon pobierał czynsz w kwocie 14 pruskich szkójców oraz*

2 kury. Ponieważ sołtys uzyskał przywilej połowu ryb na swój użytek w miejscowym jeziorze, winien był pełnić służby z 1 koniem w wyprawach, stróży itp., gdziekolwiek i kiedykolwiek zostanie wezwany. Biskup włocławski /kujawski/, po przeliczeniu daniny naturalnej na czynsz, miał otrzymać 0,5 wiardunku /1/8 grzywny/, proboszcz zaś 1 korzec żyta i 1 korzec owsa - również z każdej włóki. Świadkiem nadania był lęborski wójt. Jan Czechowicz. Dokument poboru wojskowego z roku 1400 podaje, że Rekowo wystawiało 2 zbrojnych pieszych, a w r.1424 - 1 pieszego.

W rejestrze służebności i danin z roku 1437 Rekowo w dalszym ciągu figuruje wśród chłopskich wsi fiskalnych na prawie chełmińskim, ma 34 włóki .Pobrany z zasiedlonych włości czynsz wyniósł 16,5 marek /grzywien/. Jedna grzywna równała się nominalnie ok. 192 gramom srebra. zanotował, że z owych W roku 1425 podawano, iż rekowianie winni byli też pracować dla Zakonu przy sianokosach.

W czasach pewnej pomyślności ekonomicznej Pomorza, w roku 1559, podawano w Rekowie 40 włości, 1 sołtysa i 7 chłopów; 40 włości wzmiankuje się tutaj też w roku 1628.

Gdy 10.III.1637r. zmarł ostatni Gryfita, Bogusław XIV, w imieniu króla Władysława IV uwolnione lenno przejmował Stanisław Lubieniecki. Sporządził on w roku 1638 inwentarz przedstawiający wieś państwową Rekowo.

W roku 1658 Wedige Bonin, przedstawiciel elektora Fryderyka Wilhelma, sporządził inwentarz, w którym ponownie opisano Rekowo, jako chłopską wieś fiskalną; było wtedy:

- 8 chłopów, każdy na 4 włościach;
- 1 sołtys na 4 włościach, oddawał 24 korce służebnego owsa;
- 4 opuszczone włóki wydzierżawiono za roczną opłatą 30 zł;
- 1 zagrodnik dzierżący 1 włókę;
- niewielki, bardzo przetrzebiony, lasek;
- zanieczyszczone jeziorko - połów siecią nie był możliwy.

Nazwiska chłopów: Dupke, Elter, Gesch /=Jeź/, Granzin, Katke I oraz II, Lucht, Vick /=Wick/ I i II; jeden z Wicków był sołtysem. Zagrodnik zwał się Zizow.

Któryś z chłopów był zapewne dzierżawcą wzmiankowanych, opuszczonych włości. Lęborski proboszcz pobierał dziesięcinę z 36 włości.

Akta finansowe z roku 1712 tak przedstawiają Rekowo:

- ogólny areal 60 włości;
  - 1 sołtys, 7 chłopów, 1 arendator /dzierżawca/;
- czynsze każdego chłopca wynosiły:*

Razem każdy chłop rocznie 8 zł 18 groszy

Tabela czynszów w Rekowiu, w r.1712

Lp.	Nazwisko i imię płatnika czynszu	Ilość włók	Czynsz ordynaryjny		Dzierżawa za pola i łąki		Razem	
			zł	gr.	zł	gr.	zł	gr.
1.	Piotr Lucht	4	8	18	-	-	8	18
2.	Andrzej Kravetzke	4	8	18	-	-	8	18
3.	Jerzy Vick	4	8	18	-	-	8	18
4.	Jerzy Voss	4	8	18	-	-	8	18
5.	Jan Hartcke	4	8	18	-	-	8	18
6.	Piotr Voss	4	8	18	-	-	8	18
7.	Piotr Marten	4	8	18	-	-	8	18
8.	Jakub	4	8	18	39	12	48	-
9.	Jesche,arendator Michał Tworek, zagrodnik	1	1	27	-	-	1	27
Razem		33	70	21	39	12	11	03 0

Pszczoły hodowali: Jerzy Sttreelcke i Jan Hartcke. Z oddaniem daniny naturalnej zalegali : Jan Marten, Andrzej Kravetzke, Piotr Lucht, Maciej Vick, Jakub Jeschke i Jan Hartcke.

Według danych Brüggemanna, w roku 1781, w Rekowiu, było 4 wolnych chłopów, 4 służebnych chłopów /Dienstbauern/, 1 wolny sołtys, 1 zagrodnik i 3 chałupników. Razem 14 dymów /domów mieszkalnych/. Trzy gospodarstwa należały do parafii w Brzeźnie Lęborskim, pozostałe do Garczegorza. Inaczej jest w roku 1884, kiedy wszyscy mieszkańcy Rekowa byli przypisani do parafii w Garczegorzu. W roku 1905 6 chłopów związanych było z parafią w Brzeźnie Lęborskim, reszta z parafią w Garczegorzu. W roku 1781 Rekowo miało 93 mieszkańców.

Pruski król Fryderyk Wilhelm II /1786-1797/ aktem z dnia 25.III.1790 roku postanowił stopniowo uwalniać chłopów wsi fiskalnych od powinności szarwarcznych oraz likwidować poddaństwo chłopów dziedzicznych, a także ich rodzin, posiadających swą ziemię na własność lub na zasadach dziedzicznych dzierżaw i czynszów. W roku 1810 miało też ustać poddaństwo w szlacheckich folwarkach. W dniu 14.IX.1811r. niekorzystnie dla mieszkańców wsi zmodyfikowano te

decyzje. Dziedziczni chłopci mieli otrzymać tytuł własnościowy po oddaniu trzeciej części swej ziemi, a chłopci niedziedziczni - aż połowy. Zmiana ta została spowodowana naciskiem szlacheckich kręgów obszarniczych, które zmierzały jeszcze dalej. Dlatego 29.V.1816r. ograniczono i te postanowienia, pozbawiając część niedziedzicznych i dzierżawiących chłopów całkowicie ziemi. Mieli ją otrzymać tylko posiadający dostateczny sprzężaj i areal roli. Cała ta akcja przebiegała z wielkim trudem i opóźnieniem do połowy XIX wieku. Utrudnienia, szykany i przepisy, jakie stały się pretekstem likwidacji chłopskich gospodarstw /Bauernlegen/ sprawiły, że w latach 1873-1903 21.000 mieszkańców Regencji Koszalińskiej uszło na emigrację.

W roku 1905 w Rekowiu było już tylko 3 chłopów i 9 półchłopów /zagrodników/: Freise I i II, Mil I i II, Rateike, Schröder I i II, Sielaff i Reinhardt. Sołtysem był półchłop Augustyn Schröder, nauczycielem - Steinhardt, karczmarzem - Spiesz. Spółdzielnia melioracyjna w Rekowiu obejmowała 25,5 ha.

W związku z utwardzeniem drogi poprawiła się komunikacja. Dalszy postęp w tej dziedzinie nastąpił wraz z otwarciem linii kolejowej Lębork - Choczewo w roku 1910, kiedy Rekowo otrzymało własny przystanek. W roku 1911 było ono chłopską gminą z 305 mieszkańcami, w wójtostwie Tawęcino.

W roku 1925 sołtysem był rolnik Fryderyk Technow. Nierolnicze zawody reprezentowali:

- 1/ Karol Mattick - kowal;
- 2/ Ernest Miltz - murarz;
- 3/ Rajnhold Miltz - szewc;
- 4/ Henryk Ventzke - nauczyciel;
- 5/ Otton Sonntag - karczmarz.

Podczas II wojny światowej zatrudniano tu przeważnie polskich robotników przymusowych. W ostatnich latach hitlerowskiego panowania gospodarka podupadła. W lutym i marcu 1945 roku prowadzono tędy - ku Krępie Kaszubskiej i Gęsi - zaśnieżonymi drogami kolumny wyniszczonych więźniów koncentracyjnego obozu Stutthof.

Rekowo wyzwolili 10.III.1945r. żołnierze 19 Armii radzieckiej, dowodzonej przez gen. por. Włodzimierza Romanowskiego. Armia ta pozostawała w składzie II Frontu Białoruskiego, dowodzonego przez marsz. Konstantego Rokossowskiego. W tym rejonie przechodziła też I Armia Pancerna Gwardii, którą dowodził gen. płk Michał Katukow.

W czasach Polski Ludowej nastąpiła repatriacja niemieckiej ludności; zastąpiła ją ludność pochodząca z różnych stron Polski.

Do roku 1955 Rekowo było wsią Gminy Łebień. W Gminie Łebień znalazło się ono ponownie w latach 1973-1976. Od czerwca 1976 roku, w związku z likwidacją tej gminy, jak też przekazaniem jej południowej

części Gminie Nowa Wieś Lęborska, opisywana wieś weszła w skład tejże jednostki administracyjnej. W końcu 1978 roku ilość mieszkańców Rekowa osiągnęła stan 211 osób.

II. Zabytki kultury

- Jest tu kilka starszych budynków mieszkalnych z XIX wieku, w tym ryglowe.

III. Przyroda

- Przy drogach rosną: klony pospolite, jesiony wyniosłe, klony jawory, bzy czarne, kasztanowce białe, czeremchy pospolite, jarząby pospolite, lipy drobnolistne.

Na uwagę zasługują:

- Dąb szypułkowy, ok. 10 m na zachód od północnego krańca dużej stodoły. Stan średni, pień zewnętrznie spruchniały, pierwsze konary na wysokości ok. 2,5 m. Wysokość ok. 25 m, obwód pnia 4,30 m, pierśnica ok. 1,10 m;
- Grusza pospolita, ok. 40 m na zachód od powyższego dębu szypułkowego, obwód pnia ok. 2 m, wysokość ok. 10 m;
- Dąb szypułkowy, ok. 350 m na zachód od zabudowań Rekowa. Stan średni, pień nadpróchniały. Wysokość 18 m, obwód pnia 4,25 m, pierśnica ok. 1,4 m, wiek ok. 350 lat.

TAWĘCINO

Nietypowość nazwy tej miejscowości sprawiła, że zapisywano ją wieloma sposobami:

- Tawczin - w roku 1397;
- Tawenczin - w roku 1402;
- Towotzin - w roku 1424;
- Towoczin - roku 1437;
- Towetzin - w roku 1527;
- Tauenzien - w roku 1575;
- Tawentzin - w roku 1658;
- Tauenzien - w roku 1876;
- Tauenzin - do 10.III.1945r.;
- Tawęcino - od 10.III.1945r.

Przykładowo, nazwisko właścicieli Tawęcina w roku 1658 pisano w jednym tylko dokumencie: die Towentzien, die Tawentzien, Zowersin, w drugim zaś - Tawencitowski.

Według różnych badaczy, nazwa tej wsi winna brzmieć:

Tawenczyno - według Wojciecha Kętrzyńskiego;

Tanczyno /w mowie literackiej/ i Tawęcino /w narzeczu kaszubskim/ - wg. Adolfa Gerlacha;

Tawęcino - wg. Stanisława Kozierowskiego;

Tawęcino - wg. Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego.

Ostatnia z tych form została przyjęta do oficjalnego użytku w PRL. Dość dalece prawdopodobne jest pochodzenie miana Tawęcina od dawnego imienia Tawata, Tawiata, Tawuta, Tawęta, co przypomina współczesne nazwisko Dowiat. Niemniej, możliwe są też inne interpretacje. Pewną analogią jest nazwa Stowiecino.

Tawęcino rozlokowało się na wysokości 71-78 m n.p.m., przy jednym ze źródlanych strumieni rzeczki zwanej Kisewską Strugą lub Kisewką, na wschodnim skraju pagórkowatej, plejstoceńskiej wysoczyzny moreny dennej, z glebami powstałymi z glin zwałowych.

Skraj ten jest stokiem zachodniego brzegu szerokiej Doliny Kisewskiej Strugi, której dno pokrywają łachy holocenijskich piasków napływowych. Niezłe gleby, łąki, czyste wody /w tym staw w samej wsi/, drożna dolina i osłaniający przed wiatrami, zalesiony brzeg wysoczyzny sprzyjały tu od dawna osadnictwu rolnemu.

Na pochyłości zachodniego brzegu Doliny Kisewskiej Strugi co najmniej od średniowiecza wiedzie droga z Lęborka. Drożność tego terenu wykorzystano podczas budowy uruchomionej w roku 1910 linii kolejowej Garczegorze-Choczewo, dzięki czemu Tawęcino otrzymało stację kolejową oraz połączenie, m.in., z Lęborkiem. Z tymi traktami krzyżuje się tu stara droga z Salina do Białogardy i Wicka, trzech ośrodków, które we wczesnym średniowieczu były umocnionymi grodami /Salino i Białogarda/ i czołem opolnym /Wicko, Salino/.

W średniowieczu Tawęcino należało do ziemi salińskiej, powstałej z wcześniejszego opola, która obejmowała, m.in., *Salino, Dąbrówkę Małą, Jęczewo, Lisewo, Świechowo, Zwartowo, Chynowie, Słajszewo, Łętowo, Borkowo, Borkówko, Strzeżewo, Bąsewice, Gardkowice, Mierzyno i Tawęcino*. Jak sugeruje już sama nazwa, gród istniał też w niedalekich Gardkowicach. Aż do czasów nowożytnych włącznie, mocą tej tradycji, Tawęcino pozostawało w parafii Salińskiej. Nie znamy najstarszych dziejów Tawęcina sięgających z pewnością w czasy przedkrzyżackie /przed 1310r./, na co, m.in. wskazuje jego stara forma rodzimej nazwy.

Najstarsza, znana wzmianka źródłowa o tej wsi pochodzi z roku 1397. W roku 1402 posiadała ona tylko 6 włók, a w rejestrze służebności i danin z r.1437 Tawęcino jest ujęte wśród dóbr kaszubskich pańków, pozostającym na polskim prawie, które winno co roku dostarczać 1

świnie na Mikołaja /6 grudnia/, podwodę na 2.II., krowę na Jana /26.VI./ i kozę na Dominika /4.VII./ z 1 wielkiej włóki /łana/. Włości Tawęcina zapewne nigdy nie były duże, bo i w roku 1523 miejscowy posiadacz był w przypadku wojny zobowiązany stawać tylko z 1 koniem. Listy lenne z XVI wieku wystawiano tylko na nazwisko Tawęcińskich i tak: z 22.XI.1527r. /z czasów wspólnego panowania na Pomorzu Zachodnim Jerzego I i Barnima IX/, z 7.III.1575r. - księcia Jana Fryderyka, a nadto - z 31.VII.1601r., również wystawiony przez Jana Fryderyka. Niemniej, już w roku 1528 posiadaczem jakiegoś udziału był któryś Wejher, przedstawiciel wielce zasłużonego dla Polski rodu, jaki ze swego łona wydał dowódców wojskowych, wojewodów, starostów itp. Jeszcze w roku 1678 zmarł tutaj Ernest Wejher, używający nawet tytułu „pan Tawęcina. Wedle sądowych akt Starego Miasta Gdańska, w Tawęcinie w roku 1600 posiadaczem, zapewne części dobrą, był Łukasz Tawęciński /Towenzin/, a w roku 1628 Łukasz i Kasper Tawęciński. W polskim akcie, pojawia się jeszcze inna postać nazwiska tego rodu: Toucki. Łukasz i Kasper Tawęcińscy dzierżyli w roku 1628 zaledwie 5 włók. W latach 1609-1658 i później, właścicieli Tawęcina zwie się przemiennie Tawęcińskimi, Świechowskimi. W roku 1628 zaliczani do rycerstwa, Tawęcińscy mieli dobra w Tawęcinie, Świchowie i Perlinku, a w roku 1756 także w Mierzynie /1658/, gdzie notowani są jeszcze w roku 1789. W roku 1804 brak już jakiegokolwiek aktowej wzmianki o istnieniu Tawęcińskich na ziemi lęborskiej. Pojawili się wtedy na Śląsku. Michał Ernest Tawęciński jeszcze przez jakiś czas posiadał część Rybienka. Tawęcińscy zyskiwali niejaki dochody z ubocznych zajęć. Najczęściej pełnili funkcje poborców danin z ziemi lęborsko-bytowskiej w XVII wieku.

Podczas ślubowania, składanego Fryderykowi Wilhelmowi, w roku 1658 miejscowość tę reprezentowali:

- 1/ Egest Tawęciński, posiadacz Świchowa i Tawęcina;
- 2/ Kasper Tawęciński, posiadacz Perlina;
- 3/ Kurt Tawęciński - na udziale w Tawęcinie.

Nieobecny był Ewald Gniewomir, syn Filipa. Pod względem kościelnym, Tawęcino nadal należało do parafii salińskiej. Dwudziestoletnia, bezpośrednia /1637-1657/ łączność ziemi lęborsko-bytowskiej z Polską przyczyniła się niewątpliwie do ożywienia i utrwalenia polskiej świadomości tutejszych mieszkańców i rozbudzenia ich patriotycznej postawy, której wyrazem był, m.in., opór przeciw przekazaniu tego obszaru w brandenburskie lenno. Ale i nazwiska miejscowej szlachty powracają wyraźnie do starych, rodzimych form, co, m.in. widzimy w spisie uczestników wymuszonych ślubowań na wierność elektorowi. Wśród nich był Szymon Towencitowski, nie zaś Tauenzien.

Tawęcińskich zastąpił stary, pomorski ród Rexinów. Starą włością tego rodu było Rzechcino. Rexinowie władali w Tawęciniu do roku 1801. Reprezentowali ich tutaj Franciszek Ludwik i Jan Krzysztof.

W roku 1781 Tawęcino składało się z kilku folwarków, był też 1 młyn wodny, 2 chłopów, 6 zagrodników, 1 karczma. 1 kuźnia oraz 1 nauczyciel.

W roku 1756 Rexinowie utworzyli majorat wódecko-gniewiński. Spośród Rexinów, w polskich służbach, m.in., pozostawali:

- 1/ Michał Ernest Rexin, generał porucznik, pułkownik gwardii koronnej, starosta malborski, barwałdzki i tczewski, twórca majoratu wódecko-gniewińskiego w r.1756, zmarł w r.1763.*
- 2/ Franciszek Ludwik Rexin, generał major gwardii koronnej, posiadacz majoratu /jak wyżej/ w latach 1762-1768.*
- 3/ Karol Ludwik, polski podpułkownik, dziedzic Chynowia i Kostkowa, a od roku 1773 - także majoratu, zmarł w roku 1776.*
- 4/ Jan Krzysztof Rexin, syn Franciszka Ludwika, polski kapitan, dziedzic Tawęcina i majoratu do r.1808.*

W latach 1801-1804 folwark w Tawęciniu przejął hrabia Münster-Meinhöfel. Kolejnym dawnym rodem pomorskim byli tu Boninowie pod (Augustyn Fryderyk Bogusław Bonim, po nim Gebhard Bonin). Następnymi właścicielami Tawęcina w latach 1841-1878 byli Ewertowie , od roku 1841 - A.Ewert i od roku 1853 - Karol Ewert. *Drugi z nich, przed zbyciem Tawęcina, założył niewielki folwark, ok. 2 km na zachód od Tawęcina, który nazwał Ewertshof, dziś - Piotrowo. Nastąpiło to prawdopodobnie w latach 1876-1878.* Nowym nabywcą został Detlaf Schultz, po którym w roku 1894 przejęli dobra jego spadkobiercy, ale już 23.VII.1895r. dalszym nabywcą stał się Leopold von der Osten /hrabia/, a od r.1898 /3.VIII/ - Wilhelm Heling.

Nasze Tawęcino było pośrednio inspiracją powstania drugiego Tawęcina w naszym kraju. Dwaj ziemczeni potomkowie Tawęcińskich, zmarły w r. 1791 generał piechoty Bogusław Fryderyk i generał piechoty Fryderyk Bogusław Emanuel Tauenzin swą działalnością sprawili, iż drugiemu z nich pruskie władze państwowe nadały współczesne Okoły oraz Tawęcino . Tak więc dziś Tawęcino ma pod Opolem pokrewną osadę, niejako z własnego rodowodu.

Około 1910 roku berliński Landbank /Bank Ziemski/ wykupił tawęcińskie ziemie, niemniej jeszcze w roku 1911 Tawęcino było formalnie folwarcznym okręgiem o powierzchni 901 ha z 595 mieszkańcami w wójtostwie Tawęcino. W tym czasie zbudowano linię kolejową Garczegorze – Choczewo.

- Landbank rozparcelował folwark przed rokiem 1919 943 ha.

Już przed rokiem 1911 zbudowano tutaj wodociąg. Wystarczy nadmienić, że wodociąg komunalny w Lęborku oddano do użytku w roku 1912. Wodociąg w Tawęcinie zaopatrywał sieć odbiorców w promieniu 3,5 km.

W roku 1925 byli tutaj następujący reprezentanci zawodów nierolniczych:

- 1/ Werner Bonnke - ślusarz;*
- 2/ Maksymilian Fragel - masarz;*
- 3/ Karol Lestin - kowal;*
- 4/ Rajnhold Selonke - kowal;*
- 5/ Walter Mroch - szewc;*
- 6/ Eryk Janczykowski - drobny kupiec;*
- 7/ Herman Pinski - karczmarz;*
- 8/ Brunon Hohm - nauczyciel;*
- 9/ Karol Schreiter - nauczyciel;*
- 10/Konrad Lann - nauczyciel;*
- 11/Konrad Mede - wójt gminy.*

Ostatni z nich był prawdopodobnie też rolnikiem.

Tawęcino zostało wyzwolone 10.III.1945r. przez oddziały radzieckiej 19 Armii dowodzonej przez gen. por. Włodzimierza Romanowskiego. Przez ten rejon, w kierunku Pucka, przechodziła też I Armia Pancerna Gwardii, którą dowodził gen. płk Michał Katukow. 11.III.1945r., z niezbyt oddalonego Zelewa, wyruszyła do walki o Gdynię i Gdańsk Polska I Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte.

W latach 1945-1955 Tawęcino było wsią Gminy Łebień, w latach 1955-1973 - Gromady Tawęcino, w latach 1973-1976 - Gminy Łebień, a od czerwca 1976 roku - Gminy Nowa Wieś Lęborska.

Po wojnie dokonano, przewidzianego Układem Poczdamskim, transportu niemieckiej ludności. Mimo perturbacji będących następstwami wydarzeń wojennych, wieś rychło powróciła do normalnego życia.

W końcu 1978 roku zarejestrowano tutaj 374 mieszkańców.

II. Zabytki kultury

- Brak budowli z Tawęcina, w wyniku niedostatku odpowiedniego rozpoznania. Znajduje się tu resztką parkowa ze starodrzewem.

III. Przyroda

- Pozostałość byłego parku dworskiego skupia: klony pospolite, lipy drobnolistne, graby pospolite, wiązy polne, kasztanowce białe, świerki pospolite, żywotniki zachodnie.

- We wsi rośnie 6 okazałych wiązków polnych o obwodach pnia ok. 4 m.

Wymiary większych okazów:

- Wiąz polny, ok. 20 m na zachód od budynku szkoły podstawowej; obwód pnia 3,85 m, wysokość 31 m;
- Lipa drobnolistna, ok. 15 m na północ od budynku szkoły podstawowej; obwód pnia 4,90 m, wysokość 33 m.
- Na terenie zagrody ob. Piotra Łuczyńskiego, ok. 4 m na południe od budynku mieszkalnego jest stary wiąz polny, są to 2 pnie zrosnięte do wysokości 5 m; obwód zrostu 5,00 m, wysokość 28 m. Własność Piotra Łuczyńskiego.

IV. Pomniki przyrody

- Lipa drobnolistna /*Tilia cordata* Mill./, nr rej. Województwa Gdańskiego 273 /wraz z dwoma wiązkami, o obwodzie pni 3,85 i 3,00/. Własność Skarbu Państwa w administracji władz oświaty. Lipa ta znajduje się w podworskim parku /obecnie obejście szkoły podstawowej, ma obwód pnia 4,90 m, pierśnicę 1,6 m, wysokość 32 m, dwa główne, najniższe konary na wysokości 4,5 m, odłamany konar na wys. 6 m, wiek ok. 250 lat. Pień dobry. Drzewo to stoi około 15 m na północ od budynku szkoły podstawowej.
- 2 wiązki polne /*Ulmus campestris* L./, pomnikiem przyrody są wspólnie z powyższą lipą, nr rej. Województwa Gdańskiego 273, około 20 m na południowy zachód i południe od budynku szkoły podstawowej. Własność jak wyżej.

Wymiary wiązków:	I	II
obwód pnia	3,85 m	3,00 m
pierśnica	1,2 m	1,0 m
wysokość	31,00 m	30,00 m

Najstarsza, znana, wzmianka dokumentalna o wsi pochodzi z r.1379 /akt nadania praw chełmińskich/. Koło wsi jest niezeksplorowane grodzisko; przeszłość jej sięga zatem do wczesnego średniowiecza. W okolicy /Kopaniewo i Obliwice/ znajdowano niebywale cenne pozostałości kultury pomorskiej /VII - II w.p.n.e./ z okresu Hallstatt C /700-550 r.p.n.e./ - obacz opis zabytków Obliwic.

W roku 1766 miejscowy kościół odbudował Ignacy Lniski, lęborski proboszcz, wuj Józefa Wybickiego. Budowla ta runęła w r.1818 pod naporem huraganu. W roku 1891 wzniesiono współczesny, już ewangelicki, kościół neogotycki, z cegły licówki, nie tynkowany. Jego wieża jest zwieńczona czterema trójkątnymi, czterownękowymi szczytami oraz czterospadowym, wysokim, strzelistym dachem.

We wsi zachował się dworek, prawdopodobnie z II połowy XIX wieku, będący dziś siedzibą zasadniczej szkoły rolniczej. Z przyczyny rozbiórek, maleje we wsi ilość starszych - zwłaszcza ryglowych, budynków mieszkalnych i gospodarskich.

Znaleziska kultury pomorskiej napotkano we wschodnim rejonie Łebienia, tam też rośnie najokazalszy wiąz polny /*Ulmus campestris L.*/ ziemi lęborskiej /ob. rejestr pomników przyrody/. Zabytkiem kultury jest tu także stary drzewostan cmentarny /ob. opis przyrody/, przeznaczony dla celów rekreacyjnych.

OBLIWICE

Obliwice /poprawniej winno być: Oblewice/ wywodzą swe miano od usytuowania pośród zalewanego doraźnie wodami Łędziechowskiej Strugi dna jej doliny. Najstarsza, znana wzmianka źródłowa pochodzi z roku 1374 /nadanie fiskalnej wsi chłopskiej/. Wpiew osada państwowa, stała się od ok. początku XVI wieku fiskalnym, administrowanym przez lęborskich starostów, folwarkiem. Jest tu neoklasycystyczny dworek z XIX wieku, odnowiony w latach 70-tych XX wieku w zarządzie PGR. Wokół jest niewielki park z drzewami liściastymi i iglastymi, w tym importy /ob. opis przyrody/.

Na wschodnim stoku niedużego pagórka, ok. 200 m na prawo /na wschód/ od drogi z Obliwic do Łebienia, opodal wsi, późną jesienią 1892r. znaleziono 5 grobów skrzynkowych kultury pomorskiej /VII-II w.p.n.e./. Znalezisko rozpoznawał pastor Benkendorff z Łebienia, który odkrył tu pierwszą na Pomorzu domkową popielnicę. Pokrywa i dno były spękane, brakło też jednej bocznej ścianki. 7.II.1893r. pastor Benkendorff przesłał ją do prowincjalnego muzeum w Szczecinie /Provinzialmuseum in Stettin/, gdzie po wielu daremnych próbach, zrekonstruował ją kasjer tegoż muzeum, Stubenrauch. Przy tejże okazji, na obliwickim cmentarzysku znaleziono 14 innych urn, w tym twarzowe, 2 komplety kolczyków z brązu, 2 brązowe pierścienie o średnicy 3 i 4 cm /pierwszy z niebieskim, szklanym paciorkiem, drugi z bursztynowym paciorkiem/ oraz 2 brązowe łańcuszki z blaszanymi brzęczkami, o długości 14 cm. Wspomniana urna domkowa miała wymiary: długość 47 cm, szerokość 35 cm i wysokość 35 cm; była osadzona na 4 nóżkach, przypominając wyglądem domy na palach.

Na tym samym cmentarzysku, drugą - bardziej jeszcze rozbitą - domkową popielnicę w roku 1926 napotkał ówczesny właściciel tutejszego folwarku, Holtz /pisany też Goltz/. Miała ona 33 cm długości, 26 cm szerokości i 29 cm wysokości. Podobnie jak pierwsza, stała ona na 4 nóżkach. Również tę przesłano do prowincjalnego muzeum w Szczecinie, a zrekonstruowano w Centralnym Muzeum Rzymsko-Germańskim w Monachium /Römisch - germanisches Zentralmuseum in München/, gdzie sporządzono jej, dostarczoną lęborkowi, kopię. W latach 60-tych XX wieku zabrano ją do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku; tam wykonano wtórną kopię dla lęborskiego muzeum /ul.Młynarska 14/.

Na ziemi lęborskiej wydobyto z ziemi łącznie 5 podobnych, domkowych popielnic:

2 w Obliwicach, w latach 1892 i 1926;

2 w Wódce /zwanej też niepoprawnie Witkowem/, w roku 1911;

1 w Bychowie, w roku 1924.

Pochodzą one z wczesnej fazy kultury pomorskiej, tzw. okresu Hallstatt C /700-550 r.p.n.e./ i należą do szeroko znanych w europejskiej archeologii. Podobizny popielnic domkowych z Obliwic są reprodukowane w licznych pracach archeologicznych i wydawnictwach encyklopedycznych. Podobnie znany jest brązowy skarb z Kopaniewa; drewniana waliza kładowa z siekierkami, grotami oszczepów, fibulami /ozdobnymi zapinkami/ itp. Oryginały obliwickich urn domkowych przechowuje Muzeum Narodowe w Szczecinie. Jak inne popielnice, są one wykonane z wypalanej gliny.

REKOWO

Najstarszy, znany, akt nadania /i-wzmianka źródłowa/ pochodzi z roku 1393; przez cały czas, aż do połowy XIX wieku, była to fiskalna wieś chłopska. Jest tu kilka starszych budynków mieszkalnych z XIX wieku, w tym - ryglowe nr 21 oraz 26. Ewentualna zabytkowa wartość innych obiektów w Rekowiu winna jeszcze ulec weryfikacji.

TAWĘCINO

Jakkolwiek w dotychczasowych rejestrach zabytków architektury dotąd brak budowli z Tawęcina, stało się to chyba tylko z racji niedostatku odpowiedniego rozpoznania. Tutejszy, popadły w ruinę, dwór - w sąsiedztwie szkoły podstawowej, już rozebrano. We wsi, o której najstarsza, znana wzmianka dokumentalna datowana jest w roku 1397, znajduje się resztką parkowa ze starodrzewem. Przyroda

Tawęcina jest przedstawiona w opisie przyrody gminy i załączonym doń spisie pomników przyrody.